

منتدی إقرأ الثقافی

رێبهری بڤه ماکارزانی

www.iqra.ahlamontada.com

له نهشته رگه ریدا

دو سینی

چارلر و. فان وهی

چارلر و. بیرک

هیلکاریه کان

ف. دینیس گیدینگر

وه رگیان و کورت کردیه وهی له ئینگلیزیه وه بۆ کوردی

هوشیار آمین احمد

ههولیر ۲۰۰۱

رێبهری بنه ماكارزانسی

له نهشته رگه ریدا

نوسینی

چارلز و. قان وهی

چارلز ا. بێرک

هێلکاریه کان

ف. دینیس گیدینگز

وه رگێپان و کورت کردنه وهی له ئینگلیزیه وه یۆ کوردی

هوشیار آمین احمد

ههولێر ۲۰۰۱

دېھرى بىنەما كارزانيى لەنەشتەرگەريدا

نوسىنى:

چارلز و. ھان وەي

پروڧيسۇرى يارىدەدەر لەنەشتەرگەريى

بەشى نەشتەرگەريى لەناوەندى زانستە تەندروستىەكانى

زانكۆى كۆلۇرادۆ لە دېنقىر، كۆلۇرادۆ

چارلز ا. بېرك

پروڧيسۇرو سەرۆك بەشى نەشتەرگەريى

زانكۆى ھىرگەي پزىتىكى نىقادا

لاس فىگاس، نىقادا

پوونكردەنەوەي وئەيى:

ف. دېنيس گىلدىنگز

وەرگىپرانى لەنىنگىليزىيەوە بۆ كوردى:

ھوشيار امين احمد

ماستەر لەزانستەكانى پەرستارىي

ماھۇستاي يارىدەدەر لەبەشى تەندروستى كۆمەل

يەيمانگەي تەكنىكى ھەولير

پیشگی دەربارەى کارزانیى نەشتەرگەریى و سەرپەرشتیاریى نەخۆش

زۆریەى قوتابیانی پزشکی پەیرهوو پرۆگرامى کارى خۆیان بەدوو سەرە ووشە ناودەبەن کە بریتین لە زانیاری و کارامەیی. ئەم دوو وشەیه وەکو خۆشەویستی و ژن هینانی سەرکەوتوانە لەیەکتەر جیا نایەو. بۆ نمونە لەوانەیه بوو کە قوتابێک لە گشت گەنگەکانى سارپێژ بوونی برین بگات، بەلام ئەگەر هاتو نەتوانی داوی دوورینهوی برین بخاتە سەر برینه کە یاخود نەتوانی گریزی بدات و تەنھا زانیاریەکی هەبیت و کارامەنەبیت، ئەو زانیاری یە هیچ مانایەکی نابیت بۆ نەخۆشیکى تووش بوو بە برینیکى هەلپەراو.

بێگومان هەموو جارێ نەخۆش چاوەڕێی پزشکیکی پسپۆری نەشتەرگەری ناکات بۆ ئەوێ بۆریەکی هەناسەى لەقورگدا بۆ چەسپ بکات یاخود کانێولایەکی بۆ بخاتە ناو خۆتەهێنەرەو یان لەرزاندنی دلی بۆ ئەنجام بدات. بۆیه گشت ئەو کەسانەى کە لەپیشەى سەرپەرشتیاریى نەخۆشدا کار دەکەن، پێویستە لەم تەکنیکە بنچینەییانەدا شارەزاین.

نوسەرانی ئەم نامیلکەیه خاوەن ئەزمونیکى دەوڵەمەندن لەفێرکردنی قوتابیانی پزشکی و ئەو کەسانەى کە لەبەرى پزشکی دا کار دەکەن. بەگوێرەى زانیاری و دەست پەرەگینی پیشوویان، چەند هەنگاویکی کارکردنیان هەلپەژاردووە کە بنەمای سەرپەرشتی کردنی نەخۆش.

لەم نامیلکەیهدا، بەهۆی وێنەکێشانەو پێنماییەکی زۆر ڕێک و پێکی کارەکان ڕوون کراوەتەو. ئەمەش هانی قوتابیانی دەدات کە لەدەستپێکردنی کارەکانیاندا باوەریان بەخۆیان هەبیت. ئەوێ ئەم باوەرەش بەهێزتر دەکات ئەوێ کە ئەم تەکنیکانە لەسەر کارکردنیکى چاپوکانەى پتەودا بنیات کراون.

ر. د لیشتی

دبلۆمی پزشکی

پرۆفیسۆری نەشتەرگەری

ناوەندی پزشکی زانکۆی کۆلۆرادۆ

دینقیر، کۆلۆرادۆ

پیشہ کی وہرگی

وہ کو ماموستایہ کی یاریدہ دہر لہواری پهرستاری و زانیاریہ تہندروستیہ کاندہا، زور بہ پیوستم زانی کہ نم نامیلکہیہ پیشکش بہ کتیبخانہ کی کوردی بکہم.

نم نامیلکہیہ بریتہ لہزادہ کی زانیاری و کارزانی و کارامہ کی دوو پزشک کہ ہندی بابہ تیان ہلبراردہ بہ جوریک روظانہ لہ نہ خوشخانہ و بنکہ تہندروستیہ کاندہا پزشکان و پهرستاران پیان ہلڈہستن و بریتن لہبنہ ماکارہ کانی سہرہرشتی کردنی نہ خوش.

ہرچہ ندہ گہلئ درہنگہ بو ئیمہ کی کورد بہ لام کاتی ئوہ ہاتوہ کہ فیبرونی کاری تہکنیکی بہ زمانی خویمان بیت. بہ تاییہ تی ئوانہ کی کہ لہ زمانی ئینگلیزی ناگہن. ئہ گہرچی بہ شیکی زوری ئوکارہ پزشکیانہ کی کہ لہم نامیلکہیہ دا باس کراون تہنہا لہ لایہن پزشکیانہ ئہ نجام دہدرین، بہ لام پزشکان ہر دہم پیوستیان بہ یاریدہ دانی خاوەن پیشہ کی پهرستاری و سرکردن دہ بیت. بوئہ نم بیروکہیہ بو کہہانی دام نم پراوہ وہرگیتم بو زمانی کوردی. بیتجگہ لہوہرگیتران، نم پراوہ کورت کراوہ تہوہو لہ ہندی شوتندا راقہ کردنم بہ شتوہی ژمارہ کردنی خالہ کان داپشتوہ. ئہمہش رتگاہیہ کی سہرکہ و توانہیہ بو پتہ و کردنی ہیژی بیرہیتانہوہ.

ہولتیک کی زورم داوہ کہ خوتنہران بہ زمانتیک کی کوردی کووت و ناسان لہم نامیلکہیہ بگہن. بہ لام ئہ گہر ہاتو کہ سیک ووشہیہک یاخود فینومینایہک لہ جیاتنی زاروہیہ کی دیاری کراوہ سہند بکات، ئہمہ دہولتہ مندیی زمانی کوردی دہسہلینیت. تہوایی و پاکیی تہنہا بو خوی گہورہی زاناو بہ توانایہ.

ہوشیار امین احمد

ماسٹر لہزانستہ کانی بہرستاری

ماموستای یاریدہ دہر لہبہشی تہندروستی کوہل

پہیمانگہ کی تہکنیکی ہولتیر

تەکنیکی پاگز کردنهوه

Aseptic Technique

له‌ماوه‌ی (۱۰۰) سهد سالدەکانی ئەم دوواییەدا، کاری پزیشکی زۆر پیشکەوتنی بەخۆیەوه دیوه. لەهەموویان گرنگتر بریتیه لە مامەلە کردن لەگەڵ جەستە‌ی مرۆڤ بێ ئەوه‌ی بێتە هۆی هەوکردن. ئەم توانایەش گەلێ جۆره تەکنیکی کارکردن دابین دەکات هەروەک چارەسەرکردن بەرپێگای خۆپنهیتره‌وه، گەلێ جۆره پێگا بۆ ناسینەوه‌ی نه‌خۆشی، دەرمان لێدان بەرپێگای شریقه‌وه، بایەخ دان بە برین و نه‌شته‌رگه‌ری. بنه‌مای ئەو توانایەش بریتیه لە کۆمەڵە تەکنیکیک که بە‌شێوه‌یه‌کی گشتیی پێیان دەگوترێ تەکنیکی پاگزکردنه‌وه Aseptic Technique یاخود بێ میکروب کردن Sterile Technique .

گەلێ جار ئەم دوو زاراوه‌یه له‌بریتی یه‌کتر به‌کارده‌هێنرێن. تەکنیکی پاگزکردنه‌وه بریتیه له نه‌هیلانی ته‌واوی وورده‌زینده‌وه‌ران هەروەک به‌کارهێنانی گهرمی ئامیتری ئۆتۆکلێف بۆ کوشتنی میکروب. بێ میکروب کردنیش هه‌مان مانا ده‌گێتەوه و بریتیه له نه‌هیلانی وورده‌زینده‌وه‌ره‌کان به‌لام له‌وانه‌یه ماده‌ی کیمیای به‌کارهێنریت بۆ ئەو مه‌به‌سته. هەروەک به‌کارهێنانی ماده‌ی کیمیای به‌مه‌به‌ستی ناماده‌کردنی پێست بۆ نه‌شته‌رگه‌ری. له‌سه‌ره‌تادا ماده‌ی ترشی کاربۆلیک (فینۆل) به‌کارده‌هێنرا بۆ بێ میکروب کردن ئامیتره‌کان یاخود پێست. ئەمه‌ش پێی ده‌گوترێ تەکنیکی دژه‌ پێسی Antiseptic Technique. به‌لام دوا‌ی داهێنانی ئۆتۆکلێفی هه‌لماوی و تەکنیکه‌ فیزیایه‌کانی دی که کاریگه‌رتریوون له‌ماده کیمیایه‌کان له‌رووی بێ میکروب کردن ئامیتره‌ قوماشی که‌تان، زاراوه‌ی تەکنیکی پاگز کردنه‌وه بۆ جیاوازی کردن له‌نیوان پێگا نوێیه‌کان و پێگا کیمیایه‌ کۆنه‌کاندا به‌کارهێنرا. هه‌رچۆنیک بێت جیاوازی کردن له‌نیوانیاندا نه‌ما. وا باوه که تەکنیکی پاگزکردنه‌وه بریتی بێت له‌هه‌ردوو پێگای کیمیای و فیزیای بۆ گه‌یشتن به‌ ئامانجی بێ میکروب کردن (sterility).

بۆ دوورکه‌وتنه‌وه له‌ هه‌وکردن، پێویسته‌ مسۆگه‌زی ئەوه بکړیت که به‌شێوه‌یه‌کی وا هه‌نگاوه‌کانی کارکردن له‌سه‌ر جەستە‌ی ئاده‌میزاد نه‌نجام بدریت که به‌کتیریا نه‌چیتە ناو جەستە‌وه. که‌واته نابێ پێگا بدرێ به‌هه‌ر وورده‌ زینده‌وه‌ریک که به‌جیتە جەستە‌ی ئاده‌میزاده‌وه، ته‌نانه‌ت ده‌بێ ئەو وورده‌ زینده‌وه‌رانه‌ش قه‌ده‌غه بکړین که له‌بهنه‌رتدا له‌سه‌ر پێستی که‌سه‌که‌دا هه‌بۆن. ده‌بێ گشت ئامیتره‌کان، ده‌زووه‌کانی دوورینه‌وه‌ی برین و شله‌کان، بێ میکروب بکړین. پێویسته‌ ده‌سته‌کانی نه‌شته‌رگه‌ر له‌به‌کتیریا پاک بکړینه‌وه و بکړینه‌و نێو ده‌ست کێشی لاستیکی، نه‌گه‌ر نا ده‌بێ هه‌نگاوه‌کانی کارکردنه‌که وا نه‌نجام بدرێن که ده‌سته‌کانی نه‌شته‌رگه‌ره‌که به‌ر جەمسهره بێ میکروب کراوه‌کانی ئامیتره‌کان نه‌که‌ون.

گرنګه کانی بڼه ماکانی بایه خ دان به پاګر کړنده وه له نه شته رګه ری بچوکدا له نه شته رګه ری
 ګه وړه که متر نین. ته نانه ت نه و پیسی یه ی که له ګه ل بریږنی خو ټنه ټنه ردا روو ده دات، هر
 له ګه ل چونه ژو وړه وی میکروبی سهر میتزی نه شته رګه ری که دا، توانای کوشتنی
 نه خو شه کی هه یه.

ناماده کړدنې پیست

به شتیه کی سروشتی به کتريا له سهر پیستدا هډن. بویه پیوسته گشت پیسی سهر
 پیست پاک بکریته وه و پیست بی میکروب بکری به جوړیک له شله ی دږه پیسی Antiseptic
 Solution هه وړه ک نایو دین که له هه مویان کو نتره و تا وه کو نیستاش هه ر به کار ده ټنری.
 به لام هه رچه نده نایو دین با شترین دږه پیسی یه، که چی که میتیک ژه هراوی یه و له وانه یه
 پیست که بسو و ټنری. بویه نه ګه ر نایو دین به کار به ټنری، پیوسته یه کسهر نه و ناوچه یه ی
 پیست به هو ی نه لکه وله وه پاک بکریته وه.

نایو دږو ټره کان Iodophors بریتین له کومه له پیکهاتو یه ک له نایو دین و موليکیولیکي
 نوزګانیکي و به شتیه ی نه و جوړه شلانه ی که ماده ی پاک که ره وه یان تیادا هه یه بژ شوړینی
 ده ست. یا خود ماده ی پاک که ره وه ی تیا نه بی که نه مه ش بژ ناماده کړدنې پیست
 به کار ده ټنری ت. نایو دینه که ش له سهر خو له شتیه نالوزه نوزګانیکیه که یدا سهر ه لده دا که
 به س بی بژ نه هیلانی سو و تانی پیست به لام به خیرایی به کتريا ده کوژی. له ژو وری
 نه شته رګه ری دا به شتیه یه کی ناسایی له سهر تادا پیسی و چه وری پیست به هو ی ماده یه کی
 پاک که ره و لاده بردی. دوا ی وشک بو و نه وه ی پیست، شله ی بی ماده ی پاک که ره وه ی
 ده خریته سهر له ګه ل به جی هیشتنی چینیکي تنک له نایو دږو ټر له سهر پیست که دا.

نه لکه وله به شتیه یه کی به رفراوان به مه به ستی ناماده کړدنې پیست بژ کون کړدنې
 خو ټنه ټنه و شریقه به ټیګای ماسول که وه به کار ده ټنری ت. هه رچه نده نه لکه وله پیست پاک
 ده کاته وه به لام به ته وای به کتريا نا کوژی ت. که چی نایو ټرو ټایل و نه لکه وله و نیشان ول
 هه ر دوکیان وه کویه ک ناکاری ګه رن.

جیوه دږه پیسی کی کاری ګه ره. کلورایدی جیوه ژه هراوی بژ پیست. که چی میرومین
 (میکروکروم) به شتیه یه کی فراوان وه کو دږه پیس به کار ده ټنری ت به لام کاری ګه ر نیه. به لام
 پیکهاتو کانی جیوه ی نوزګانیکي له گشتیان کاری ګه ر تره هه وړه ک نایو ټرو ټال (میتر نایو ټل)
 که به کار هیثانی ګه ل ټ ژره. نه م پیکهاتو نه ژه هراوی نین به لام به که میه وه به نیو پیستدا
 تیپه رده بن و ګه شه ی به کتريا راده ګرن زیاتر له وه ی بکوژی به کتريا بن. سپوړه کان ناکوژن و
 له وانه یه بینه هو ی حه ساسیه تی پیست.

شله ی سابونی پاک کړنده وه ی ناسایی به کتريا نا کوژی ت به لام نه ګه ر هاتو له ګه ل ماده ی
 هیکساکلوروفین ټیکه ل کرابی وه ک دږه به کتريا یه کی که مه کاری ګه ر به کار ده ټنری ت
 به تاییه تی نه ګه ر هاتو ټرو ټانه سی چوار جار به کار به ټنری، ژماره ی به کتريا له سهر پیستدا

نیجگار که م ده‌بسته‌وه. هه‌ندی جار هیکساکلوروفین بۆ شۆرینی ده‌ست و قۆل به‌ر له نه‌شته‌رگه‌ری به‌کارده‌هیتیت.

(کلۆره‌تکسین گلوکۆنیت) واته (دیتۆل) که پیکهاتوه کیمیاویه‌که‌ی بریتیه له (Hexamethylene - bis - biguanide) له‌ناو (Isopropyl alcohol %4) له‌گه‌ل سابونی ناسایی. نه‌مه‌ش به‌کتیریا کوژه‌وه چالاکی‌یه‌کی دژه به‌کتیرای به‌رده‌وامی هه‌یه. له‌به‌ر نه‌وه‌ی (کلۆره‌تکسیدین گلوکۆنیت) ماده‌یه‌کی رووشینه‌ر نیه بۆ به‌کاره‌یتانیکی باوی هه‌یه بۆ ناماده‌کردنی ده‌ست و شوینی نه‌شته‌رگه‌ری.

هه‌ندی ماده‌ی بۆندار هه‌ن که کاربگه‌ریه‌کی چالاکیان هه‌یه بۆ سه‌ر رووکه‌شی پیتست له‌هه‌مویان باوتر بریتیه له بێنزالکۆنیه‌م کلۆراید (زیتفیران). نه‌و جوژانه به‌کتیریا کوژن و تاراده‌یه‌ک خه‌یرا کارده‌که‌ن به‌لام کاربگه‌ریان هه‌تواشته‌ره له (نایۆدین). کاربگه‌ریان وه‌ک ماده‌ی پاک که‌روه‌یه‌وه به‌نیو رووکه‌شی شانه‌کاندا تیبه‌ر ده‌بن، به‌لام به‌هۆی سابونی ناسایی و بریناو (Pus) وشله‌ی شانه‌کانه‌وه کاربگه‌ریان که‌متر ده‌بسته‌وه. هه‌روه‌ها نه‌م جزه‌ به‌کتیریا کوژانه چینیک له‌سه‌ر پیتستدا دروست ده‌که‌ن که به‌کتیریا له‌ژێره‌وه ده‌مینیتیه‌وه. به‌لام له‌به‌ر نه‌وه‌ی تاراده‌یه‌ک رێژه‌ی به‌ژه‌هراوی کردنیان نزمه، بۆیه له‌سه‌ر شوینی ناسک و حساس به‌کارده‌هیتیرین هه‌روه‌ک چاوو لینه‌چه‌په‌رده‌کان که به‌کاره‌یتانی (نایۆدۆفۆر) بۆ نه‌و شوینانه نازار به‌خشه.

بنه‌مای ناسایی له‌ناماده‌کردنی شوینی نه‌شته‌رگه‌ری دا بریتیه له ده‌ست پێ کردن له‌ناوه‌راسته‌وه ننجا به‌شیویه‌کی بازنه‌یی بۆ ده‌روه‌ه (وتنه 1-1).

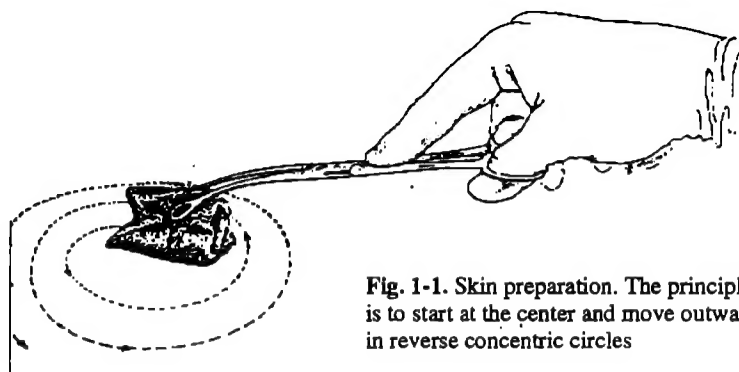

Fig. 1-1. Skin preparation. The principle is to start at the center and move outward, in reverse concentric circles

نه‌و ته‌کنیکه‌ی سه‌روه‌ه برینی پیس ناگریتیه‌وه، به‌لکو له‌برینی پیس بوودا له‌سه‌ره‌تادا پیتستی ده‌ورو به‌ری برینه‌که ناماده ده‌کری ننجا برینه‌که پاک ده‌کریته‌وه. که‌چی له‌گشت حاله‌تیکدا پیتوسته نه‌و ناوچه‌ی که بۆ نه‌شته‌رگه‌ری ناماده ده‌کریت گه‌لیک فراوانتر بیت له‌ناوچه‌ی پیتنیارکراو بۆ نه‌نجامدانی نه‌شته‌رگه‌ریه‌که.

کاتی پیتوست بۆ پیتست ناماده‌کردنیکی ته‌واو بریتیه له (5) پینج خوله‌ک. کاتی که

پیتست به ماده دهیه کی پاک که ره وهی پیکهاتوله (نایودۆفۆر) پاک ده کرتته وه، ژماره ی جیماو له به کتريا به شتیه کی تیبینی کراو له یه کهم خوله کدا کهم ده بیتته وه و له دووهم و سێ یه م خوله کدا به ره به ره که متر ده بیتته وه ئنجا دواى (۵) پینج خوله ک ده بیتته که مترین ژماره. به لام له هه ندێ ژووری نه شته رگه ری دا (۱۰) ده خوله ک به کار ده هیتنێ بۆ ناماده کردنی پیتست.

ناماده کردنی دهست

هه رچه نده دهسته کانی نه شته رگه ر به دهستکیشی بێ میکرو ب داپۆشرا بن که چی ده بی دهسته کانیان تا وه کو ناوچه ی ئانیشک به هۆی فرچه و سابونی تاییه تیه وه به شتیه کی پاک بشۆرن. چونکه له وانه یه دهسته کانیان به کتريا ی نه خۆشکه ریان هه لگرتیت که سه رچا وه کی نه خۆشکی دی بیت. له کاتی کار کردنیشدا هه ندێ جار دهستکیشه که کون ده بیت یا خود هه لده زپیت. ته نانه ت بێ ئه وه ی داپچرێ، هه ندێ جار کونی چا وه ی نه کراو له دهستکیشه که دا په یدا ده بن.

بۆ مه به ستی ئه و جو ره شۆرینه ماده ی (نایودۆفۆر)، (هیکسا کلۆرۆفین)، یا خود (کلۆر هیکسیدین گلو کۆتیت) له گه ل ماده ی پاک که ره وه دا تیکه لا و ده کرین وه کو پاک که ره وه له هه مان کاتدا وه کو به کتريا کو ژ به شتیه کی با و به کار ده هیتنێ. هه ندێ جار ش ئه و جو ره نیسه فحانه به کار ده هیتنێ که یه کێ له و ماده دانه ی سه ره وه یان پتیه وه یه ک جار به کار ده هیتنێ و فری ده درین. له کاتیکدا که (نایودۆفۆر) و (کلۆر هیکسین) باشترین کاریگه ریان هه یه له به کاره یتانی یه کجاره کی دا. ئه و جو ره شله پاک که ره وه ی که (هیکسا کلۆرۆفین) ی تیا دایه، له یه کهم جاری به کاره یتاندا، کاریگه ریه کی که مێک زیاتره له وه ی که ماده پاک که ره وه که به ته نه ا بیت. هه رچۆتیک بیت. (هیکسیا کلۆرۆفین) دواى (۲) تا (۴) رۆژ له به کاره یتانی بۆ چه ند جاریکی به رده وام، له ژیر پیتستی دهسته کاندا کو ده بیتته وه ژماره ی به کتريا کان به رپژه ی ۵٪ یا خود که متر نزمتر ده بیتته وه له وه ی که له سه ر تادا هه بو نه. بۆ به کاره یتانی ئه و ماده یه له لای نه شته رگه رانه وه زۆر با وه بۆ ئه وه ی کاریگه ریه کی زیاتر بیت، پتیه ست به شتیه کی پیک و پیک و رۆژانه چه ند جاریک به کاره یتنێ.

بۆ ئه وه ی دهست شۆرینکی پتیه یی و چاک نه فحام بدریت، پتیه ست یه کهم جار هه ردوو دهسته کان به شتیه کی میکانیکی بشۆرن (وینه ۱-۲). هه رچلکێک له ژیر نینۆکه کاندا به چا و ببینن، ده بی به هتزی فرچه یان پارچه کانا یا خود پلاستیکی تاییه ت بۆ پاک کردنه وه ی نینۆک چلکه که لادری. ئنجا بۆ ما وه ی (۵) پینج خوله ک دهست تا وه کو ئانیشک بشورێ به مه رجیک له په فحه کانی دهسته وه بۆ سه ره وه ی دهست ئنجا باسک تا وه کو ئانیشک. هه رچه نده هه ندێ جار (۱۰) ده خوله ک به کار ده هیتنێ به لام (۵) پینج خوله ک به سه بۆ ئه و مه به سته.

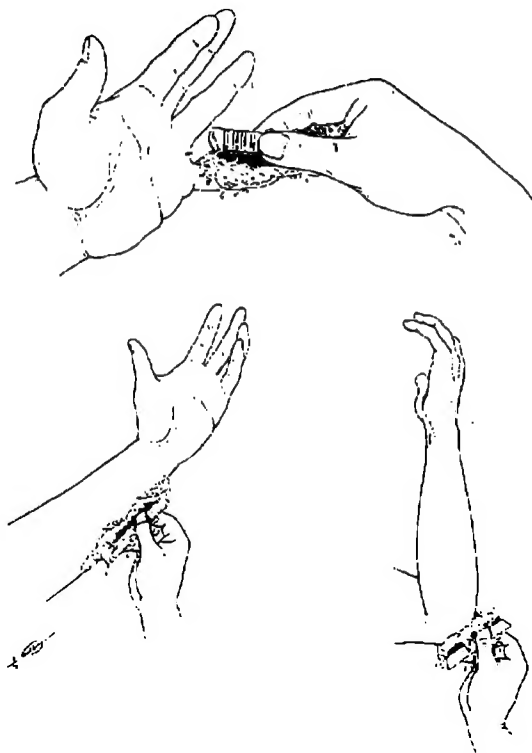

Fig. 1-2. A, Scrubbing fingers. B, Scrubbing hands and arms to the elbows.

دوای ووشک کردنه وهی دهسته کان و له دهست کردنی دهستکیش، به شیشه یه کی ناسایی دهسته کان نارهق ده کهن. هه زچه نده به کتريا له درزه قووله کانه وه به رهو روکeshی پیست شوراو کراون، که چی نه گهر هاتو شله ی پاک که ره وهی (نایودوفور) به کاره یترایی، دوای تیپه ریوونی نزیکه ی یه کاتژمیر ژماره ی به کتريا کان ده گه پیتته وه بۆ ئه و ژماره یه ی پیتشو که هیتشتا دهست نه شورایی. له هه مان کاتدا بریار له سه ر نه ووه ئه دراره که کاره گهری شورینی دهست تا ئانیشک له کاتی نتوان نه نجامدانی دوو نه شته رگهری دا پاریزراو بیت. به لام نه گهر هاتو شله ی (هیکساکلوروفین) وه کو نه ریتیک به کاره یترایی، به شیشه یه کی به رده وام ژماره ی به کتريا کان به نزمی ده مینیتته وه. له کاتیکدا نه گهر هاتو نه شته رگهر به شیشه یه کی روتینی (هیکساکلوروفین) به کاره یترایی، ده توانی کاتی شورینی دهسته کانی له نتوان نه خوشیکه وه بۆ نه خوشیکه ی دی له (۵) پینچ خوله که وه که م بکاته وه بۆ (۳) سی خوله ک. هه رچه نده ئه و جوژه شورینه ی باسما ن کرد به شیشه یه کی سه ره تایه ی له ژووری نه شته رگهری دا نه نجام ده دریت، به لام زۆریه ی نه شته رگهری به بچوکه کانیش پیوست به م شورینه ده کهن. که چی هه ندی ته کنیکی وه کو بۆری سنگ (Chest tube) یان بایوئسی جگهر پیوست به دهست شورین ناکه ن به لکو ته نها پیوست به دهست کیش ده کهن.

تەکنیکەکانی بۆ میکروۆب کردن

(Techniques of sterilization)

پنج جۆره تەکنیکی باو هەن بۆ بۆ میکروۆب کردنی نامیرو شەکان کە بریتین لەمانەیی خوارەوه:

۱- ئۆتۆکلیفی هەلماوی (Steam Autoclaving)

۲- گازی ئیثایلین ئۆکساید (Ethylene oxide)

۳- هەلپێنجان لەناو شەلی میکروۆب کوژ (Soaking in Germicidal Solutions)

۴- تیشکاوێ کردن (Irradiation)

۵- درزە پالاوێنی شەکان (Millipore Filtration of Solutions)

ئۆتۆکلیفی هەلماوی بۆ نامادەکردنی ئەو نامیترانە بەکاردههێنرێت کە بەشێوەی چەمک یان کۆمەلەن. بەکارهێنانی هەلما لەژێر پالەپەستۆدا پەلە گەرمی بەرز دەکاتەوه و دەگاتە سەرۆوی پەلە کۆلانەوه. هەلما کە بۆیه گرنگە چونکە پێگای گەرمی ددات بۆ ئەوهی بەنیو داپۆشەری چەمکی نامیترەکانەوه تێبەرێت. بەشێوەیەکی گشتی پەلە گەرمی نزیکە (۱۲۰) پەلە سەدی کە دەکاتە (۲۵۰) پەلە فەرەنهایتی لەگەڵ پالەپەستۆی (۲۰) تا (۲۵) پاوهند بەکاردههێنرێ بۆ ماوهی (۱۵) تا (۳۰) خولەک. بۆ نامیتری کانزایی و دانەپۆشراو پێویستمان بە تەنھا (۱۵) خولەک دەبێت. کەچی چەمکی قوماشی کە تانی داپۆشراو پێویست بە (۳۰) خولەک دەکات. پارچە شریتیکی یاخود هەر نیشاندهریکی دی بەکاردههێنرێ بەچەشنیک کە دواي گەیشتنی پەلە گەرمی ناو ئۆتۆکلیفە کە بەسنوری پێویست، رەنگی نیشاندهرە کە دەگۆڕێ بۆ رەنگێکی نوێ. هەندێ جار ئەو جۆره نیشاندهرانە پەسەند ناکرێن، بۆ نمونە هەلما ناچیتە نێوان شە و یلگە داخراوهکانی گیرە (Clamp) یە کەوه. هەروەها هەلما بەنیو نیدلێکی تیرە باریکەوه تێناپەڕێ تەنھا مەگەر بارچە تەلێکی باریک بخڕیتە ناو نیدلە کەوه.

ئیثایلین ئۆکساید گازێکی میکروۆب کوژەو لە پەلە گەرمی نیمچە نزمدا لەنێوان (۵۰) تا (۶۰) پەلە سەدی واتە (۱۲۰) تا (۱۵۰) پەلە فەرەنهایتی بۆ بۆ میکروۆب کردن بەکاردههێنرێ. بەزۆری بۆ ئەو نامیترانە بەکاردههێنرێ کە گەرمی زیانیان پێ دەبەخشێ. گازە کە ژەهراویە و دەبێ لەناو ئۆتۆکلیفیکی تایبەت دروست کراو بەکارهێنرێ. پێویستە نامیترەکان بۆ ماوهی (۳) سێ کاتژمێر بدرێنە بەر ئەم گازە بۆ کوشتنی گشت بەکتریا و سپۆرەکان. هەروەها نیشاندهری بۆ میکروۆب کردن (Sterilization Indicators) هەمان ئەوهی کە لە بۆ میکروۆب کردنی هەلماویدا باس کرا، بۆ بۆ میکروۆب کردن بەگازی ئیثایلین ئۆکساید بەکاردههێنرێ کەچی گەورەترین لایەنی خرابی ئەو گازە ئەوهی کە بەنیو پلاستیک و لاستیکدا تێبەرێ دەبێت، بۆیه گشت نامیترەکان لەپێش بەکارهێناندا بۆ ماوهی (۲۴) بیست و چوار کاتژمێر دەدرێنە بەر هەوا. کەچی ئەگەر هاتو پارچەیی چاندراو بەم

رینگایه بئ میکرۆب بکرتن ههروهک زمانه‌ی ده‌ستکرد یاخود لوله‌ی خوتنی گواستراوه، پتیوسته دوا‌ی بئ میکرۆب کردن بۆ ماوه‌ی (۵) پینج تا (۷) سهوت رۆژ بدرینه به‌رهه‌وا ئنجا به‌کاربه‌یتترین.

ئه‌و جوژه بئ میکرۆب کردنه‌ی که هه‌ندێ جار پێ‌ی ده‌ووترێ سارده بئ میکرۆب کردن (Cold sterilization) بریتیه له دانانی نامپیره‌کان له‌ناو شله‌ی (فۆرمالین) یاخود (نایۆدۆفۆر) به‌شپۆیه‌کی به‌رفراوان له به‌کاره‌ینانی رۆژانه‌دا جیگای خۆی کردۆته‌وه، هه‌روهک بئ میکرۆب‌کردنی تیانۆزی میزلدان (Cystoscope). ئه‌م رینگایه زۆر کاریه‌گه‌ره که‌چی ده‌بێ نامپیره‌که چاک بشورپه‌وه بۆ نه‌وه‌ی شوینه‌واری شله‌ی بئ میکرۆب کردنی پتیه نه‌مینێ.

زۆریه‌ی کارگه‌کانی دروست کردنی نامپیره پزیشکیه بئ میکرۆب کراوه‌کان و شله‌کانی خوینه‌یه‌نهر (Intravenous fluids)، هیندیکی راده‌به‌رز له تیشکی گاما (gamma) بۆ بئ میکرۆب کردنی به‌ره‌مه‌کانیان به‌کارده‌هێنن. به‌شپۆیه‌کی ناسایی سه‌رچاوه‌ی ئه‌و تیشکه بریتیه له توخمی (کوئالت). ئه‌م رینگایه بۆ نزیکه‌ی گشت به‌ره‌مه‌کان به‌کارده‌هینرێ پێش ئه‌وه‌ی له پاک‌یتیه‌که‌یاندا بپێچرینه‌وه. ئه‌مه‌ش رینگایه‌کی گونجاوه بۆ ماده پلاستیکیه‌کان. چونکه به‌هۆی گه‌رمی ئۆتۆکلێشه‌وه تیک ده‌شکێن. له‌راستیدا رینگای تیشک باشترین رینگای نمونه‌یی به‌لام پتیوست به سه‌رمایه‌ی زۆر ده‌کات.

درزه پالاوتنی شله‌کان (Millipore filtration) به‌هیندی بچوک بچوک له ده‌رمانخانه‌ی نه‌خۆشخانه‌کاندا به‌شپۆیه‌کی به‌رفراوان به‌کارده‌هینرێ. له‌م رینگایه‌دا شله به‌نیۆ پالتیه‌ریکی پتوانه (۰,۲۲) مایکرونی تپیه‌ی ده‌کری. ئه‌م پالتیه‌ره رینگای به‌کتیریا و سپۆره‌کان نادات که پیایدا بچنه‌ خواره‌وه.

ناوچه‌ی بئ میکرۆب

The Sterile Field

بۆ نه‌ه‌جامدانی هه‌نگاوه‌کانی کاری نه‌شته‌رگه‌ری، یه‌که‌م هه‌نگاو بریتیه له دامه‌زراندنی ناوچه‌یه‌کی بئ میکرۆب. بوخچه‌ی پێداویستیه‌کانی نه‌شته‌رگه‌ری ده‌کرێته‌وه (وێنه 1-2). ده‌بێ ده‌سته‌کانیش بشورپن هه‌تا وه‌کو ئانیشک ئنجا ده‌ست کێش له‌ده‌ست ده‌کری و پێستی نه‌خۆشه‌که به‌هۆی گیره‌یه‌کی بازنه‌یی‌یه‌وه (Ring Forceps) ئاماده‌ ده‌کریته‌ یاخود به‌هۆی گیره‌یه‌کی گه‌وره که پارچه ئیسفه‌نجیکی بئ میکرۆبی پتیه بیت (وێنه 1-1). ئه‌گه‌ر پتیوست بکات، خاوی یان پارچه قوماشی بئ میکرۆب له ده‌ورو به‌ری شوینی نه‌شته‌رگه‌ریه‌که راده‌خه‌رتن. ئه‌وکاته بوخچه‌یه‌کی پێداویستی بئ میکرۆب له‌سه‌ر میزه‌که‌دا

هده له گه ل ناوچه يه کي نه شته رگه ري بي ميکروېب که د دوره دراوه به چنه د پارچه خاويله کي بي ميکروېب (Sterile Towls) هر شتي کي پتويست بو نه نجامداني نه شته رگه ري که پتويسته که سيک بيان هينيته ناوچه ي بي ميکروېب که نه وکسه ش له دوره وي ناوچه ي بي ميکروېب بيت. بو نه و مده به شته به لايه ني که مده و نه م کاره بو زوري جارن پتويست به دوکس ده کات. يه کي کيان

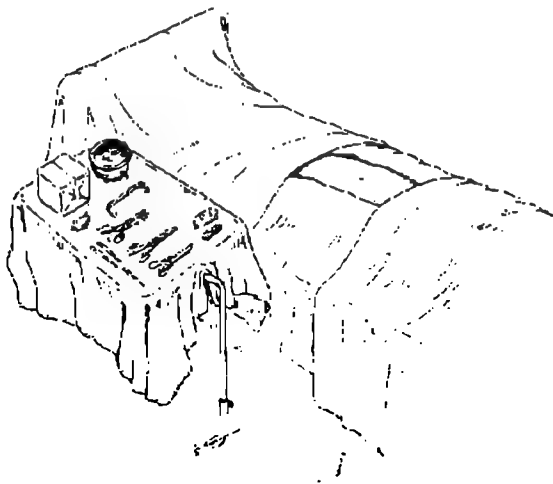

Fig. 1-3. Sterile table and sterile field.

ده ست کيشي له ده ست بيت و له ناوچه بي ميکروېبه که دا کاربکات، ده سته کاني نه وي دي بي ميکروېب نه کرابي و پيداويسته کاني نه شته رگه ري بگوازيته وه بو ناوچه ي بي ميکروېب. چونکه پيداويسته بي ميکروېبه کان هر دم سريان داخراوه بو نه وي به ده ستی ناسايي (بي ميکروېبش نه کرابي) له پروي دوره وه سريوشه کانيان بکړينه وه.

جلي نه شته رگه ري و سپوش و ده مامک

Gowns, Caps and Masks

بو نه نجامداني هر کارتي کي نه شته رگه ري، پتويسته سريوشي نه شته رگه ري و ده مامک سپوشرين. سريوشه که ناهيلن شتي ميکروباوي بکه وېته خواړه بو سدر ناوچه بي ميکروېبه که. قري درېر پتويست به سريوشي کي قه باره گه ورته ده کات. که چي نه وي ريشي هدي پتويستي به چه شتي کي وه کو کليته ده بيت که سريوشه که و ده مامکه که يه ک پارچه بن. ده مامکيش شتو وه قه باره ي هغه جزي هده و مده ست له به کاره ينانيدا قده غه کردني گه يشتني پروشي دمي نه شته رگه ري که يه بو نه وي نه که وېته سدر ناوچه بي ميکروېب کراوه که. به شتو يه کي گشتي، سريوش و ده مامک له کاغذ دروست ده کرين و ته نها يه ک جار به کار ده يترين.

جلی واته به روانکې نه شته رگړې بڼه کاریکې نه شته رگړې گه وره یاخود درېڅایه ن له بډه کړیت، یاخود نه گړ پټیوست به وې بکات که ناوچه ی باسک بخړیته سړ ناوچه بڼ میکروبه که. شتیکی زه حمه ته که برینیک بدو ورته ووه داوه که بهر ناوچه ی باسک نه که وئ. ده ستیکت به تنه نا بڼ دو ورینه وې بچوکه هه لپچر انیک یاخود بڼ نه نجامدانی هه لپچر انیک بچوک به کار ده پټی، به لام کاریکې وه کو قه سته رې دل یاخود دو ورینه وې هه لپچر انیک گه وره، پټیوست به جلی نه شته رگړې ده کات. تنه نا و به شانې جلی نه شته رگړې که به ناسانی به چاوده پټی، به ناوچه ی بڼ میکرو ب له قه لم ده درین. و به به شانې بریتین له هردو و قو له کان له ژپړه وې پله کانی سهره ووه پټشه وې به روانکې له به شی سهره وې که مېر دا. هه رچه نده له سهره تادا گشت به شه کانی جله که بڼ میکرو ب (Sterile) به لام گړنگ نیه نه گړ هاتو هه ندې به شی جله که بهر شتی میکرو بای (Nonsterile object) بکه وئ، و به به شانې بریتین له تنه نشته کان و به شی دواوه هه ردوشان و به شی خواره وې جله که. ته کنیکې له ده ست کردنی ده ست کیش کاتی که جلی نه شته رگړیت له به رادې، پټیوست به نه ختیک لیزانی ده کات. له سهرت پای جیهانیشدا ته کنیکې داخراو (Closed technique) به کار ده پټی (وټنه 1-4). له تم کنیکه دا هه ردو ده ست کان ده خړپنه نیو هه ردو و قو له کانی جله که ووه. یه کئ له ده ست کیش کان به هوی ده ستیکې داپو شراو هه لده گیرئ و له سهر کوتایی قو له کای دی داده ندرئ. ئنجا ده ست که دی ده خړپنه نیو ده ست کیش که ووه. ده ست کیش که دی به هوی ده ست ده ست کیش له بهر کراوه که ووه هه لده گیرئ و له سهر کوتایی قو له یه که موه داده ندرئ. ئنجا ده ستی یه که م ده خړپنه نیو ده ست کیش که ووه. راشه کردنی هم ته کنیکه نه ختئ شپو پټه به لام فیریونی ناسانه و لایه نه چاکه کای نه ویه که ده ستی بڼ ده ست کیش بهر سهره ستی ده ست کیش که ناکه وئ، نه مېش پټگای نه ووه نادات که جله که و ده ست کیش که پیس بڼ.

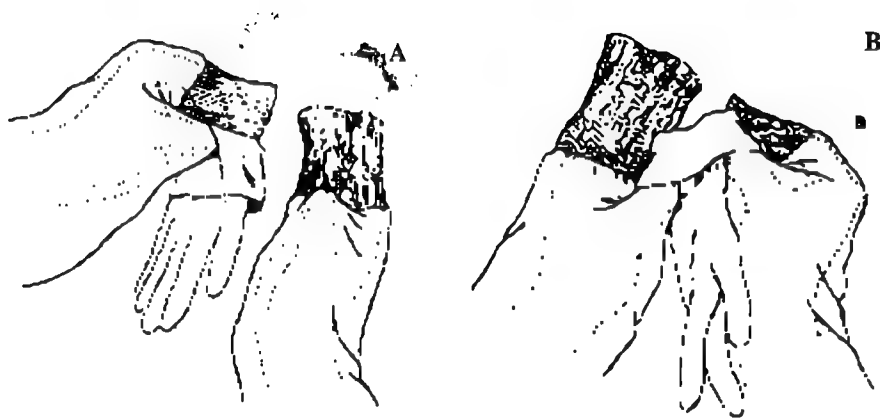

Fig. 1-4. A, Left hand with gown picking up glove. B, Left hand putting gown on right sleeve; right thumb grasping through gown.

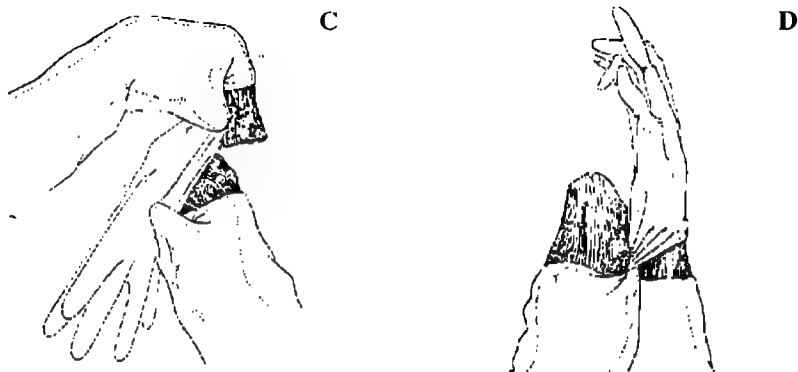

Fig. 1-4, cont'd. C, Left hand (through gown) pulling right glove and sleeve over right hand. D, Right hand in glove, sleeve at wrist, and left hand still pulling down.

به کورتی، ته کنیکی پاک کردنه و Aseptic technique بریتیه له جهسته ی کومه له ته کنیکیک بۆ مسۆگهرکردنی نه وه ی که هیچ جوړه به کتريايه ک له و ناوچه بێ میکروبه دا نه بێ که نه شته رگهری تيا دا نه نجام ده درت. هه رچه نده درتیه ته کنیکه که جيا وازی هه یه له نیتوان هه نگاهه کانی نه نجامدانی کاریکی نه شته رگهری بۆ کاریکی دی، به لام پتوسته ته کنیکه بنچینه یی به کان له گشت جوړه کاندرا ره چاو بکرتن.

چه ند جوړه نامیریکی نه شته رگهری بچوک

نه شته رگهری پزیشکه کان به درتایی میژوو گه لی جوړه نامیری نه شته رگهری دا هیتاوه یاخود به گوتیه ی پتوسته گۆرانکاریان به سه ردا هیتاوه. شاره زا بون له شتیوه و جوړو به کارهیتانی نه م نامیرانه، ده رگای کاری نه شته رگهری بچوک بۆ قوتاییانی پزیشکی و نه شته رگهری ده خاته سه رشت.

بۆ نه و مه به سته ش له خواره ودا چه ند نامیریکی و به کیشرا و ده خهینه روو که له نه شته رگهری بچوک (Minor Surgery) دا به کارده هیتن.

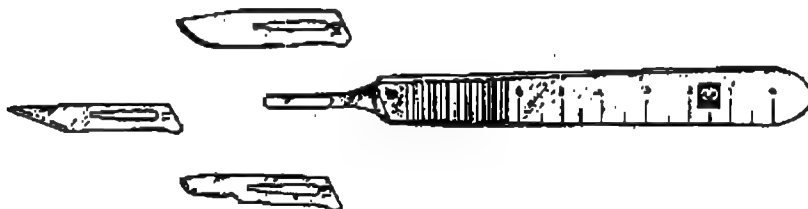

Fig. 2-1. Scalpel handle with three most commonly used disposable scalpel blades.

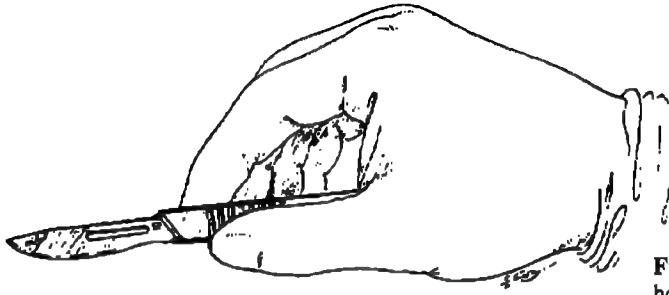

Fig. 2-2 Proper method for holding scalpel.

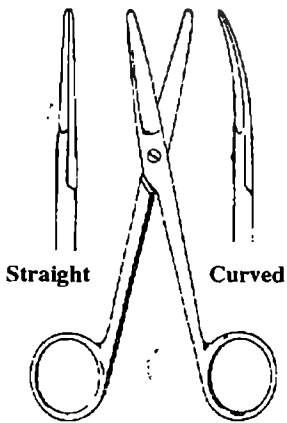

Fig. 2-3 MAYO SCISSORS

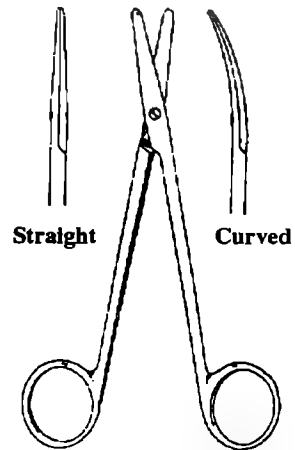

Fig. 2-4 METZENBAUM SCISSORS

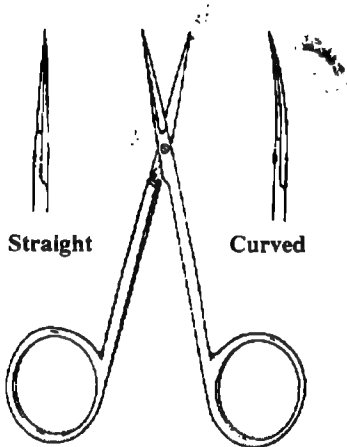

Fig. 2-5 IRIS SCISSORS

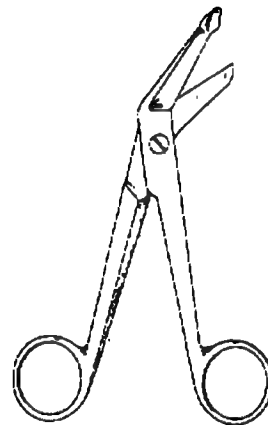

Fig. 2-6. BANDAGE SCISSORS

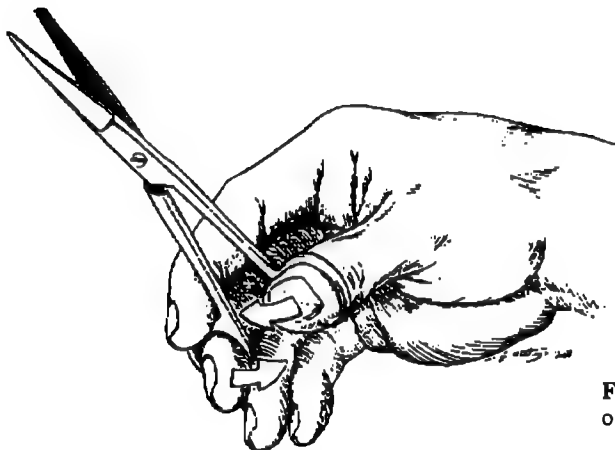

Fig. 2-7. Right - handed use of scissors.

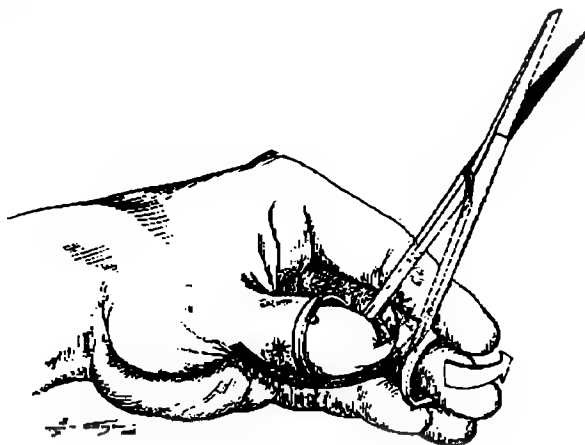

Fig. 2-8. Left - handed use of scissors.

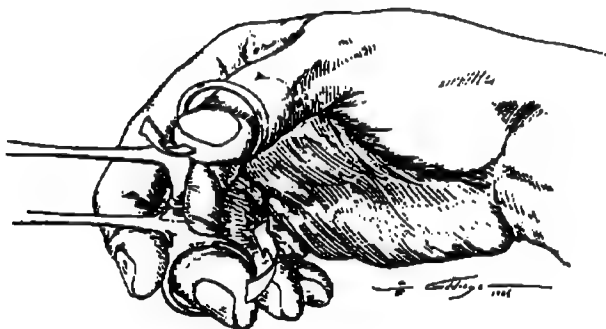

Fig. 2-9. Pressure. relationships in right - handed use of ratchet lock forceps.

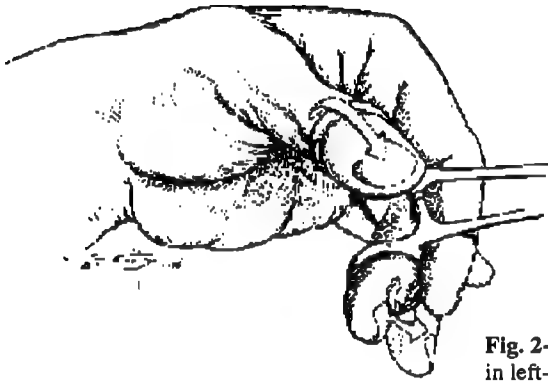

Fig. 2-10. Inverse pressure relationships in left-handed use of ratchet lock forceps.

Fig. 2-11. Types of thumb forceps: toothed for traction, Adson for atraumatic grasping, and smooth for stabilization.

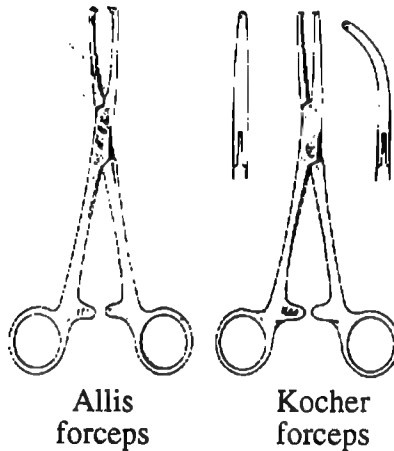
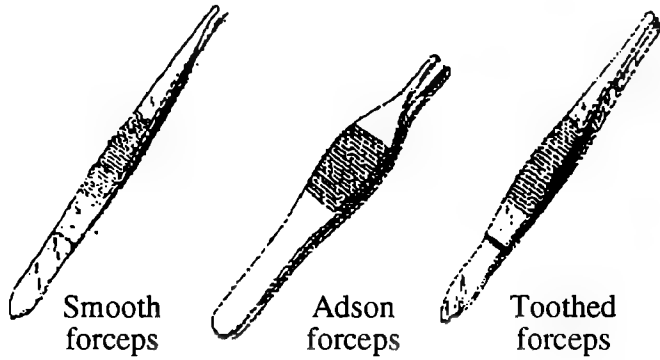

Fig. 2-12

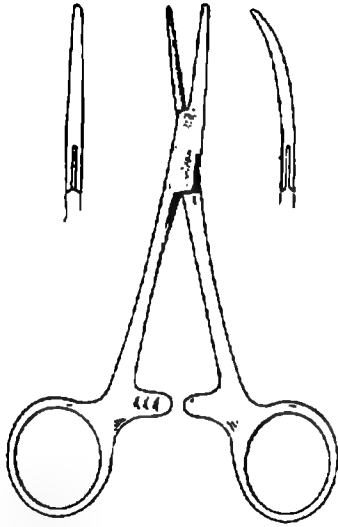

Fig. 2-14 Mosquitos.

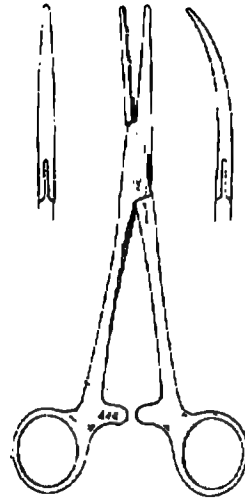

Fig. 2-13 Hemostatic forceps.

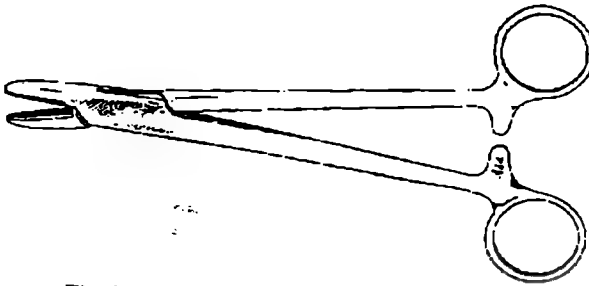

Fig. 2-15 Needle holder.

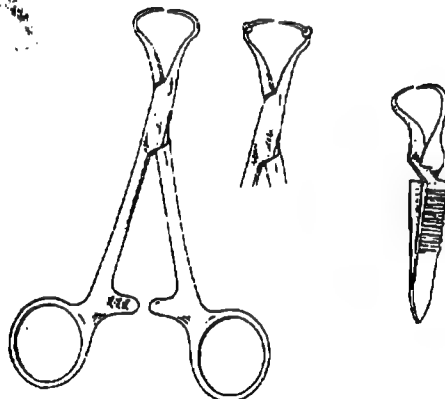

Fig. 2-16 Towel clamps.

Fig. 2-17 Smooth manual retractors.

Rake retractors

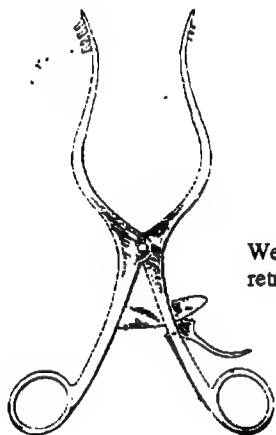

Skin hook

Fig. 2-18

Mastoid retractor

Weitlaner retractor

Fig. 2-19

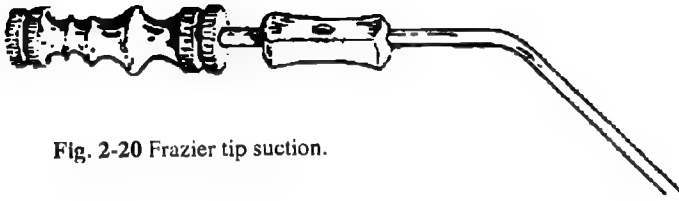

Fig. 2-20 Frazier tip suction.

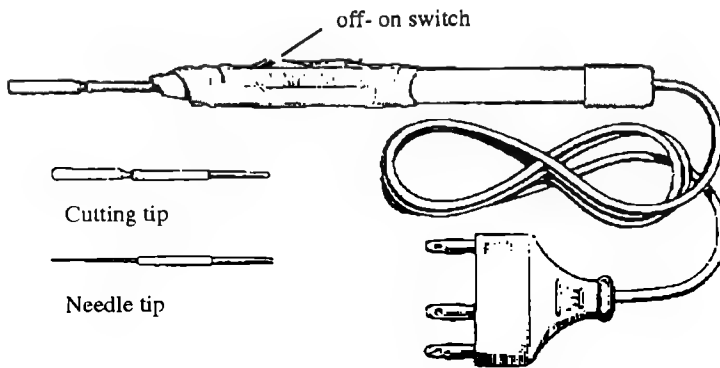

Fig. 2-21. Electrosurgical tools.

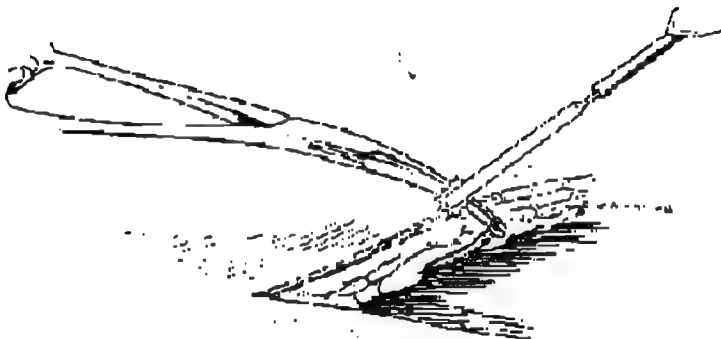

Fig. 2-22. Applying electrosurgical current.

داوو دهرزی و دوورینه‌وهی برین

جۆزه‌کانی داوی دوورینه‌وهی برین نه‌مانه‌ن:

۱- جۆری تـاـوـاه «Absorbable» :

۱- ریخۆله‌ی ناسایی «Plain gut» .

۲- ریخۆله‌ی کرۆماوی «Chromic gut» .

۳- ترشی پۆلی گلایکۆلیک «Polyglycolic acid» .

۴- پۆلی گلاکتین «Polyglactin» .

۵- پۆلی دایاکسانۆن «Polydioxanone» .

جۆری ریخۆله‌ی ناسایی پته‌ویه‌که‌ی ۱-۲ هه‌فته ده‌خایه‌نێ. ریخۆله‌ی کرۆماوی ۲-۳ هه‌فته . دوو جۆری یه‌که‌م له‌چینی پته‌وی ژێر لینجه په‌رده‌ی ریخۆله دروست ده‌کړین. به‌زۆری ریخۆله‌ی به‌راز. جۆری سێ‌یه‌م پته‌ویه‌که‌ی ۲-۳ هه‌فته‌یه‌و به‌رێژه‌یه‌کی که‌متر له‌دوانه‌که‌ی یه‌که‌م ده‌بیتته هۆی هه‌وکردن «التهاب» . پۆلی گلاکتین ژماره‌ی بازرگانی «۹۱۰» بیت دواي «۸۰» هه‌شتا رۆژ به‌ته‌واوی له‌له‌شدا هه‌لده‌مژرێ. به‌لام جۆری ترشی پۆلی گلایکۆلیک دواي «۱۲۰» رۆژ. ریخۆله‌ی کرۆماوی خیراتره هه‌لده‌مژرێ. به‌جۆریک که «۹۰٪» ی داوه‌که دواي «۵۰» رۆژ هه‌لده‌مژرێ. دواي «۸۰» رۆژیش به‌ته‌واوی هه‌لده‌مژرێ. جۆری پێنجه‌م له‌داوی تـاـوـاه به‌کورتی پتـی ده‌ووتری «PDS» که پته‌ویه‌که‌ی «۴-۶» هه‌فته ده‌خایه‌نێ و «۵۰٪» ی پته‌ویه‌که‌ی دواي «۴» هه‌فته ده‌مینیتته‌وه. ئه‌م جۆره‌یان له‌ماوه‌ی «۶» مانگدا به‌ته‌واوی هه‌لده‌مژرێ و به‌تایبه‌تی بۆ دوورینه‌وه‌ی برینی هه‌وکردو به‌کار ده‌هێنرێت.

ب- جۆری نه‌تـاـوـاه «Nonabsorbable» :

۱- ناوڕیشم و لۆکه «Silk and Cotton» : ماوه‌ی پته‌ویه‌که‌ی نزیکه‌ی سالتیکه‌و دواي ته‌واوینی دووساڵیش هه‌لده‌مژرێن. داوی دروست کراو له‌ ناوڕیشم و لۆکه ده‌ستکاری کردنی ئاسانه‌و گرتدانی‌شی ئاسانه. به‌لام هه‌وکردنی برینی لێوه سه‌ره‌له‌ده‌دات.

۲- داوی خۆشکراوی ده‌ستکرد یاخود داوی چه‌میتراوه «Braided or twisted» :

۱- پۆلستهر، ب- پۆلستهری تیکه‌ه‌لکیشراو به‌ تیفلۆن، ج- نایلۆن. ئه‌م جۆزانه کاریگه‌ریان له‌ ناوڕیشم که‌م‌تـره، چونکه ناوڕیشم چاک‌تر گرێ ده‌درێ و به‌توندی و به‌سه‌لامه‌تیه‌وه به‌سێ نیوه‌گرێ ده‌مینیتته‌وه. که‌چی جۆری پۆلستهر پتـیو‌ست به‌کاتیکی زیاتره هێزێکی زیاتر ده‌کات بۆ گرتدان. هه‌روه‌ها ده‌بی به‌شێکی زیاتر له‌ماده‌ی داوه‌که له‌سه‌ر برینه‌که‌دا به‌جێ به‌هێلدرێ. داوی ده‌ستکرد گرانبه‌هاتره له‌ناوڕیشم، که‌چی پتـیو‌ست هه‌وکردنی برینی دووراوه به‌داوی ناوڕیشم زیاتره وه‌ک له‌ داوی ده‌ستکرد. برینی هه‌وکردو دواي سالتیک یان زیاتر داوی دوورینه‌وه فری ده‌دات.

۳- تاکه‌ که‌له داوی ده‌ستکرد «Mofilament synthetics» :

1- پۆلین «Propylene» .

ب- نایلۆن. لایه‌نی چاکی پۆلین و نایلۆن ئەوێه که به‌کتریا وه‌کو جۆری ژماره ١، ٢ به‌خۆیانوه هه‌لناگرن. به‌لام جۆری پۆلین له‌نایلۆن باشت‌ره .

٤- ته‌لی کانزا «Wire» : ئەم جۆره‌یان له‌هه‌وکردنی بریندا هیچ رۆلتیکی چاکی نیه . به‌لام لایه‌نی چاکی ئەوێه که بۆ دوورینه‌وه‌ی ئیسک به‌کارده‌هێنرێ. بۆ نمونه بۆ داخستنی برینه‌کانی نه‌شته‌رگه‌ری کۆله‌ی سنگ «Sternotomy wounds» به‌کارده‌هێنرێ.

قه‌باره‌کانی داوی دوورینه‌وه‌ی برین:

له‌راستیدا ژماره‌ سفری ئینگلیزی بۆ پێوانی داوی دوورینه‌وه‌ی برین به‌کارده‌هێنرێ. ده‌توانین پێوانه‌ی «5-0» واته «پینج-سفر» به‌خینه به‌رچاوی خۆمان که بریتیه له قه‌باره‌ی داوی دوورینه‌وه‌ی ناسایی که بۆ دوورینه‌وه‌ی جل و به‌رگ به‌کارده‌هێنرێ. ئەم‌ه‌ی خواره‌وه خسته‌یه‌که له قه‌باره‌کان و به‌کاره‌یتانه‌کانی داوی دوورینه‌وه‌ی برین:

قه‌باره‌ی داوی «ده‌زۆوی» دوورینه‌وه‌ی برین به‌ژماره‌ی ئینگلیزی	به‌کاره‌یتانه‌کانی
0, تاوه‌کو 4-0,	به‌کاره‌یتانی ناسایی
5-0, تاوه‌کو 7-0,	نه‌شته‌رگه‌ری ئالۆزی ئووله‌ خوینه‌کان delicate vascular anastomoses
8-0 تا 10-0	بۆ کاری مولوله‌ خوینه‌کان و نه‌شته‌رگه‌ری چاو
0, 1	چاکردنه‌وه‌ی ناوچه‌ی ژێره‌وه‌ی به‌تینی پێست heavy fascial repair
2, 3, 4, 5	بۆ ئیسک و ژێه‌کان «Tendon»

به‌مه‌به‌ستی به‌راوردکردن بزانه‌ که‌له‌ داویکی قژی ئاده‌میزاد هه‌مان قه‌باره‌ی داویکی دوورینه‌وه‌ی برینی هه‌یه که پێوانه‌که‌ی «6-0» تا «7-0» بێت.

ده‌رزیه‌کانی دوورینه‌وه‌ی برین:

به‌گوێهره‌ی هه‌بونی کونی ده‌رزێ دوورینه‌وه‌ی برین، چهند جوړیک هه‌ن:
ده‌رزێ کون کراو «eyed needle» ، کوێره‌ ده‌رزێ «swaged needle» ، ئەو ده‌رزیه‌ی که به‌ناسانی داوی پێوه‌ ده‌کری «Loosely swaged needle» (وینه 1,2,3) .

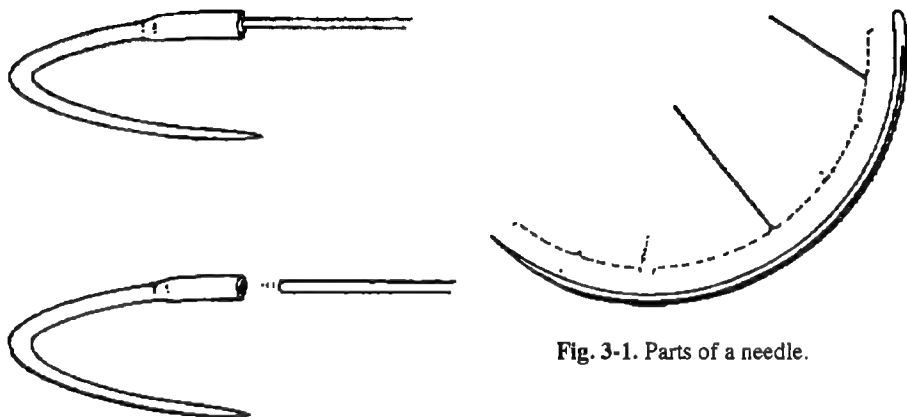

Fig. 3-1. Parts of a needle.

Fig. 3-2. Swaged needles.

به گویره شیوه: دهرزی راست، $\frac{8}{3}$ ی بازنه و $\frac{2}{1}$ و $\frac{8}{5}$. به گویره نوک و پانه پرگه: نه و جوړه که پله به پله نوکه که تیژ ده بیته وه، دهرزی نوک تیژ، دهرزی هردو دیو تیژ، دهرزی نوک پانی له چشني وایسر «Ground point wire needle» (وینه 3-3,4).

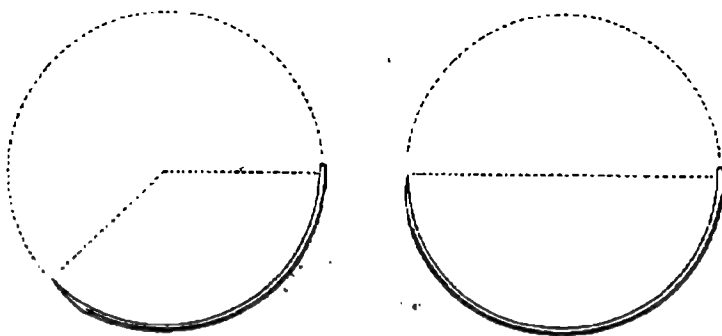

Fig. 3-3. Shapes of needles.

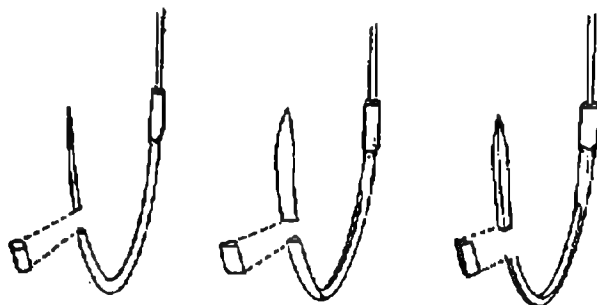

Fig. 3-4. Point and cross sections.

قهباره کانی دهرزی که وانه یی:

دهرزی که وانه یی به هیتیکی راست پیتوانه ده کړیت هه له تهره وه تا وه کو لووتکه ی دهرزیه که. نه مه ی خواره وه خشته یه که به قه باره کان و به کاره یتانه کانی دهرزی دوورینه وه ی برین:

قهباره ی دهرزی	به کاره یتانه کانی
۶-۹ ملم	نه شته رگه ری وورد، نه شته رگه ری چاو.
۱-۱۵ ملم	نه شته رگه ری دل و لوله خوښه کان، بو مندالان، کوښه نده می، نه شته رگه ری ده مار، پیست.
۱،۵-۲ سم	گده و ریخوله، دل و لوله خوښه کان، داخستنی برین، به شیویه کی گشتی، شانه ی نهرم.
۲،۵-۴ سم	داخستنی ناوچه ی به تینی ژیره وه ی پیست Heavy fascial closure، داخستنی کوښه ی سنگ Sternotomy closure
۵-۷ سم	له و جوړه دوورینه وه یی که داوه که له ژکر پیستدا گیر ده خوات و به یتکی زوری به رچاو نه بیت Retension sutures

قهباره کانی دهرزی راست «رلک»:

۴-۶ سم که پانه برگی باز نه یی بیت: بو گه ده و ریخوله، پیست.
۴-۶ سم له جوړی تیژی پان: بو پیست.

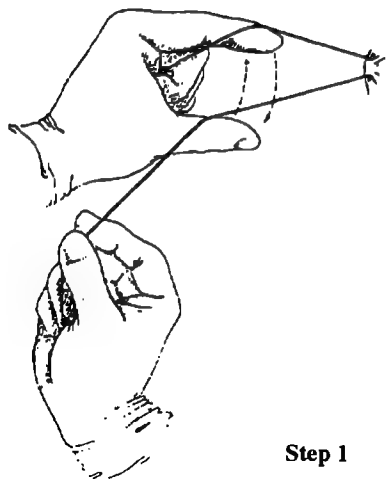
زوری دهرزیه که وانه یی یه کانی دوورینه وه ی پیست ۸/۳ ی باز نه. که چی بو نهرمه شانه و ناوچه ی ژیره وه ی پیست «fascia» پتوسته پانه برگی که ی خړیت. به لام دهرزی تیژی پان، شوینه واری داوه که ی بچوکه که چی به هو ی توند کړدی داوه که وه کونه که ی گه وړه ده بیت. له هه مان کاتدا دهرزی تیژی پان، به کاره یتانی زور ناسانه بو پیستی زوریته و. جوړی نووک پانی له چه شنی وایه ر بو نالوگوړو چاندنی ده سترکردی کوښه نده ی سوړی خوین و دل به کاره هیتیری.
بو یه «قهباره» سیفه یتکی زور گرنگی دهرزی دوورینه وه ی برینه.

چوښه تی گریدانی داوی دوورینه وه ی برین:

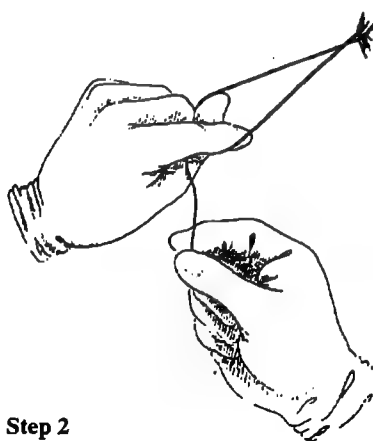
پتش هه موشتیک ده بی بزانیته که چوښ؟ له کوښ؟ که ی؟ برین ده دووریته وه. به لام ناگاداری نه وه به که له هه موویان گرنگتر نه وه یه: نایا بوچی برین پتوستی به دوورینه وه هه یه؟

چه ند جوړه ته کنیکیک هه ن بو گریدانی داوی دوورینه وه ی برین که بریتین له مانه ی خواره وه:

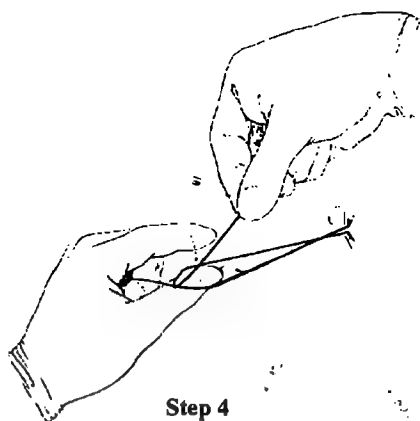
۱- تکنیکی ژماره (۱) واته تکنیکی به کارهیتانی همدورو دهسته کان بۆ گریدانی
داوی دوورینهوی برین که بریتیه لهم ههنگاوانه ی خوارهوه:

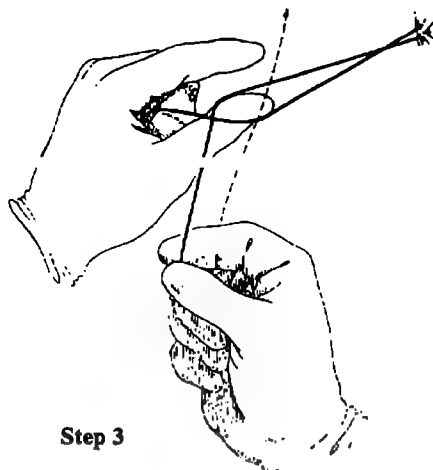
Step 1

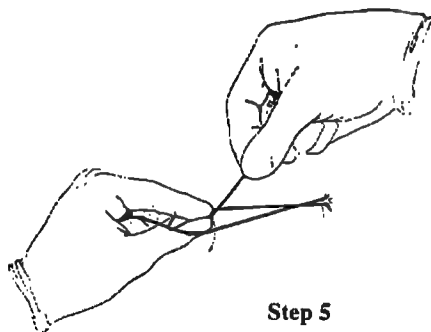
Step 2

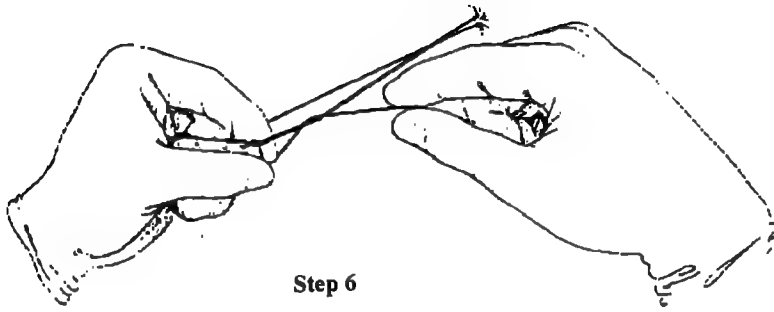
Step 4

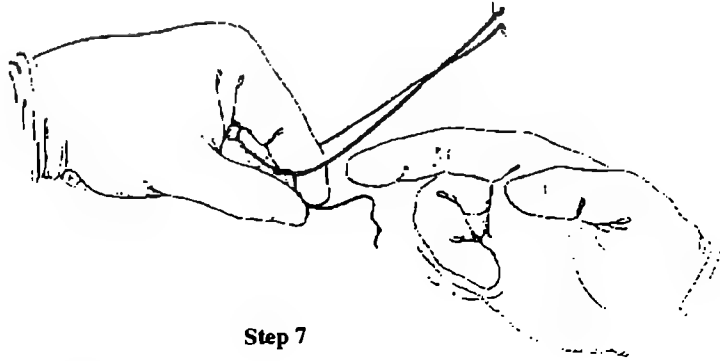
Step 3

Step 5

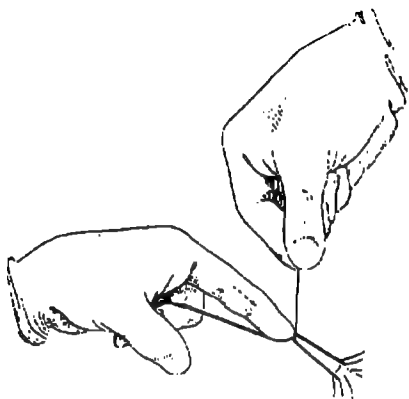
Step 6

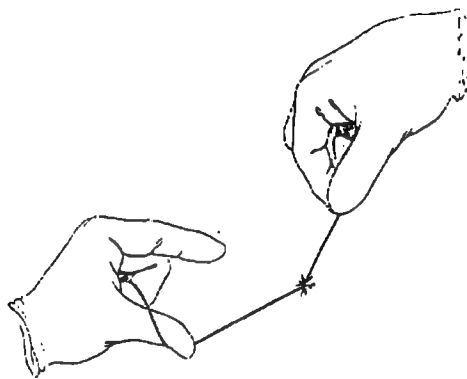
Step 7

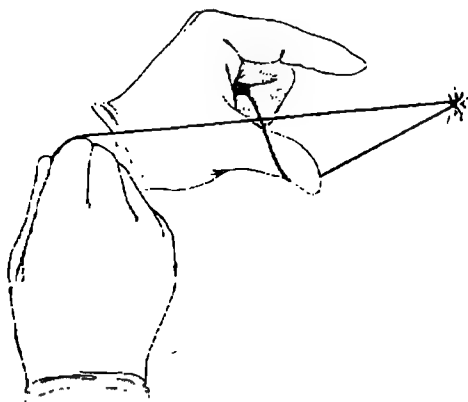
Step 8

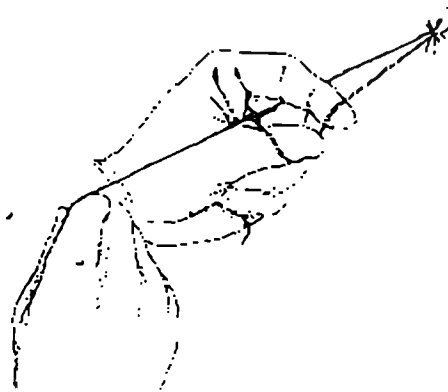
Step 9

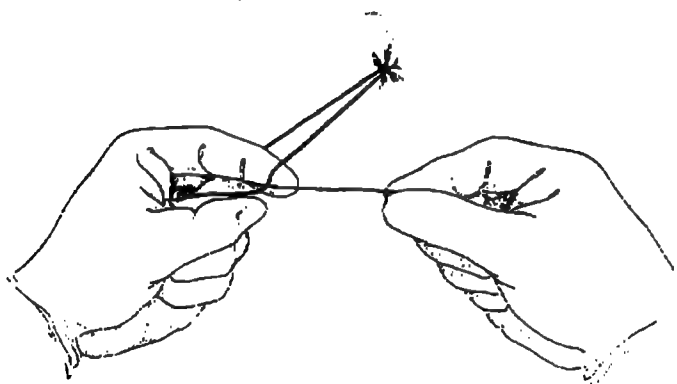
Step 10

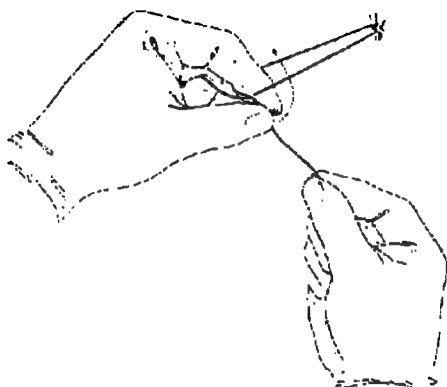
Step 11

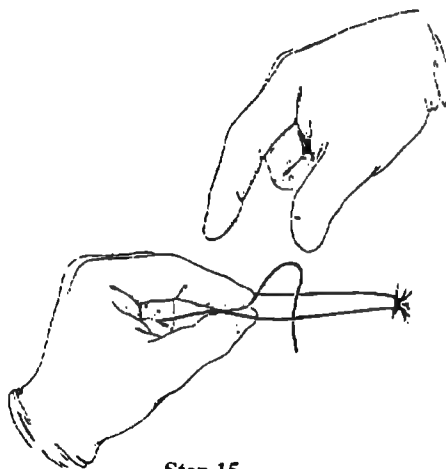
Step 12

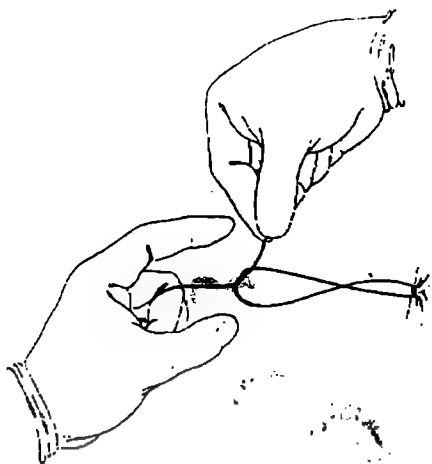
Step 13

Step 14

Step 15

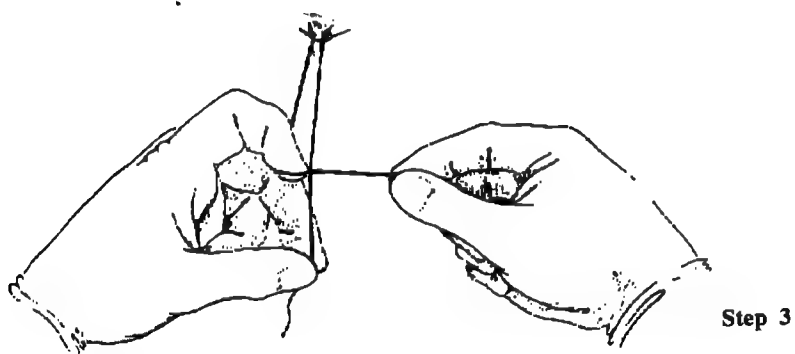
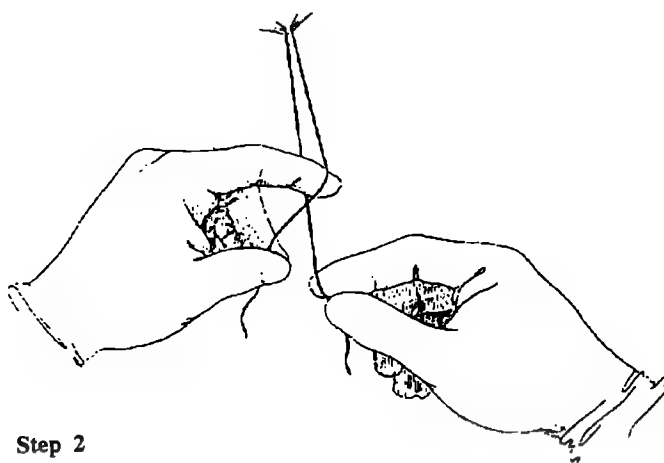
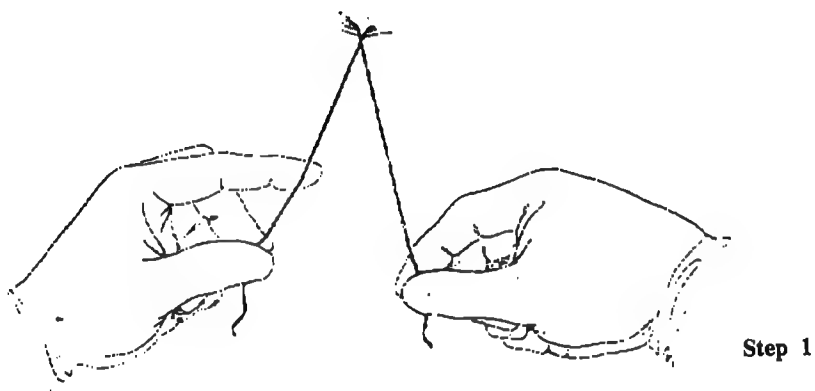

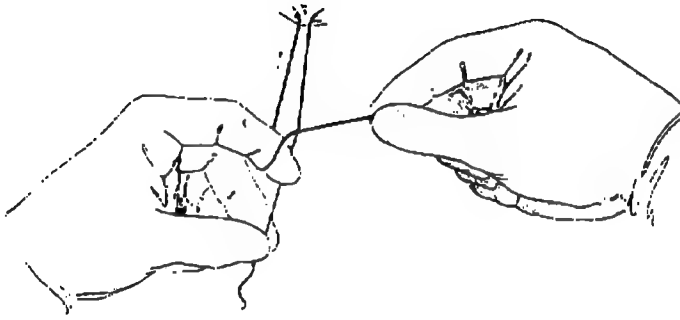
Step 16

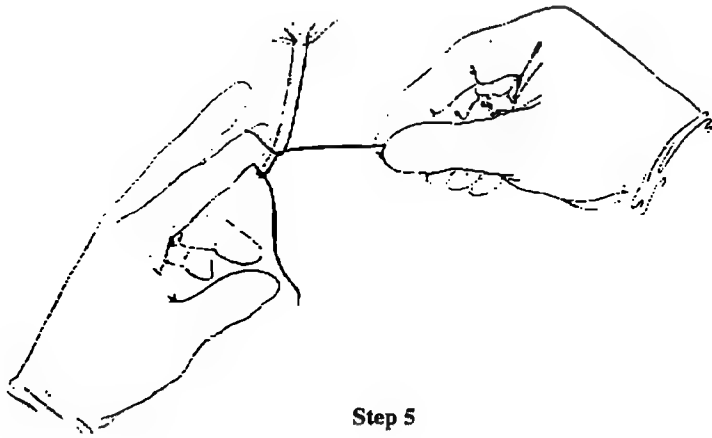
Step 17

۲- ته‌کنیکی ژماره (۲) واته ته‌کنیکی به‌کارهینانی یه‌ک ده‌ست بۆ‌گرتیدان و ده‌سته‌که‌ی دی بۆ‌گرتنی سه‌ره به‌ره‌للاکه‌ی داوی دورینه‌وه‌ی برین که هه‌نگاوه‌کان به‌م شتیه‌یه‌ی خواره‌وه نه‌نجام ده‌درین:

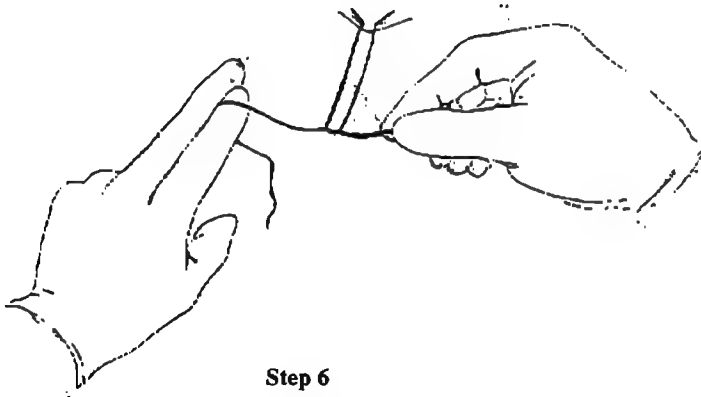

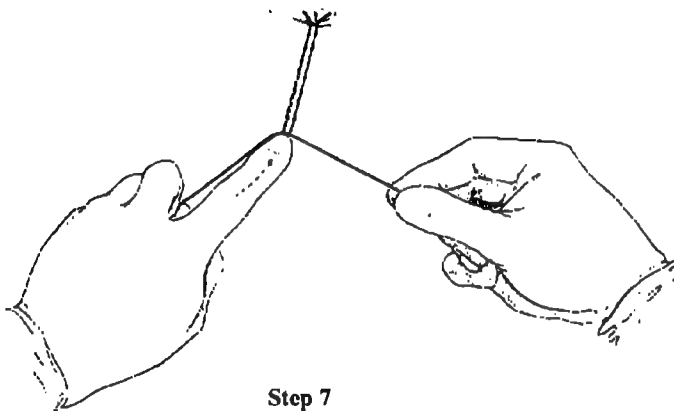
Step 4

Step 5

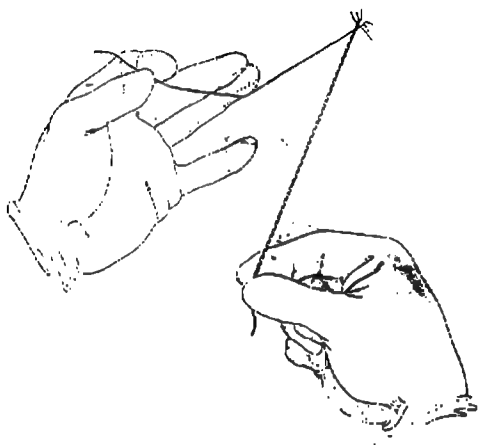
Step 6

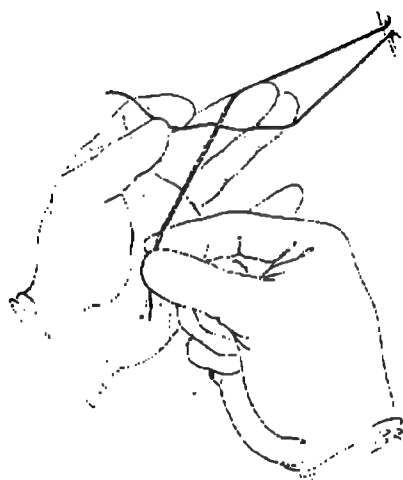
Step 7

تیبینی: نیوهی دووه می تهکنیکی ژماره (۲) بریتیه له هه مان ههنگاوه کانی نیوهی یه که می تهکنیکی ژماره (۳) هه تاوه کو ههنگاوی هه و ته م.

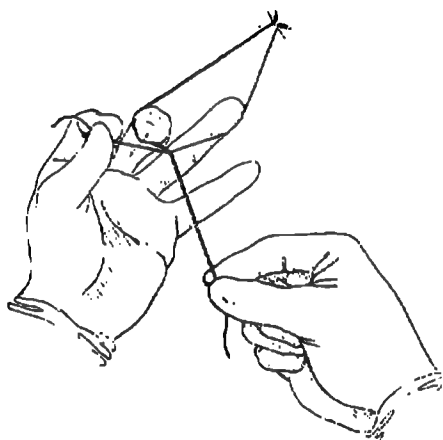
۳- تهکنیکی ژماره (۳): ئەم جۆره تهکنیکهش به یه ک دهست نه نجام ده درتیت به م شتیه یه ی خواره وه:

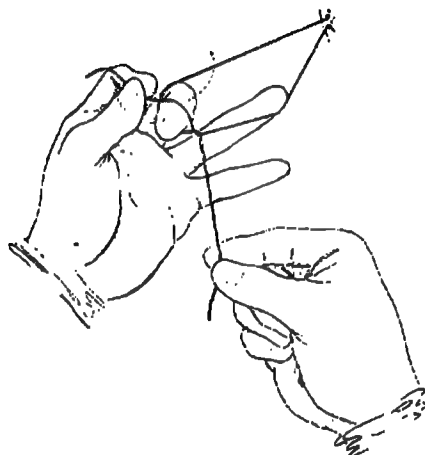
Step 1

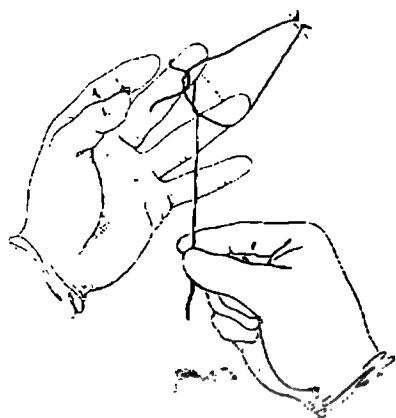
Step 2

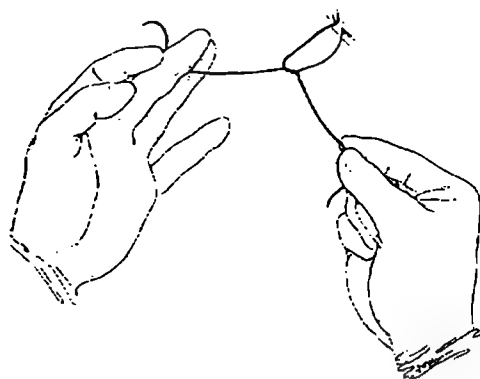
Step 3

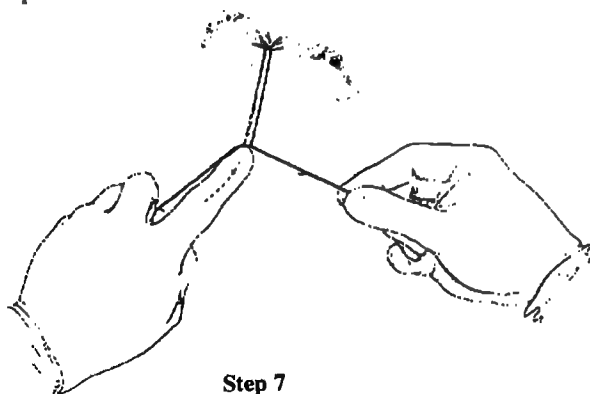
Step 4

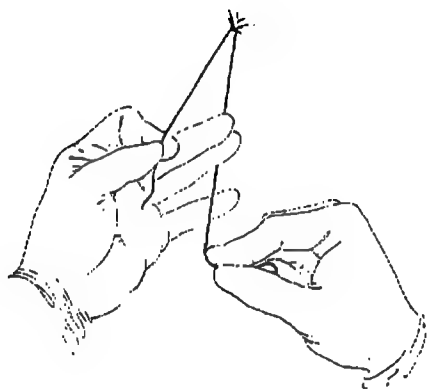
Step 5

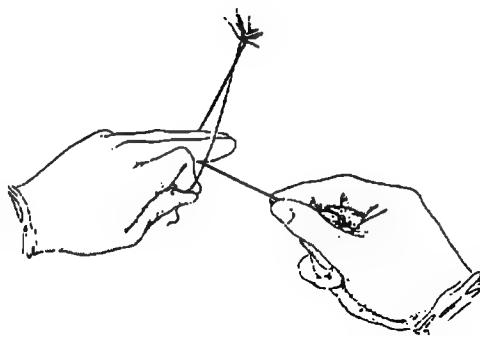
Step 6

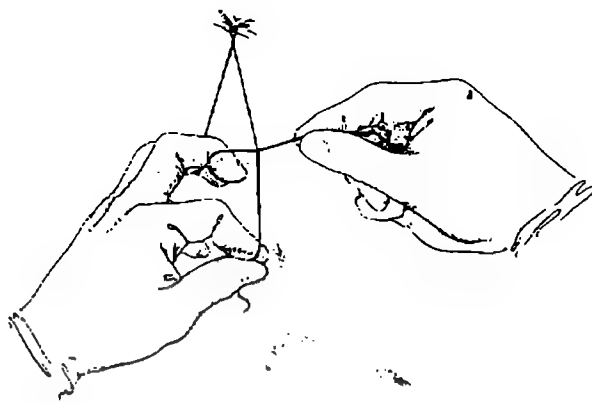
Step 7

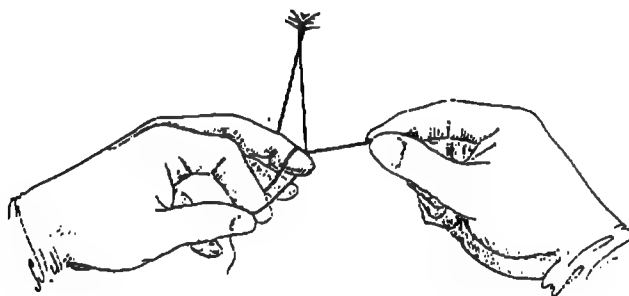
Step 8

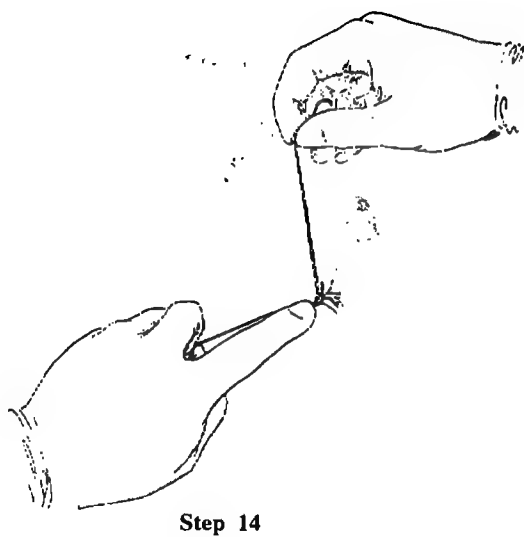
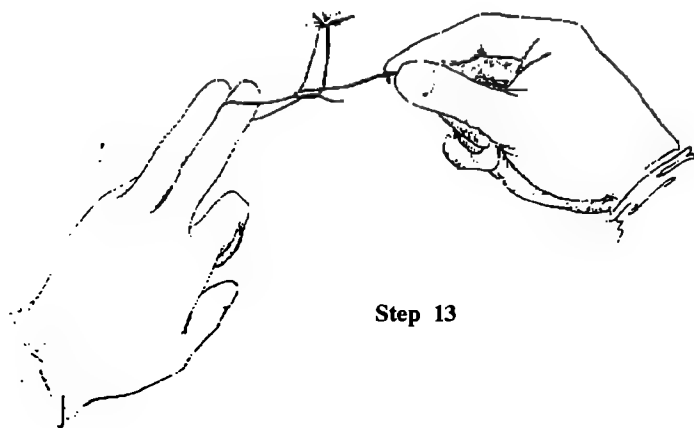
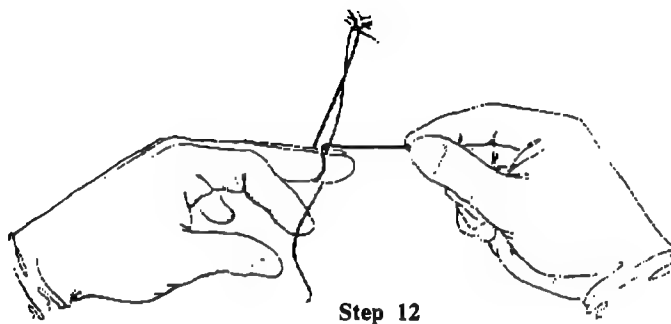
Step 9

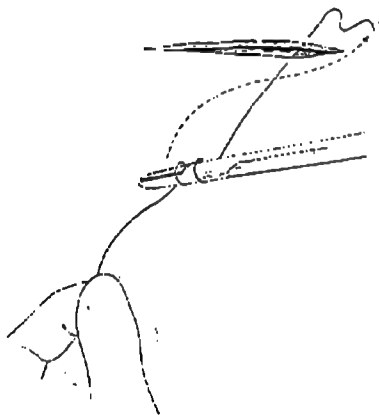
Step 10

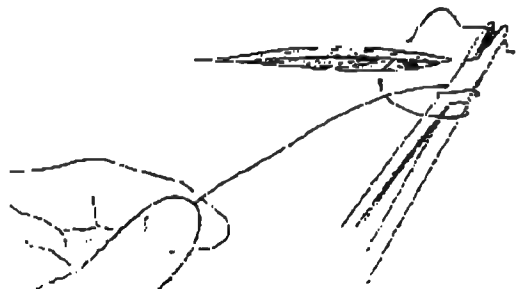
Step 11

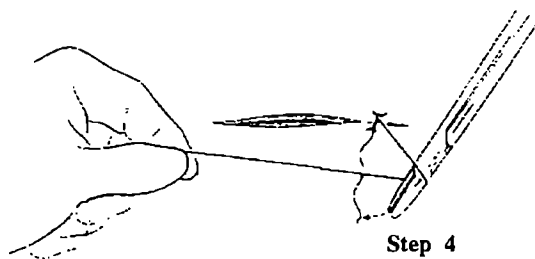
۴- تکنیکی ژماره (۴) که پئی ده‌گوتری گریی نامیر یا خود گریی نه‌شته‌رگر: لہم
تہ‌کنیکہ‌دا گیرہ (Forceps) لہ‌گری‌دانی داوہ‌کہ‌دا بہم شتوہ‌یدی خواروہ بہ‌کار‌دہ‌ہیتی:

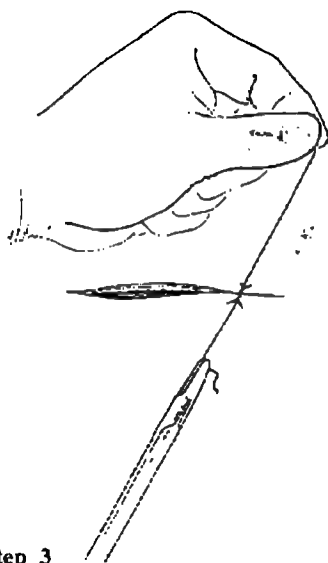
Step 1

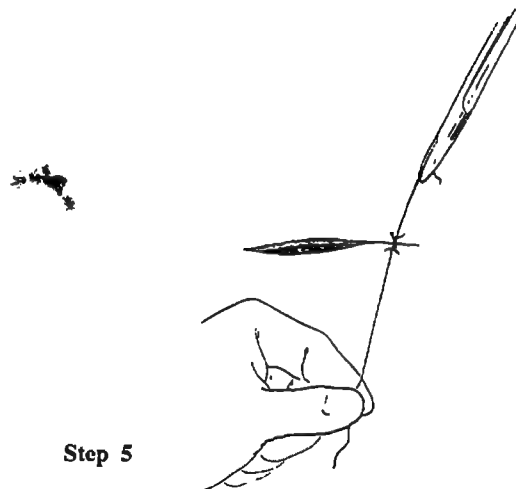
Step 2

Step 4

Step 3

Step 5

سرکردن

Anesthesia

بۆ مندالتی شیرخوړو بچوک پټویستیه کی گړنگه که بهر له سرکردن دهرمانی هیمن که ره وهی بدریتتی. ههروهک ۵-۱۰ ملغم څالیوم به پرتگای خوښه پنه ره وه «I.V». نه و ماددانه ی که بۆ سرکردنی شوینه وار «Local anesthesia» به کار ده هیترتین:

۱- پروکین Procaine ۲- لیدوکه ین Lidocaine.

نه و دوانه به باشتین ماده ناسراون.

۳- بیوپیکاکین Bupivacaine: مادده یه کی گړنگه به هو ی نه وهی که ماوهی کارکړنه کی درېږه.

نه مهی خواړه وهش خشته یه که به ناوی نه و ماددانه ی که بۆ سرکردنی شوینه وار به کار ده هیترتین:

مادده کان	ماوهی کارکړنه ان	نوه ی هینده کانیا ن	خهستی مادده کان Concentration
۱- پروکین «نؤفوکین»	نزیکی یه کاترمیر	۷۰۰ ملغم	۰.۰۵٪ بۆ پالاوتن و داخستنی ناوچه ی Infiltration and field block ۲٪ بۆ داخستنی دهمار Nerve block
۲- لیدوکه ین «زایلوکین»	سۍ کاترمیر	۷ ملغم / کغم کیشی له ش ۳۰۰ ملغم	۰.۰۵٪ بۆ پالاوتن و داخستنی ناوچه ی ۰.۱٪ بۆ داخستنی دهمار
۳- بیوپیکاکین «مارکین»	نزیکی هشت کاترمیر	۱۷۵ ملغم	۰.۲۵٪ بۆ پالاوتن و داخستنی ناوچه ی ۰.۵٪ بۆ داخستنی دهمار

گشت نه و ماددانه ی سه ره وه به خیرایی دوا ی ۳-۱۰ ده قیقه کار ده کن.

به کارهیتانی کورز که ره وهی لووله خوښه کان له گه ل ماده ی سرکه ر:

زورچار ماده یه ک له گه ل ماده ی سرکه ر به کار ده هیترتی ههروهک ماده ی نه درینالین که لووله خوښه کان کورز ده کاته وه. لایه چاکه کانی به کارهیتانی کورز که ره وهی لووله خوښه کان له م بواره دا بریتین له مانه:

۱- که م کړدنه وهی پټه ی مژتن که له نه نجامدا پټه ی به ژه راوی بوون که م ده بیته وه به مه بستی پتگادان بۆ به کارهیتانی هیندیکی زیاتر له ماده ی سرکه ره وه.

۲- درېژکړدنه وهی ماوهی سرکردن.

۳- کهم کردنه وهی خوئین به ربوون.

نه و حاله تانهی که نابئی مادهی کورژکه ره وهی لووله خوئنه کان به کار بهیترئی:

۱- نابئی له گهل مادهی سرکه ره ودا بۆ سرکردنی په نجه کانی دهست و پین و گوی به کار بهیترئی. واته نابئی بۆ دوا به شه کانی چیهی لهش به کار بیت، چونکه ده بیتته هوی گانگرین.

۲- نابئی بۆ نه و نه خوشانه به کار بهیترئی که پاله په ستوی دل و لووله خوئنه کانی چیهی له شیان به رزه.

نیشانه کانی به کار بهیترانی مادهی سرکه ره وهی شوئنه وار به پرا دهیه کی زیاتر له پتیرست:

۱- لیدانی دل ناریک ده بیت. ۲- خیرابوون یا خود هیواش بوونی لیدانی دل.

۳- به رزبوونه وهی پاله په ستوی خوئین. ۴- هه ناسه دانی بی هیزو خیرا.

نه و جوړه نیشانه کان که به رچا وین و له نه نجامی به کار بهیترانی سرکه ره وهی شوئنه وار به پرا دهیه کی زیاتر له پتیرست په یدا ده بن:

۱- ترسان و شیوانی باری دهروون «که له وانه به بۆ ماوه به کی کورتیش بی».

۲- سه ریشه ۳- هیلنج و پشانه وه ۴- چه مانه وهی ماسولکه کان.

نیشانه کانی نه و دیار دهیه به ره به ره پتیش ده که وئ بۆ رچه نینیکی به هیژ «Convulsion»، له خوجوون، هه ناسه برکی نجا دابه زینی سوپی خوئین.

چاره سه رکردن:

دهست بکه به به خشی نی ئوکسیجین. بۆ چاره سه رکردنی دابه زینی پاله په ستوی خوئین، مادهی فنه لیفرین «نیوسینفرین» به کار ده هیترئی به هیندی ۱- ۲- ملغم له ناو ۱۰ مل گیراوهی خوئی سروشتی به ریگای خوئنه تهره وه «I.V» به لام نه گهر دابه زینی پاله په ستوی خوئین ههر به رده وام بوو ۲۰ ملغم فنه لیفرین له ۵۰۰ مل. گیراوهی دیکستروز ۵٪ له ناودا به ریگای خوئنه تهره به کار دیت. نه گهر نه خوشه که تووشی فی لیته اتن بوو «Seizers»، نه وکاته ۵ ملغم قالیومی ده درتتی به ریگای «I.V».

له کاتی بوورانه وهی Anaphylactic Shock نه خوشه که دا: هیندی ۰,۵ - ۱ مل نیپینفرین به ریژهی ۱/۱۰۰۰ له ژیر پتست ده درت. ئینجا ده زگای خوئنه تهری بۆ چه سپ بکه و ۰,۱ ملغم نیپینفرین ۱/۱۰۰۰ ی به هیواشی به درئ. نه گهر دابه زینی پاله په ستوی خوئین ههر به رده وام بوو ۳۰۰ ملغم میتارامینول بایتار تهریت واته «ناراماین» ی به خوئنه تهره خیرایی به خشی نه که ی به گویره ی پاله په ستوی خوئینی نه خوشه که یه.

چۆن گرنگى به برىنىكى توندرهوت دهدهيت؟

Care of the acute wound

دهرختنى پلهى برىنه كه بهم شپوهيهى خوارهوه:

- ۱- ميژووى برىنه كه: چۆن، له كوئ، كهى، برىنه كه پرويداوه؟
- ۲- پشكنينى شوئى برىنه كه، والاكردى برىنه كه و نهگه رپتويست بوو وئنه گرتنى شوئنه كه به تيشكى ئيكس «X ray».

چۆنيهتى داخستنى برين:

نهگه ر هاتو برينىك له «A» ههشت كاتژمير كه مئترى به سه ردا تپه رپيو، ده بى بدوورته وه. به لام برينى پروكه شى پتست «Superficial wounds» له توانادا هيه به هوى پارچه پلاستىك و به تونديه وه برىنه كه دابخريت.

چۆنيهتى دوورينه وهى برين:

تپينى:

- ۱- ناگاداريه نهگه ر ده زووى دوورينه وهى برين زور توند شه تهك بدرى، ده بيهته هوى نهگه يشتى خوين به ناوچه كه. جاكاتى دوورينه وهدا ههردو لىواري برىنه كه له يه كتر نزىك بكه وهو زورى رپيو مه كه
- ۲- به گوتريهى توانا ههركه بچوكترين قه بارهى ده زوو به كار بهيتيت.
- ۳- ته قه لى بچوكى له نزىك يه كتر ههروهك ته قه لى گه وهى دوور له يه كتر برينت بو داده خات. به لام داوى بارىك و ته قه لى بچوك شوئنه وارى داخستنى برىنه كه جوانتر دهكات «Cosmetic closure» و قه قاغهى كه متر دروست دهكات.

چۆرهكانى برين دوورينه وه:

- ۱- دوورينه وهى پچر.. پچر «Interrupted Suture» ياخود ته قه ل... ته قه ل (وتنه 4-1).

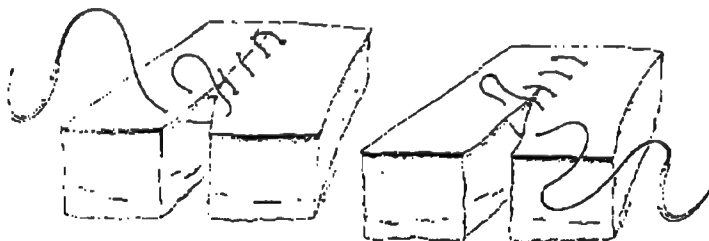

Fig. 4-1. Examples of continuous or "running" sutures.

۲- دوورینه‌وی به‌رده‌وام «ته‌قلی»
هه‌لاتوو «Running Suture» (وینه 4-2)

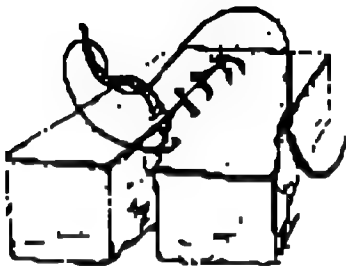

Fig. 4-2. Technique for tying off the continuous suture.

۳- ته‌قلی ستوونی vertical mattress stitch
که بۆ دوورینه‌وی ناوچه‌ی قه‌دو سک و برینی
گه‌وره به‌کار دیت. (وینه 4-3).

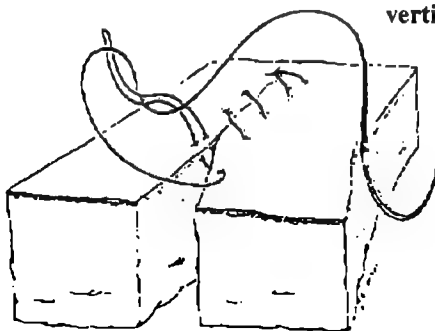
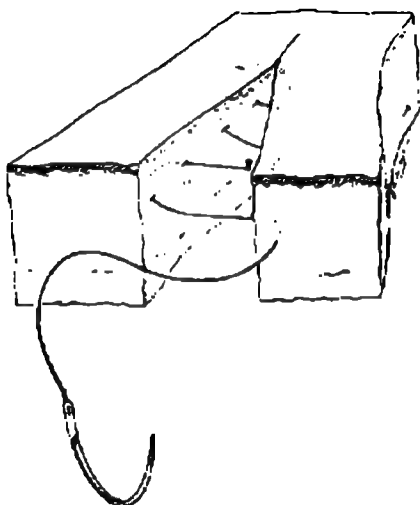

Fig. 4-3. Vertical mattress stitch.

۴- داخستنی ژیرپیت subcuticular closure نه‌ویش به‌به‌کاره‌یتانی داوی تواوه
«واته نه‌و جۆره داوه‌ی که داوی ماویه‌ک خۆی هه‌لده‌مژری» (وینه 4-4) پیتوانه‌ی داوه‌که‌ش
«4-0» یاخود «5-0»

بیت. داوی نه‌م جۆره
دوورینه‌ویه ده‌بی
روکه‌شی برینه‌که
به‌هۆی پلاستهری
ته‌عقیم کراو
تونده‌بکریت «نه‌وجۆره
پلاستهری که
ژیرپۆشی پتویه‌و
به‌برینه‌که‌وه
نانوسیت».

Fig. 4-4. Subcuticular wound closure.

چۆنیهەتی فریاکەوتنی سووتان:

دوای دیارخستنی رێژەی سەدی سووتان بە بەکارهێنانی یاسای ژمارە «٩»، ئەگەر هاتو رێژەی سەدی سووتان لە ٣٠٪ کە مەترێ ٥٠٠ مل گیراوهی «رینگەر لاکتەیت» لە ماوهی یەک کاتژمێردا دەدرێتە نەخۆشەکە «بەرپگای I.V.» ئەگەر هاتوو لە ٣٠٪ زیاتر بوو ١٠٠٠ مل لە هەمان گیراوه دەدرێتە نەخۆشەکە.

یاخود لە توانادا هەبە هێندى گیراوهکە بەم یاسایەى خوارووه دیاریکریت:

هێندى گیراوه = ٣٠ مل × — ٪ × — کغم

* ئنجا «دیمیرۆل» یان «مۆرفین» دەدرێتە نەخۆشەکە بەلام بەرپگای «I.V.» نەک بە ماسولکە چونکە بە ماسولکە ناپێک دەمژرێ.

* ئەگەر پیتۆستی کرد، شریقهی دژی گزازی لێ بده.

* برینهکە بە سابووناوتیکی روون پاک بکەوه.

* پفکەى بچوک واز لێ بێنەو پفکەى گەوره چارەسەرکە.

* برینهکە لە تەنەى بیسانی «Foreign body» پاک بکەرەوهو شانەى مردووی لێ جیا بکەرەوهو بیپرە.

* ئەگەر برینهکە زۆر پیس بویان هەشت کاتژمێری زیاتر بەسەردا تێپەرێبوو، پیتۆستە داخستنی برینهکە بۆ ماوهی دوو هەفته دواخړێ.

* بۆ ماوهی چوار هەفته برینهکە بەکراوهی بەجێ بهێتە بۆ ئەوهی تەریهکەى پرەوتەوه.

ئنجا بەشلیبی بیبەستەوه. ئەگەر هاتو برینی سووتانەکە قوول بو، بە پارچە شاشیکی

«Gauze» هەڵتێنجراو بەگیراوهکەى دژە ژیان «Antibiotic» بیپێچەوه هەرەک

ماددەى نایۆدۆفۆر. ئنجا دوای دوو هەفته برینهکە دابخە.

چۆنیهەتی هەلقاچینی «لابردنی» دەزووی دوورینهوهی برین:-

بیگومان هێشتنەوهی دەزووی دوورینهوهی برین بەگوێرەى جۆرى ناوچهکەیه هەرەک لەم خستەیهى خوارووهدا دەردهکەوێ:

ناوچهکان	کاتەکانى دەرھێنانى دەزووی دوورینهوه
روو لەگەڵ مل Face and neck	دوای ٤-٥ رۆژ.
قەد Trunk	دوای ٧-١٠ رۆژ.
پەلەکانى سەر و دەستەکان Upper extremities and hands	دوای ١٠-١٢ رۆژ.
پەلەکانى خوار و پێهەکان Lower extremities and feet	دوای ١٢-١٦ رۆژ.

چەند تېپىنى يەك:-

* زۆرچار پىتويستمان بەماددە يەك دەبىت بۆ چەسپ كىردنى پەلەكانى خوارەو بەمەبەستى زووتر چاك بوونەوېى برىن، ھەرۈك شاشى داپوشراو بە ماددەى زىنك ئوكسايىدو كالا ماين. كەدەبېى ھەر ھەفتەى جارىك بگۆردى.

* پىتويستە برىنى سوتان رۆژانە ۲-۳ جار بە سابونايىكى روون پاگژىكرىتەو. ئنجا بەھۆى چىنىكى ۸/۱ ئىنج لەماددەى سىلفەر سەلفادايازىن داپوشرى دواى ئەو بەچىنىكى تەنك لەشاش پاگژ داپوشرى.

* بەكارھىنانى دەرمانى دژە ژيان «Antibiotic» لەبرىنى ھەوكردودا «Contaminated wound» پىتويست ناكات تەنھا لەم ھالەتەى خوارەو دا نەبىت:-

۱- برىنى پىس «Dirty wound» .

۲- كۆنە برىنىكى بىنەسى «Chronic wound» كەتازە ھاتى بۆ چارەسەركردن.

۳- ئەوبرىنانەى كە مەبەستى پارىزگارى لى كىردن «Conservative therapy» چارەسەركردىان سوود نەبەخشى.

ئەگەر برىنىك پىتويستى بە دەرمانى دژە ژيان ھەبىت لەماوېى چاوەپىكردن تاوەكو نەجامى تاقي كىردنەوېى ھەساسىيەتى دەرمان دەرچىت «Sensitivity test» لەوماوېەدا نەودەرمانانە بەكاردەھىترىت:

۱- گروپى سىفالوسپۆرىن «Wide spectrum cephalosporines» .

۲- گروپى ئەماينۆ گلايكوزايد «Aminoglycosides» .

۳- پەنسلىنى نوپى دەستكرد «Newer synthetic penicillins» .

ھەرۈھا بۆيەى جىنش «Gentian violet» بۆ ئەو برىنانە بەكاربەتە «بەسرىنەوېان» كە بەھۆى كەرووۈ «Candida albicans» لەپەلەكانى خوارەو دا ھەودەكەن.

جۆرەكانى ھەوكردنى برىن:-

۱- ھەوكردنى نەشتەرگەرى «Surgical infection» .

۲- دوومەل «Abscess» .

۳- يان ياخود لەگەل ھەوكردنى خانەى «Cellulitis» .

نیشانەكانى برىنى ھەوكردو «Signs of infected wounds»:-

۱- ئاوسان Tumor

۲- گەرم داھاتن Calor

۳- سوورھەلگەران Rubor

۴- نازار Dolor

هه وکردنی خانه‌یی نمونه‌یی Typical Cellulitis :-

نهم جوړه هه وکردنی برینه به هوی جزیک له به کتیاوه رووده‌دات که بیتی دهوتری «ستریپتوکوکای» Streptococci.

چاره‌سره‌کردنیشی به جی به جی کردنی نهم پینج خالانوی خواره‌وه ده‌بیت:

۱- پهنسلین «Penicillin». ۲- پشودان «Rest». ۳- دانانی گهرمی «Application of local heat». ۴- ده‌کردنی واته ده‌ره‌تانی برینا «Pus» دوا‌ده‌خری تاکو له ناویرینه که دا کوډه‌بیته‌وه.

هه وکردنی خانه‌یی له ده‌وروبه‌ری برینیک، له سه‌ره‌تای داخرانیه‌وه، هه‌نگاو‌یکي تازه‌یه بو هه وکردنی به هوی میکروبی ستریپتوکوکای، له‌گه‌ل نه‌وه‌ی که زو بریناوشی لی پیدای ده‌بیت و ده‌بیته دوومه‌ل «Abscess».

نهو جوړه برین هه وکردنانه‌ی که به نه‌شته‌رگه‌ری چاره‌سره ده‌کړن:-

«Infections treated surgically»

۱- هه وکردنی خانه‌یی «Cellulitis»: بریتیه له و جوړه هه وکردنه‌ی که له‌یک شوینه‌واردای جی‌گیر نابی و دوو چاری چینی ژیریتست «Subcutaneous Layer» ده‌بیت. هه‌ندی جار له‌توانادا هه‌یه به هوی ماده‌ی دژه‌ژیان «Antibiotic» چاره‌سره بکړت.

هه وکردنی خانه‌یی هه وکردنی که نالی لیمفاوی «Lymphangitis» له‌گه‌لدا ده‌بیت. هه‌رکاتیک هه وکردنه‌که بگاته گری یه لیمفاویه‌کان، پیتی دهوتری «Lymphadenitis» که به‌دهرمانی دژه‌ژیان یا خود به نه‌شته‌رگه‌ری «Surgery» چاره‌سره ده‌کړت.

۲- فیوره‌نکل یا خود هه وکردنی سیکلدا‌نچکه‌ی مووه‌کان «Furuncle "Folliculitis"»: بریتیه له هه وکردنی بنکه‌ی سیکلدا‌نچکه‌ی مووه‌کان. که هه‌ندی جار له‌خویه‌وه ده‌ته‌قی. به‌لام نه‌گه‌ر هاتو هه وکردنه‌که قول بو، پتویسته‌نه نه‌شته‌رگه‌ری چاره‌سره بکړی.

۳- کاریه‌نکل «Carbuncle»: جزیکي به‌تینه له‌دوومه‌ل که دوو چاری نه‌وکه‌سانه ده‌بیت که تووشی نه‌خویشی شه‌کره بوون «Diabetic potients» به‌زوریش له‌چند شوینیکي جیاجیای ناوچه‌ی پشته‌ملدا «Nape of the neck» چاره‌سره‌کردنی نه و جوړه دوومه‌له بریتیه له شق کردنی دوومه‌له که له سه‌ر شیه‌وی نیشانه‌ی کو‌کردنه‌وه «+» له‌گه‌ل مانده‌وی نه‌خو‌شه‌که له نه‌خو‌شخانه‌دا (وینه 1-5).

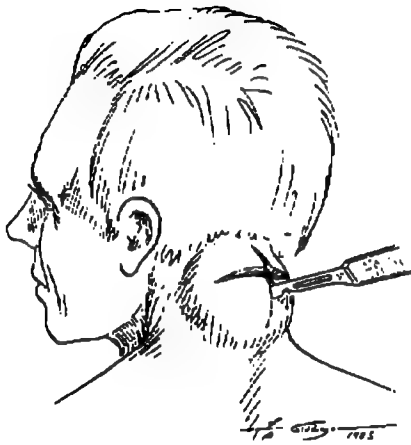
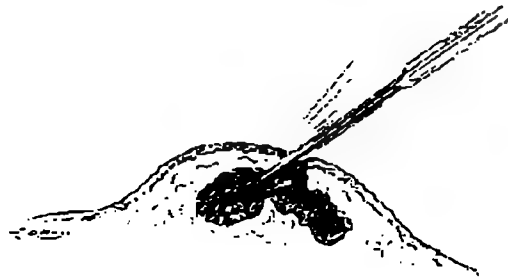

Fig. 5-1. A, Technique of cruciate incision for drainage of a carbuncle. B, Technique for breaking up loculations within a carbuncle.

٤- فیلون «Felon»: جوړه دوومه لیکي ترسناکه توشی سهری په نجه ده بیت. به چه شتیک که سهری په نجه ده ناوسی و بریناو «Pus» ی لی کۆده بیت هوه. که له نه نجامدا پاله په ستوبه که له سهری په نجه دا په یداده بیت و له ناکامدا خوین ناگاته ناوچه که و خانه کانی دهمرن «Necrosis» یا خود به شیه به کی کاتی نه نازلو به ده ماره کان ده گات «Nerve damage». جا له نه نجامی پاله په ستو خسته سهر ناوچه که دا، نازاریکی زور به تینی لی په یدا ده بیت. فیلون به وه چاره سهر ده کرت دواي سرکردنی ناوچه که، شقیکی کون به دهر «Through and through incision» په نزیک نیتسکه وه به ناو سهری په نجه دا ده کرت. به مهرجیک شق کرده که به نیتو چینی چه وری په نجه که دا تیپه ریت. بیت گومان نه م کاره له لایین پزشکی لی هاتوو نه نجام ده درت (وتنه 5-2).

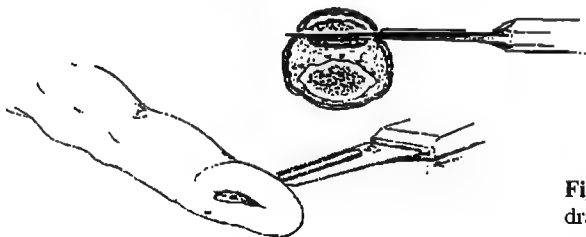

Fig. 5-2. Technique for surgical drainage of a felon.

۵- دوومه‌لی ده‌وروبه‌ری کۆم «Perirectal abscess»: له‌سه‌ره‌تاوه‌هه‌روه‌ک هه‌وکردنی کیسی مووه‌کان و فیوره‌نکل ده‌ست پێ ده‌کات. دوومه‌لیکی قووله‌که له‌ژێره‌وی کۆمه‌وه‌ سه‌ر هه‌له‌دات وه‌کو هه‌ردوومه‌لیکی تر چاره‌سه‌ر ده‌کریته‌. نه‌مه‌ش دوا‌ی سپ‌کردنی گشتی له‌ش.

۶- پارۆنیشیا «Paronychia»: بریتیه‌ له‌ هه‌وکردنی شانه‌ی ده‌وروبه‌ری نینۆکی په‌نجه‌کان. نه‌گه‌ر پشت گوێ به‌خړی، بنکه‌ی نینۆک تیک ده‌شکێ یاخود ده‌بیته‌ فیلۆن. چاره‌سه‌رکردنی ناسانه‌ چونکه‌ هه‌وکردنه‌که‌ رووکه‌شی ناوچه‌که‌ ده‌گریته‌وه‌و پیتوست به‌س‌کردن ناکات. له‌سه‌ره‌تاوا ناوچه‌که‌ ته‌عقیم ده‌کریته‌ نجا به‌ئه‌سپاییه‌وه‌ رووی نینۆکه‌که‌ به‌رزده‌کریته‌وه‌ هه‌تاوه‌کو برینار «Pus» له‌ناوچه‌که‌دا کۆده‌بیته‌وه‌ (وتنه‌ 3-5) نامۆزگاری نه‌خۆشه‌که‌ بکه‌ که‌ پۆژانه‌ دووجار ده‌ستی بخاته‌ ناو سابوناویکی گه‌رمی روونه‌وه‌.

Fig. 5-3. Technique for drainage of a paronychia.

هه‌وکردنی تازه‌ی برین به‌هۆی به‌کترای ستافیلۆکۆکایه‌وه‌ ده‌ییت که‌ هه‌سه‌سه‌ به‌ په‌نسلین. به‌لام تاوه‌کو نه‌نجامی فه‌حسی هه‌سه‌سیه‌ ده‌رده‌چیت، باشت‌ترین ده‌رمان بریتیه‌ له‌ په‌نسلین یاخود یه‌که‌م نه‌وه‌ی «First generation» سیفالۆسپۆرین.

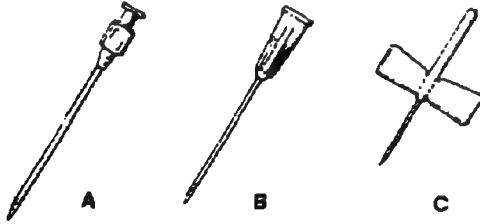
ته‌کنیکی به‌خشینی شه‌ به‌ریگای خۆینه‌ینه‌ره‌وه‌:

I.V. TECHNIQUES

سه‌ده‌یه‌ک له‌مه‌ویه‌ر نه‌خۆشیی کۆلیترا سکۆتله‌ندای پامالێ. پزیشکێک به‌ناوی تۆماس لاتا «Thomas Latta» ووتی که‌ مردن به‌هۆی ئه‌و نه‌خۆشییه‌وه‌، له‌نه‌نجامی ووشک بوونه‌وه‌ی له‌ش «Dehydration» رووده‌دات. چاره‌سه‌رکردنه‌که‌شی بریتی بوو له‌تواندنه‌وه‌ی خۆی کانزایی له‌ناوداو به‌خشینی به‌نه‌خۆشه‌کان به‌ریگای خۆینه‌ینه‌ره‌وه‌.

کون کردنی خوینهنه ره کانی جیوهی لهش: «Peripheral venipuncture»

نهم کاره بههوی دهرزیهکی راستی بۆشهوه نهنجام دهدریت. یاخود بههوی دهرزی پهپولهوه «Butterfly needle» یان دهرزی پیستی سهر «Scalp vein needle» که بۆمندالی شیرخۆر بهکاردهینرئ. ههندی جۆری دی ههه که دهرزیهکیان لهژورهوهیهو پلاستیکه که له دهرهوه. ههندیکیش بهپیچهوانهوه که پئی یان دهوترئ کائیتهر ههروهه کانیولا «Cannula» یهکیتکه لهه جۆرانه (وینه 6-1)

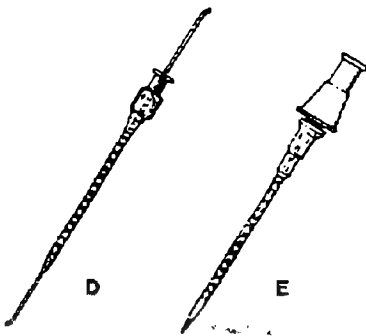

هۆیه کانی بئ که لک بوونی
شوینی کون کردنی خوینهنه:

۱- دهرچوونی کانیولا
لهشوینه که ی خویندهوه.

۲- دهرزیه که دیواری پشتهوهی
خوینهنه ر کون بکات.

۳- مهیینی خوین
«Thrombosis» له نهنجامی هۆکاری
میکانیکی و کیمیای که
ههردووکیان بههوی دامالینی
شوینه که وه رووده دهه.

شوینه کانی تهکنیکی خوینهنه:
«Sites of I.V technique»

بهه لهه موو شتیک پیوسته
نهوه بزاین که ۹/۱۰ حاله ته کانی
تهکنیکی خوینهنه ره دیوی ناوهوهی
باسک «Forearm» یاخود له پشتی
دهستهوه نهنجام دهدرین. (وینه 6-2)

۱- خوینهنه ره ی باسک «Cephalic vein»: ۱۰ سم له سه رهوهی مهچک.

۲- زله خوینهنه ره ی ناوه راستی بال «Large median cubital vein»: له دیوی ناوهوهی
نانیشکه بهلام جوولانهوهی نانیشک کاری لی دهکات.

۳- خوینهنه ره ی پیسته ی سهر «Scalp vein» «Temperal vein»:

له مندالی شیر خۆردا «Infant» بهکاردهینرئ و ده که ویتته ژیره وهی ته نه که پیستی
لاجانگی سه ره وه. بۆ نه و مه به سه ش دهرزی پهپوله به کار دیت، که پیوانه که ی

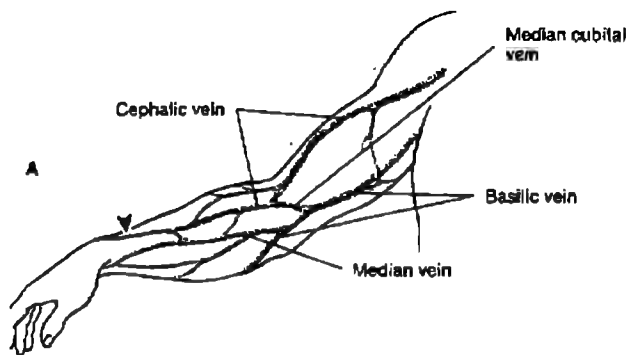

Fig. 6-2. A, Forearm veins.

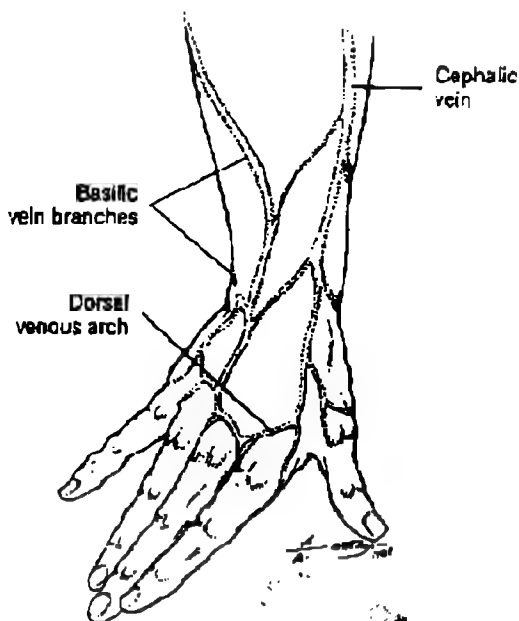

Fig. 6-2, cont'd. B, Hand veins. These are easy to see, rarely covered with fat, and relatively strong. Notice the large cephalic vein at the distal, radial portion of forearm.

«۲۷.۲۵.۲۳» بیت.

هدهوها له توانادا هدهیه

«۲۷.۱۶» ییش

به کار بهترین. به لام

باشترین پیتوانه «۱۹»

یان «۲۱» ه.

۴-خوتنهینه ره کانی

په لی خواره وه «Lower

: «extremity veins

نهم خوتنهینه رانه

له دواي گشت هدهوله کانی دی

به کار دههترین:

۱- خوتنهینه ره کانی پشتی پي:

که ته کنیکيکی ناسانه.

ب- خوتنهینه ره گوزنگی پي

«Saphenous vein»: توژیک

له پشته وهی گوزنگه و له پروکده شی

پیستوهه نزیکه.

به لام خوتنهینه ره کانی په له کانی

خواره وه زور په سند ناکرین بۆ

ته کنیکيکی خوتنهینه ره چونکه دهینه

هوی خوتن مه یین له

خوتنهینه ره کانی لاق و گواسته وهی

خوتنی مه ییو بۆ خوتنهینه ره

سی یه کان که مه ترسیه کی گه وریه

هدهیه.

ههنگاهه کانی ته کنیکي خوتنهینه ره:

«Procedure of I.V technique»

بیگومان نه وستانه یی که پتویستان بۆ نهم ته کنیکه بریتین له مانه یی خواره وه:

۱- سرنجیک قه باره که یی ۲-۵۰ مل بیت و ده رزیه که یی پیتوانه «۲۰-۲۲» درتیه که یی

۱-۲/۱ نینج بیت.

۲- تورنیکا «Tourniquet» .

۳- بۆمندا لان پتويستمان به شه پكه دارتيك ده بيت بۆ نه هيتشتني جولانه وهى قۆل و نانيشك. چونكه جولانه وهى نه خوشه كه ده بيته هۆى گۆزپنى شوينى دهرزیه كه، له ناكامدا خوين مه يين له ناوچه كه دا رووده دات.

دواى جتيگير كردنى قۆلى نه خوشه كه، له دورى ۲ ئينچ له سه ره وهى شوينى ليدانى دهرزیه كه وه، قۆلى نه خوشه كه به تورنیکا بيه سته. هه ردو ده سته كانت بشو ئنجا داوا له نه خوشه كه بكه ده ستي بكاته وهو بقوچينيته وه. شوينه كه به سپرتۆ «Alcohol» ته عقيم بكه. په نجه ت به خه ره سه ر خوينه يته ره كه له دورى ۲ ئينچ له خواره وهى شوينى ليدانى دهرزى بۆ قه ده غه كردنى جولانه وهو خزنى خوينه يته ره كه له كاتى كون كردنيه وه. له دورى نيو ئينچ له شوينى هه لئاوسانيه وهو به گۆشه ي ۴۵ پله خوينه يته ره كه كون بكه. ئينجا به ره به ره به ناراسته ي خوينه يته ره كه گۆشه ي دهرزیه كه كه م بكه وه تا وه كو له گه ل قۆلى نه خوشه كه ته رب ده بيت. دواى دهر كه وتنى خوين له سرنجه كه دا به دريژايى نزى كه ي ۳/۴ ئينجتيك دهرزیه كه پالده ژووره وه. تورنیکا بكه وه بۆ نه هيتشتنى داخستنى رپه وهى سوورى خوين. نه گه ر بۆ به خشينى دهرمان بيت، به هيتواشيبى دهرمانه كه پال ده دريته ناو خوينه يته ره. نه گه ر بۆ به خشينى گيراوه بوو، دهرزیه كه به پلاسته ر چه سپ ده كريت چونكه جولانه وهى دهرزیه كه خوينه يته ره ده پچرين. نابج پاله په ستۆ بخريته سه ر دهرچه ي دهرزیه كه به مه به ستي چه سپ كردنى، چونكه رپه وهى خوين ده گريت. دواى ته واو بوونى كاره كه پارچه گۆزتيكى ته ركراو به سپرتۆ به خه ره سه ر جتيگاي كون كردنى خوينه يته ره دهرزیه كه راكيشسه دهره وه (وينه ي 3,4,5-6).

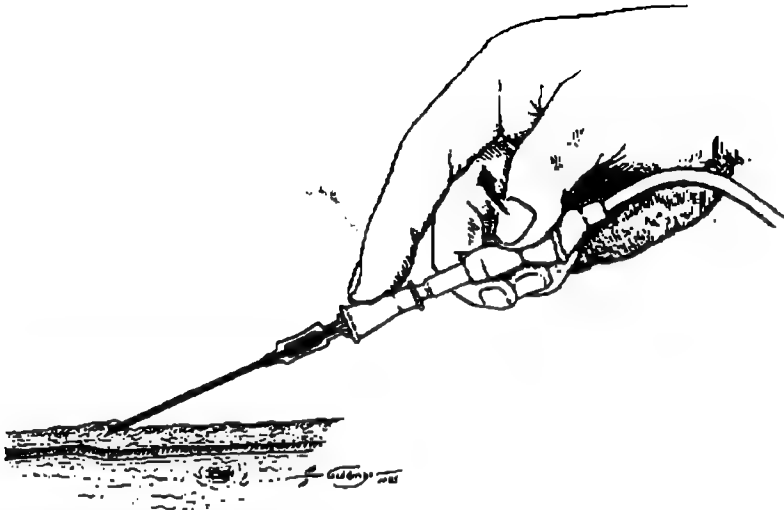

Fig. 6-3. Technique of needle puncture of the vein. Notice that needle has been placed through the skin and will be placed through the vein subsequently.

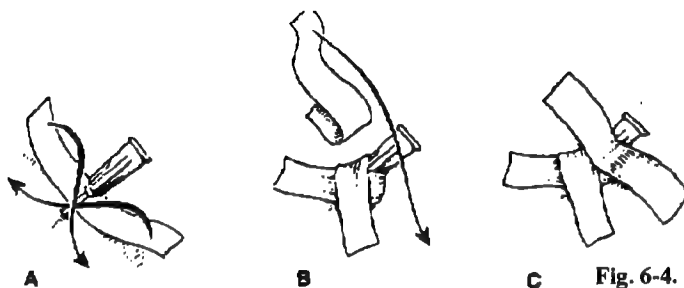
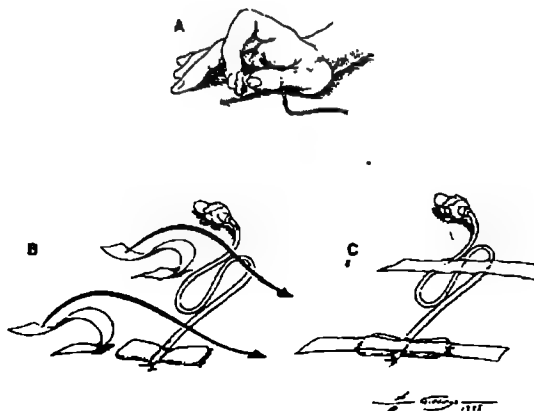

Fig. 6-4. Technique of securing needle to the skin.

Fig. 6-5. A, Technique of inserting butterfly needle and. B and C, securing butterfly needle to skin.

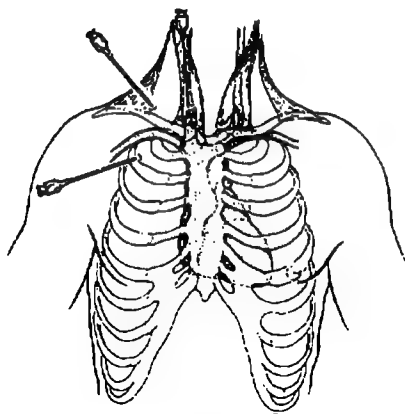
تەکنیکی خوێنپێنەری ناوەندی: «Central venous technique»

مەبەستەکان:

- ۱- بەخشینی خۆراک بە شێوەیەکی گشتیی «Total parenteral nutrition» لە کاتی کدا که نه خوشیک نه توانی بەریگای دەمەوه خواردن بخوات.
- ۲- ئەگەر هاتوڕیگایەکانی دی بۆ تەکنیکی خوێنپێنەر لەناویدا نەبوون.
- ۳- پێوانی پالەپەستۆی خوێنپێنەری ناوەندی: «Central venous pressure» ئەویش بریتیه له چەسپ کردنی مانۆمیتەریکی گیراوێتی خۆیی سروشتیی بە قەستەرەیک، دواى ئەوێ که سەری قەستەرەکه دەخرێتە ناو شاخوێنپێنەری خوارەوێ Superior vena cava.
- ۴- لە کاتی بەکارهێنانی گیراوێ گلوکۆزی پالەپەستۆ بەرز واتە Hypertonic glucose nutrition بە مەبەستی خۆراک بەخشینی گشتیی Total parenteral nutrition. بەجۆریک ئەگەر هاتو خوێنپێنەرەکانی چێوێ لەش بەکارهێنرین، دواى چەند کاترۆمیتریک

دەبنە ھۆی خوئین مەیین، بۆیە رینگای چوارەم بەکار دەھێنرێ. بەلام بەرینگای خوئینھێنەری مەلبەندی یەو بەھۆی زۆربوونی رێرەوی خوئین لە ناوچەی سەری قەستەرە کەوێ گێراوە کە پروون دەبێتەو خوئین مەیین روونادات.

ھەنگاوەکانی تەکنیکی خوئینھێنەری مەلبەندی:

نەخۆشە کە لە باری ترین دەلینبێرگ درێژ بکە. نیدلێکی راستی ۷-۸ سم بۆ کون کردنی خوئینھێنەری ژێر ئیسکی چەلەمە شانی «Subclavian vein» بەکار دەھێنرێ. «بێگومان نەوکارە لە لایەن پزیشکی کارامەو نەنجام دەدرێت» دوو رینگاش ھەن بۆ گەشتی سەری نیدلە کە بە خوئینھێنەرە کە: چ لە سەرەوێ چ لە خوارەو بێت (وێنە 6-6).

Fig. 6-6. Sites of access to the central veins: Infraclavicular, supraclavicular, and internal jugular (between the sternal and clavicular heads of the sternocleidomastoid muscle).

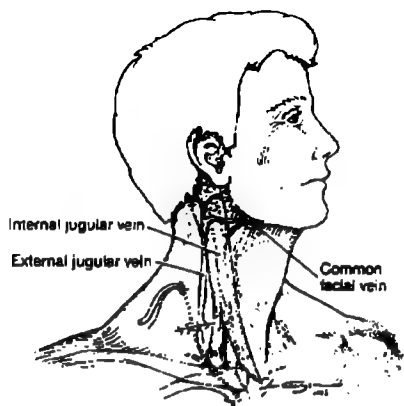

Fig. 6-7. Location of the external jugular vein, internal jugular vein, and common facial vein. A catheter is shown entering the external jugular vein after being tunneled under the skin for several centimeters.

برینی خوئینھێنەر «Venous cutdown»:

ھەندێ جار خوئینھێنەرەکانی رووکەشی لەش ئاشکرا نابن، بۆیە پزیشک ناچار دەبێت ناوچەی یەکتێک لە خوئینھێنەرەکان ھەلبدرێ و قەستەرە بخاتە ناو. ئەو خوئینھێنەرەکان ھەلوانەن:

- ۱- خوئینھێنەری باسک «Cephalic vein».
- ۲- خوئینھێنەری گۆزینگ «Saphenous Vein».

- ۳- خوئینھێنەری قۆل «Brachial vein».
- (وێنە 6-7,8)

دوای نامادەکردن و ھەلدپینی ناوچە کە بەچەقۆیک، سەرێکی دواوەی خوئینھێنەرە کە بەدوایتیک بەرز دەکێتەو ناوچەی شەق کردنی خوئینھێنەرە کە

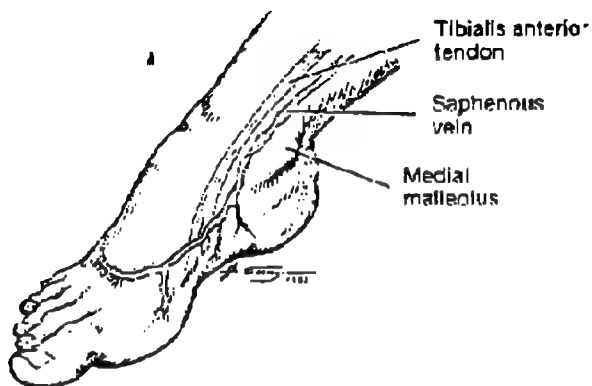

Fig. 6-8. Location of the saphenous vein.

به گیره یک ده گیری و له سر شیشه پی پی ژماره «۷» حدود شش قییک به هیوی مه قه سی که وه له خویتهینه ره که ده کریت. ئنجا قه سته ره یک «Catheter» ده خریته ناوی و برینه کش ددووریته وه. (ویتنه 6-9,10,11).

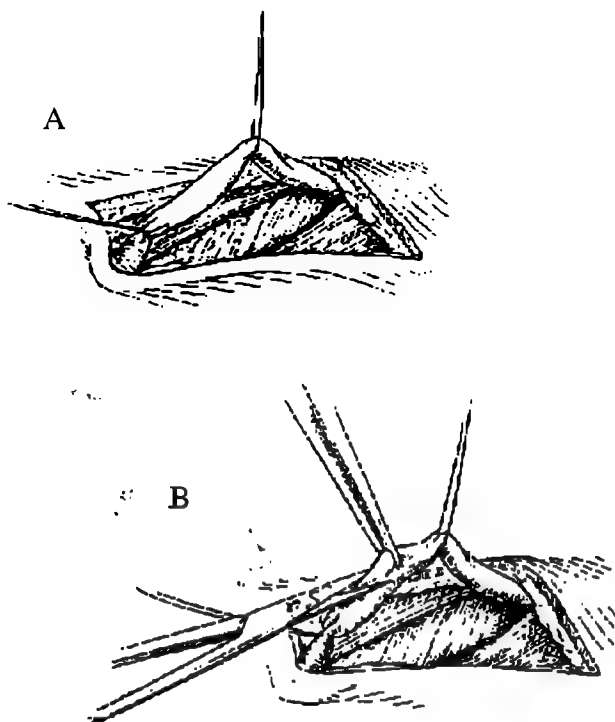

Fig. 6-9. Venous cutdown technique. A, First, expose the vein. B, Next, isolate the vein between ligatures.

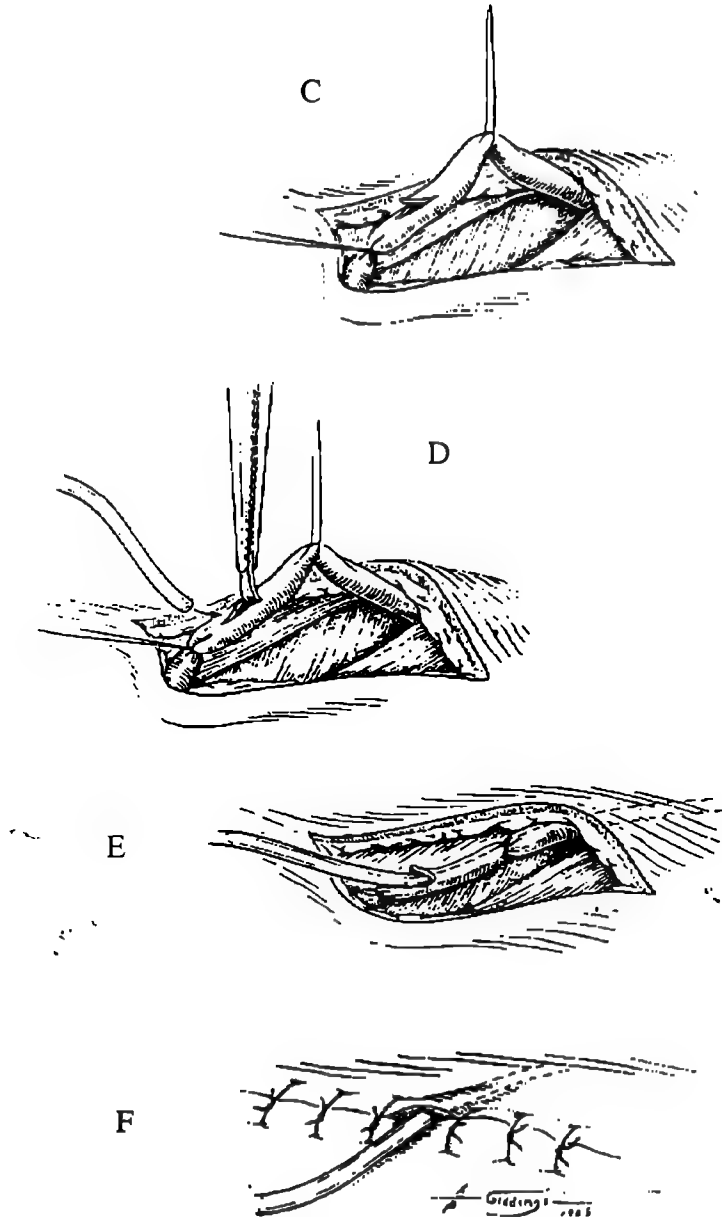

Fig. 6-10. cont'd. Venous cutdown technique.

C, Then, make a V-shaped cut in the vein.

D, Insert the catheter.

E, Secure the catheter with the proximal ligature, and, F, Close the incision. Secure the

catheter with an additional suture in the skin.

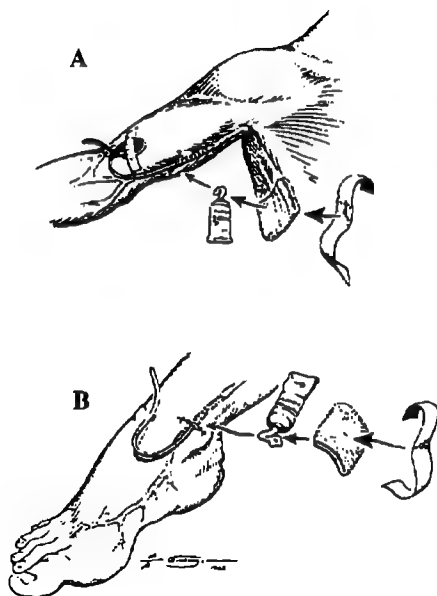

Fig. 6-11. Dressing techniques for venous catheters. A, Brachial catheter. B, Saphenous catheter.

کون کردن فی خونبهر : «Arterial Puncture»

مدهست لهم تهکنیکه بریتیه له پیتوانی ریژهی Pco_2, Po_2, PH . دوو خونبهر بو نهو مدهسته بهکارده هیئرین: یه که میان خونبهری مدهچک «Radial nerve» (وتنه 7-1). دووه میان خونبهری ران «Femoral artery» (وتنه 7-2). نهو دوو شویندهش شوتینی هدهست

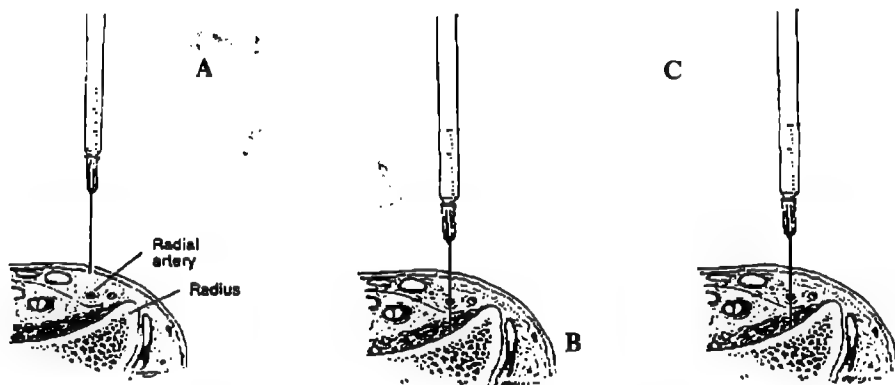

Fig. 7-1. Arterial puncture of the radial artery at the wrist. A, the needle has entered the skin. B, The needle is in the artery in good position. C, The needle has impaled the artery and must be pulled back.

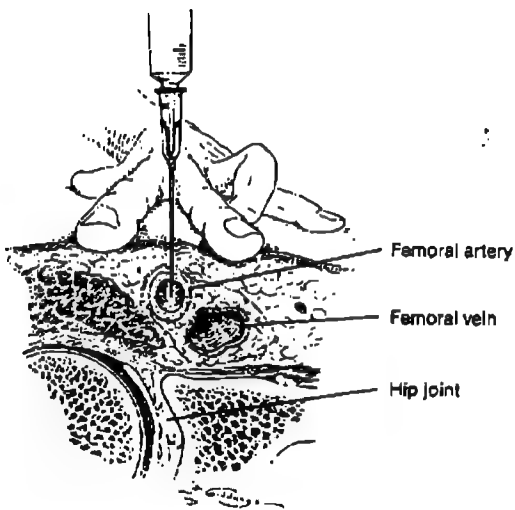

Fig. 7-2. Technique of femoral artery puncture.

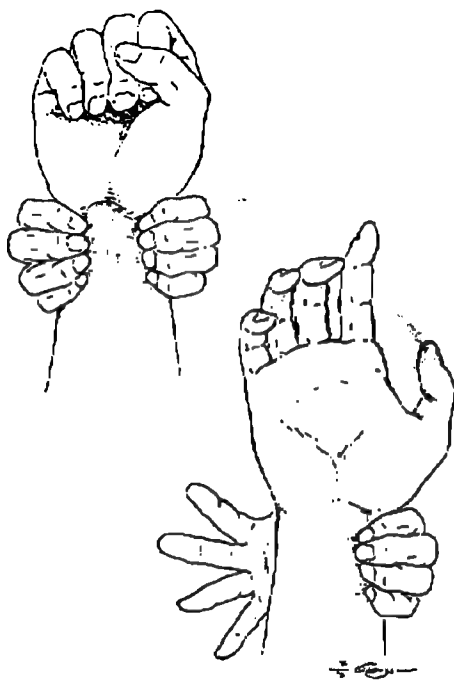

Fig. 7-3. Allen test for ulnar artery patency.

پښ کړدنی لیددانی دلن. به جوړتیک
 که به شتیه یه کی ستوونی و له و
 شوتنه ی که هست به لیددانی دل
 ده کړت، نیدلیک ده خړتیه ناو
 خوښه ره که وه. دواى وه رگرتی
 خوښ، پارچه لږ که یه یک بڼ ماوه ی
 ۵-۱۰ دقیقه ده خړتیه سر
 ناوچه که. هه روه ها ته کیکی برینی
 خوښه ره هه روه ک برینی خوښه پنه ره
 (له سر شتیه ی پیتی ژماره «۷»
 حوت) که بڼ چنه د مه به ستیکی
 پتوانه یی له خوښدا به کار ده هینریت.
 به لام برینی خوښه ری ناوچه ی
 مه چک «Radial nerve» نه نجام
 نادریت تاوه کو هیزی خوښه ری
 زه نهد «Ulnar potency»
 نه زانریت. نه ویش به هو ی تاقی
 کړدنه وهی «نالن» «Allen test»
 که بریتیه له به رز کړدنه وهی ده ستی
 نه خوښه که به مه رجتیک رووی ناو
 له پی له تو بیت نجا گرتنی هه ردو
 خوښه ری کو عبوره و زه ند له م دیو و
 نه و دیو ی مه چکه وه به هیزی چوار
 په نجه ی هه ردو ده سته کانه وه تاوه کو
 رهنگی ناو له پی نه خوښه که کال
 ده بیتیه و نینجا به ردانی خوښه ری
 زه ند بڼ ناشکرا بوونی چوښه تی
 سور یو نه وهی ناو له پی
 نه خوښه که، دواى گه پانه وهی خوښ
 بڼ نه و ناوچه یه (وینه ۷-۳).

تەکنیکی بايۆپسى «Biopsy technique»

بريتيه له وەرگرتنى بەشێک لە شانەيەکی لەش بۆ پشکنینی مايکروسکوپى بەمەبەستى ناسینەوهى نەخۆشى.

جۆره کانی بايۆپسى:-

۱- برينه بايۆپسى «Incisional biopsy» که دووجۆره: يەکه ميان لەرووکەشى پيستهوه: (وتنه 8-1):

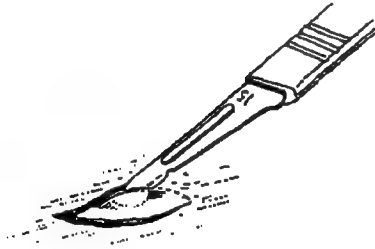

Fig. 8-1. Basic technique for skin lesions.

دووه ميان برينه بايۆپسى قول: (وتنه 8-2) سرکردنى شوتنه وار ياخود ناوچه يى بۆ هەردو جۆره تەکنیکەکەى برينه بايۆپسى بەکاردهيتنرئ. ئەگەر هاتو ناميرى داخ کردن له جۆرى بچوک لەنارادابى باشتره بۆ راگرتنى خوين بەريون لەناوچهکەدا.

۲- بايۆپسى کراوه «Open biopsy» بۆ پيست و شانەى ژيتر پيست.

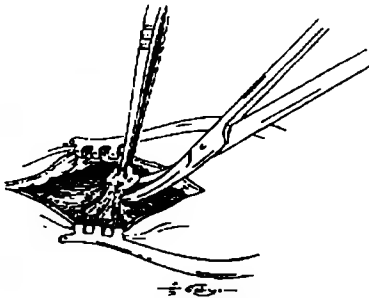

Fig. 8-2. Basic technique for deep lesions.

۳- بايۆپسى کونکەر «Punch biopsy» بۆ وەرگرتنى نمونەى پيست کاتيک که پيست روويه ريکى زۆرى تووشى نەخۆشەک بووى ياخود کەر وو «Fungi» ي گرتبى. ئەمەش بەهۆى جۆره ناميريکى کونکەر دەکريت که پتوانەکەى ۳ ملم بيت (وتنه 8-3)

۴- بايۆپسى دەرزى «Needle biopsy» که دريژى دەرزىکە ۲ سم بيت و تيرەکەى ۱ ملم بيت.

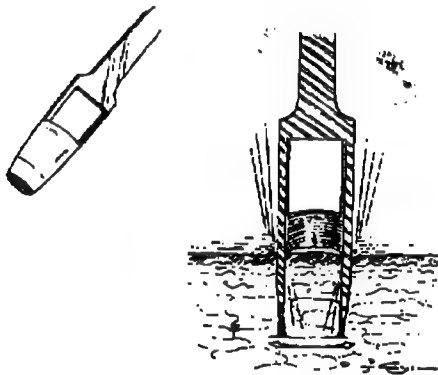

Fig. 8-3. Use of punch biopsy instrument.

۵- بايۆپسى جگەر «Liver biopsy» که نيدلەکە ۳-۴ سم بيت و دەچيتە ژووره وهو دەبى کارەکە لەماوهى ۵-۱۰ چرکە ئەنجام بدرت. نابى بايۆپسى جگەر بۆ ئەو نەخۆشانه بکرى که شلە لە سکیاندا کۆيۆتەوه واتە تووشى «Ascitis» بوون. هەر وهاش ئەوانەى که کاتى پرۆترومبين «Prothrombine time» يان دريژە واتە

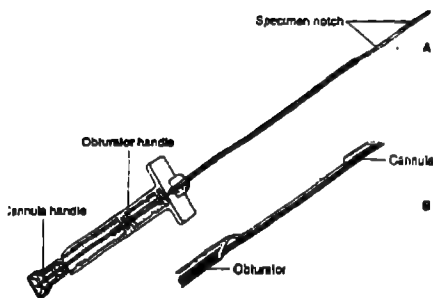

Fig. 8-4. Biopsy needle, Tru-cut. A, Biopsy needle. B, Detail of the specimen notch.

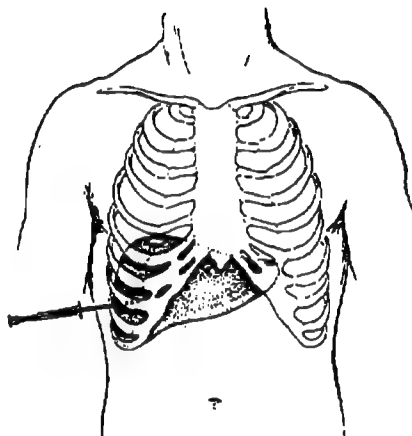

Fig. 8-5. Technique for liver biopsy. A, Site of biopsy.

خوئنیان درهنگ ده‌مه‌یی نابین بایوئسی جگه‌ریان بۆ بکری (وینه 4,5-8)
نابین بایوئسی بۆ ناوچه‌ی مل بکری، چونکه شیرینه‌جیه «Cancer» ی ناوچه‌ی سه‌رو

ملی له‌گه‌لدا ده‌بیت. بۆیه
پیش نه‌وه‌ی بایوئسی ناوچه‌ی مل
نه‌نجام بدریت، پیوسته
به‌ووردی پشکنینی روانین
«ناظور» بۆ ناوچه‌ی گه‌روو
«Pharyngoscopy» و ناوچه‌ی
قورگ «Laryngoscopy» ی بۆ
بکری. هه‌روه‌ها پشکنینی
«Examination» ناوچه‌ی دم و
زمان و کونه‌ لووت نه‌نجام بدری و
پیوسته‌ وینه‌ تیشکی x بۆ
گیرفانه‌کانی لووت «Sinuses»
بگیری تئجا بایوئسی له‌ناوچه‌ی
ملدا وه‌رگیری. بایوئسی مۆخی
ئیسک له‌لایه‌ن پزشکی
تایه‌تمه‌نده‌وه نه‌نجام ده‌دریت.

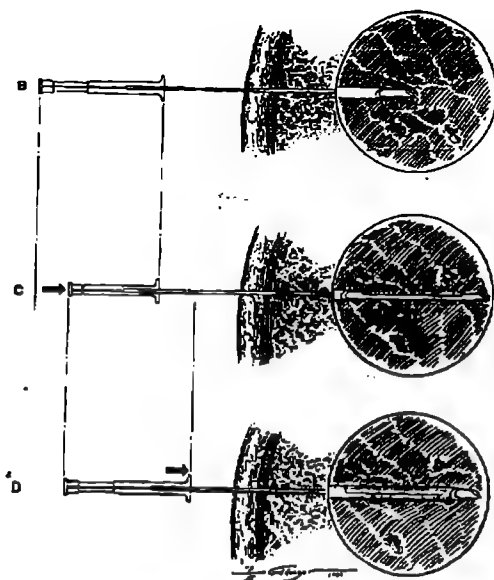

Fig. 8-5, cont'd. B, Insert needle. C, Advance inner part of needle into liver. D, Advance outer part of needle, cutting off biopsy.

دەرکټشانی شله له بۆشایی قهقهزهی سنگهوه:

«Thoracentesis»

بریتیه له دەرکټشانی شله له بۆشایی سنگهوه «Plueral cavity» بهمه بهستی ناسینه وه و چارسه رکردنی نه خویشی له نیتوان هیتلی خه یالیی دواوهی ژیربآل و هیتلی ناوه راستی شه پکهی شان له نیتوان په راسوهی هه شته م یان نۆیه مدا (وینه 1-9).

پتویسته گان «Equipments» :

- 1- دهرمانی سپکردنی شوینه وار «Drug for local anaesthesia» .
- 2- شووشه ی دهرکټشانی شله «Drainage bottle» .
- 3- نامیری هه لکیشان «Suction machine» .
- 4- ده مامکی کاغه ز «Mask» .
- 5- ده ستکیشی بی میکرو ب «Sterile gloves» .
- 6- لووله شووشه ی تاقیگه «Laboratory tubes» .
- 7- گیراوه ی دژه پیس «Antiseptic solution» .
- 8- دهسته ی دهرکټشانی شله له سنگه وه «Paracentesis set» که نیدلیکی ژماره «45» ی درتژو تیرژی له گه لدا هه بیت.
- 9- پتویسته گانی پتچانه وه ی برین «Equipments for dressing» .

ههنگاوه گان «Procedures» :

- 1- مه بهستی نه و ته کنیکه بۆ نه خوشه که رافه بکه .
- 2- نه خوشه که له سه ر کورسیه ک دابنی به چه شنیک پرووی له پشتی کورسیه که بکات و هه ردوو قوّل و هه ردووشانی شوپیکاته وه سه ر پشتی کورسیه که . یاخود له سه ر لیوازی قه ره ویله که ی خو ی دابنیش و هه ردوو ده سه گانی بخاته سه ر سنگی خو ی بۆ نه وه ی نیتوانه په راسوه گانی فراوان بینه وه .
- 3- هه ندی ناو له شو شه یه ک بکه بۆ نامه ده کردنی پآله په ستوی نیگه تیشی بۆشایی سنگ «Negative plueral pressure» . (وینه 5,6-9 لاپه ره 60) .
- 4- ناوچه که بی میکرو ب ده کړیت .
- 5- خا ولیه ک ده خرته ژیره وه ی ناوچه که .
- 6- شوینه واری کون کردنه که سپ ده کړیت .
- 7- به چه قو یه کی ژماره «2» پیست کون ده کړیت ونیدله که یه کسه ر له سه رووی په راسوه که وه له ما وه ی نیتوانه په راسوه که وه تیپه ر ده کړیت . چونکه چه مکی هه سه ده مار «Intercostal bundle» ی نه و ناوچه یه ده که وینه ژیره وه ی په راسوه که وه .
- 8- دوا ی خسته نه ژووره وه ی به شیککی کورتی نیدله که ، هه ست به چوونه ژووره وه ی ده کړیت

بۆ ناو بۆشایی قەفەزەى سنگه وه. ئنجا شلهى ناو بۆشایی يەكە دەرکیتشه دەرەوه بههوى
 مرنجیکه وه که «۳» سى رتیرهوى هه بیته و سه ریوشى داخستنیان هه بیته. بۆ ناسینه وهى
 نهخوشی «۲۰» مل هه لکیتشه و ناگاداری ئه وه به که دەرکیتشانی زیاتر له «۱۰۰۰» مل
 واته زیاتر له لیتریک ده بیته هوى دابه زینی پالته په ستوی خونی نهخوشه که.

۹- له کاتی دەرکیتشانی شله، تیبینی نهخوشه که
 بکه بۆ کال بوونه وهى پیستی روو «Pallor»، هه ناسه
 تهنگی «Dyspnea»، خیرابونی لیدانی دل
 «Tachycardia».

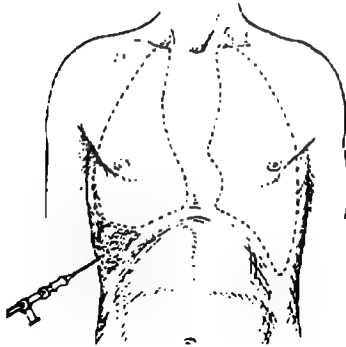

Fig. 9-1. Technique of thoracentesis.

۱۰- لووله شووشه ی تاییه تی ناماده بکه بۆ
 ناردنی شله ی بۆشایی سنگ بۆ تاقیگه.

۱۱- برینه که بپتچه وه.

۱۲- واکه له پاشاندا وینه ی تیشکی ئیکس بۆ
 سنگی نهخوشه که بگیرئ.

دەرکیتشانی دوا به شى شله که له کۆتاییدا،
 گرنترین مه ترسی هه یه، چونکه سى يە که له دیواری
 سنگ نزیک ده بیته وه. بۆیه واکه که قه سته ره یه کی
 نه رمی چه ماوه به کار به یترئ بۆ دوورکه و تنه وه له

هه لدرانی سى يە کان «Laceration of the lung» هه روه ها قه سته ره ی پلاستیکی نه رم زۆر
 باشه بۆ دەرکیتشانی قه باره یه کی گه وه ی شله له بۆشایی سنگدا.

سۆنده ی سنگ، Chest tube:

بریتیه له چه سپ کردنی تیوی سنگ بۆ نه و مه به ستانه ی خواره وه:

۱- لابر دنی شله «Removal of fluid». ۲- به تال کردنی قه فیه زه ی سنگ له خوتن و
 هه وایه یه که وه «Haemopneumothorax». ۳- له کاتی چونه ژووره وهى هه وایه بۆ بۆشایی
 قه فیه زه ی سنگ «Pneumothorax».

شوینی نه نجامدانی نه و کاره بریتیه له ناوچه ی نیتوان هیتلی پتیشه وه ناوه راستی ژیر بال
 «Anterior and midaxillary line» له ناوچه ی حه فته م، هه شته م یاخود نۆیه م نیتوانه
 په راسوودا. هه روه ها تیوی سنگ له هیتلی پتیشه وهى ژیربالدا، له یه که م یاخود دووه م نیتوانه
 په راسووشدا له سه ر هیتلی ناوه راستی ئیکسکی چه له مه ی شان «ته رقه وه» «Midclavicular
 line» که به سه ر گۆی مه مکدا تیه په ده بیته، چه سپ ده کرت (وتنه 2-9). به لام نابن تیوی
 ژیربال له ناوچه ی سه ره وه دا «High axillary tube» چه سپ به کرت چونکه نازاری زۆره و
 رێگا له جوولانه وهى قۆلی نهخوشه که ده گری و له به ره نه وهى ناوچه که ش ژماره یه کی زۆر
 له گلانه کانی ناره قه کردنی تیا دا هه یه، بۆیه چه سپ کردنی تیوی سنگ له م ناوچه یه دا زیاتر
 تووشی هه وکردنی ده کات. په روانه (وتنه 3-9) ده رباره ی چۆنیه تی چه سپ کردنی سۆنده ی
 سنگ. هه روه ها (وتنه 4-9 لاپه ره 60) ده رباره ی چۆنیه تی دەرکیتشانی سۆنده که دواى
 ته وایوینی کاری پتویست و چۆنیه تی پتچانه وهى برینه که له کۆتاییدا.

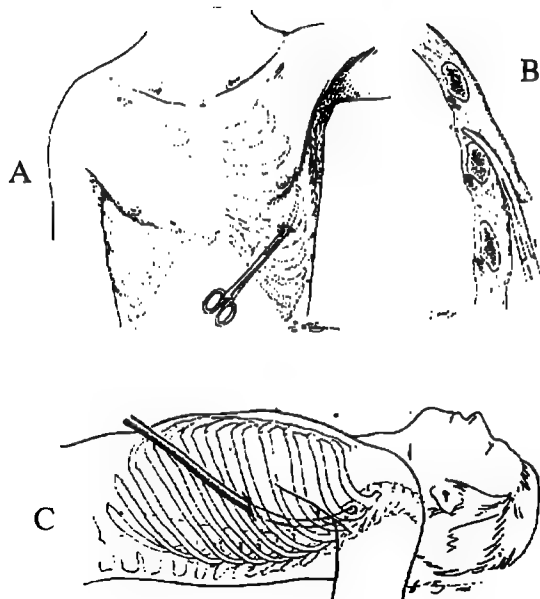

Fig. 9-2. Placing a chest tube. A, Site. B, Dissecting through chest wall. C, Final Position.

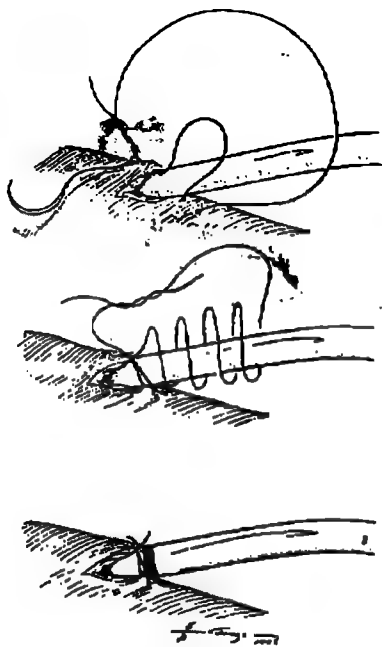

Fig. 9-3. Secuting a chest tube- single suture technique. The suture should be loose, and the surgeon's knot tied down loosely. A tight suture may cause skin necrosis.

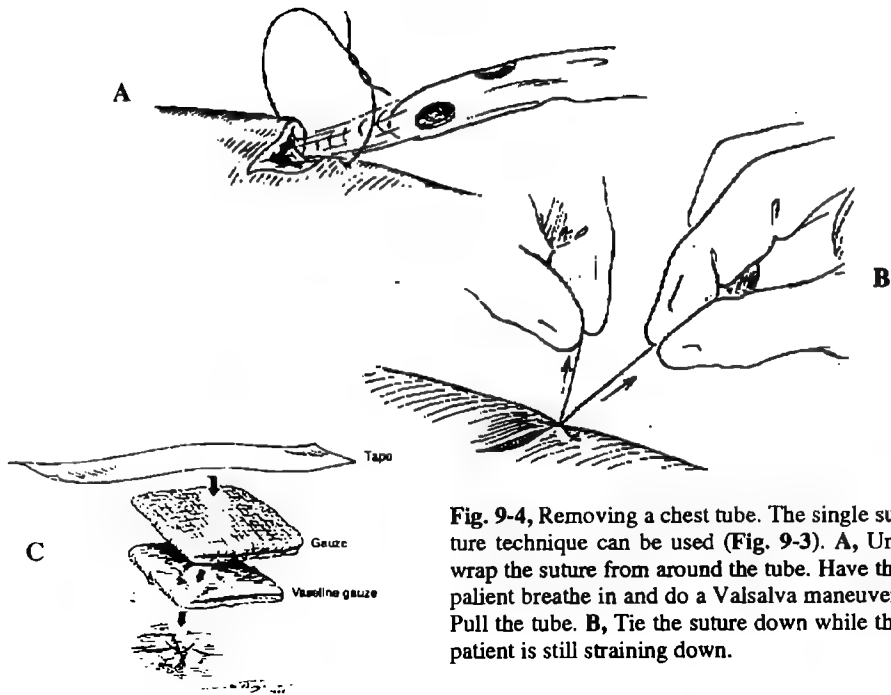

Fig. 9-4, Removing a chest tube. The single suture technique can be used (Fig. 9-3). **A**, Unwrap the suture from around the tube. Have the patient breathe in and do a Valsalva maneuver. Pull the tube. **B**, Tie the suture down while the patient is still straining down.

Fig. 9-4, cont'd. C, Place Vaseline gauze over the wound, to further occlude the tract, and cover this with gauze and tape.

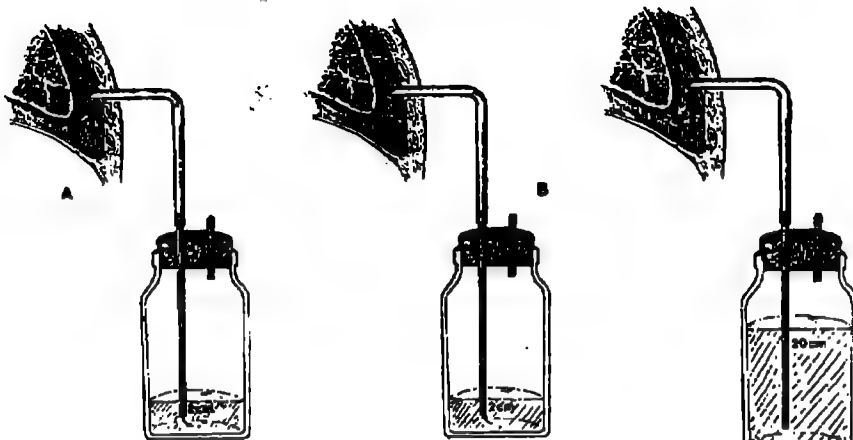

Fig. 9-5. Chest tube and chest bottle. **A**, Air escaping on expiration, with positive pleural pressure. **B**, Air unable to enter on inspiration, with negative pressure.

Fig. 9-6. Full chest bottle, showing that there is a 20 cm of back pressure on the one-way valve.

دەرکیشانی شله له پهردهی دلوه:

«Pericardial centesis»

بریتیه له دهرکیشانی شله له پهردهی دلوه بې نهوی دهست له دل بدری بونه مه به ستانه:

۱- بوناسینه وې نه خوشی «Diagnosis». ۲- کوبونه وې شله له پهردهی دلدا ده بیته وې پالده ستو خسته سهر دل واته دلکوته «Pericardial tamponade» بویه دهرکیشانی به شیکي که میس بې له شله، مایه ی رزگارکردنی ژبانی نه خوشه.

هنگاهگان «Procedures»: شرتی نه نجامدانی هم ته کنیکه له (وینه 7-9) روون کراوه ته وه هنگاه کانشی بریتین له مانه ی خواره وه:

۱- دهرمانی بهر له ته کنیکه که: ده بی مؤرفین ۵-۱۵ ملغم یا خود میپیریدین ۵-۱۰ ملغم له ژیر پیستدا s.c بدری به نه خوشه که. ۲- نه خوشه که له باری نیمچه دانیشن دابنې به مهرجیک واپشیتکی ه بیت «نمه له کاتیکدا نه گرهات و هیندی شله ی دهوروبه ری دل که م بیت». ۳- له جی سهره وې سک و خواره وې سنگ ناماده بکه و به چه رچه فی نه شته رگیری دایرته. ۴- پاش ته عقیم کردنی ناوچه که نیدلیکی دهرکه وانه «Gauge» ۱۸- بېت و بېت له ۲.۵ نینج بیت له ناوچه ی ژیره وې زیاده خه نجه ری کوله ی سنگه وه «Xyloid process» و به لای چه پداو به گوشه ی ۲۵-۳۵ پله له گه ل پیستدا به مهرجیک واپشیتکی به شیکه. ۵- واپچه که برینکی بچوک «دوی سپرکردنی شوینه واره که» به وې چه قویه کی ژماره «۲» له ناوچه که دا بکری بوناسان کردنی چونه ژورره وې نیدله که. ۵- شله ی ناوچه که ه لده کیشری بوناسان کردنی چونه ژورره وې نیدله که. ۵- هره وک له دهرکیشانی شله له قه فزه ی سنگدا باس کراوه «که نیدله که ده گاته دل، سرنجه که له گه ل لیدانی دل ه لبه زو دابه ز ده کات». نه گرهاتو هیندی شله ی پهرده ی دل ژور بیت، دهرکیشانه که له نیوانه په راسوی پینجه می لای چه پی سنگه وه نه نجام ددریت. له دوری ۱-۲ سم له کوله ی سنگه وه و سرنجه که به ره و برپه ی پشت ناراسته دهریت. له هردو باردا پالده ستوی نیگه تیف له سرنجه که دا دروست دهریت واته نابج ماوه ی نه و بدری که هوا بچیته ژورره وه. ده بی نه و ه بزانین که خوینی دهوروبه ری دل نامه ی به لام خوینی ناوه وې دل ده مه ی. واپچه که نه خشه کاره بایی دل ECG له گه ل هم ته کنیکه نه نجام بدری. دوی په یوه ست کردنی گه یه نهری V به سرنجه که وه. به جوریک نه گرهاتو نیدله که بچیته ناو دیواری سکوله وه، برکه ی S-T له ECG به رز ده بیته وه و کورژبونه وې پینه گه یشتوی سکوله ش پیدا ده بیت «Ventricular premature contractions».

نه گرهاتو دهرکیشانی شله دو یاره بکریته وه، قه سته ره یه کی پلاستیکی له گه ل نیدله که

نارپاستی پەردەى دڵ دەکرىت و نىدلەکه دەردەکىشريتە دەردەو قەستەرەکه دەمىنتەو بە دووبارە کردنەوئى تەکنىک. کۆبونەوئى خوتىن و قەماغە کردنى لەناوچەى چوونە ژوورەوئى نىدلەکەدا، بەهۆى پشووئانى نەخۆشەکه لەسەر جىگادا کەمتر دەکرىتەو. هەرەها کەم کردنەوئى خۆى لەخۆراکداو بەکارهێنانى دەرمانى مىزهێنەر «Diuretics» یش پىژەرى

کۆبونەوئى خوتىن و

قەماغەکردن کەم

دەکەنەو. دەرمانى

دىجىتالىس بۆ تىک

چوونى ئاوازى دڵ

«Arrhythmia» و

پەک کەوتنى

ماسولکەى دڵ

Mycocardial failur

بەکاردهێنرى. ئەگەر

نەخۆشەکه تووشى

هەوکردنى پەردەى دڵ

«Pericarditis» بوو،

دواى بەخشىنى

دەرمانى دژمژيان

«Antibiotic»

نەخۆشەکه پىويستى بەنەشتهرگەرى کردنەوئى سنگ و کردنەوئى پەردەى دڵ دەبىت.

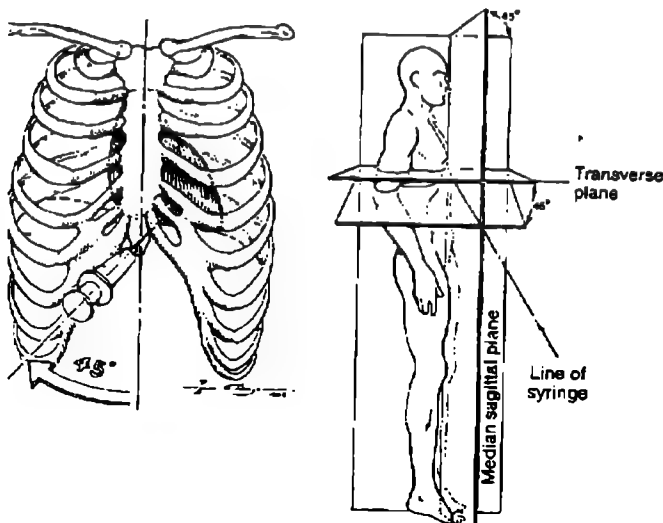

Fig. 9-7. Pericardiocentesis.

دەركێشانی شلە لەسكەو:

«Abdominal paracentesis»

برىتیه لە دەركێشانی شلە لەسكەو بە ئەوئى تىوێكە بەبەردەوامىي لەسكدا بەجى بهێلدرى. بەپىچەوانەوئى ناوچەى سنگ (وتنە 8-9).

مەبەستەكان «Indications» :

۱- بۆ چارەسەرکردنى كۆبونەوئى شلە که دەبىتە هۆى : ۱- هەناسە برکى لەئەنجامى پالەپەستۆخستە سەر ناوێنچکەو. ب- رىگا لە پىوونى مىزلدان دەگرىت و ناهىتلى بگاتە قەبارەى سروشتى.

۲- بۆناسىنەوئى نەخۆشى «Diagnosis» : هەرەک پشکىنى : ۱- پرۆتىن : ئەگەر لە ۳/۱۰۰مىل کەمترىو نىشانەى نەخۆشى جگەرەو ئەگەرى تىک چوونىكى گشتى

له له شدا ههیه. به لām نه گهر له م ژماره یه زیاتر بوو، گری «Tumor» یا خود هه وکردن ده رده خات. که چی له نه نجامی شه می بوونی جگهر «Cirrhosis»، له ۴گم/ ۱۰۰ مل زیاتر ده بیت. ب- رهنگی شله ی سک خوی روونه. نه گهر لیل بوو «Turbid» هه وکردن ده رده خات. نه گهر خوتناوی بوو، نیشانه ی شیریه نجوه و نه خوتشی «سل» «Tuberculosis» ه. کم واریک ده که وی که رهنگه که ی وه کو شیر بیت «Milky»، به زوری ده که ریته وه بو شیریه نجوه ی لیمفاوی «Lymphoma». ج- پشکینی خانه کانی خوی. د- بو پشکینی شانه یی خانه کان. ه- چاندن «Culture» و پشکینی نه مایله یز.

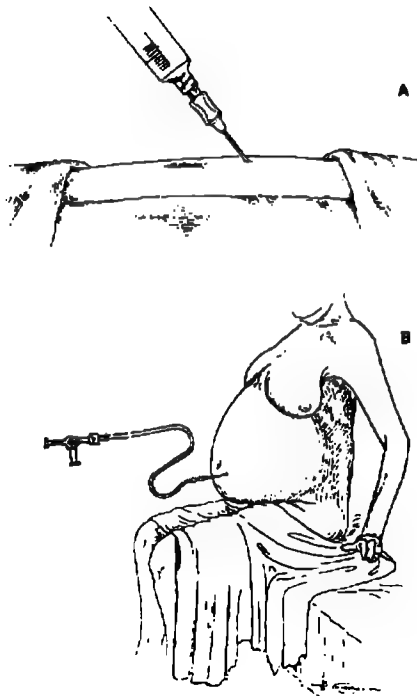
پتیرستیه کان:

۱- ده رمانی سرکردنی شوینه وار. ۲- ده سته ی ده رکیشان «Paracenteses set» که نیدلیکی ده رکه وانه «۲۰-۲۲» ی تیادابی. ۳- ده سکتیشی ته عقیم کراو. ۴- شاشی ته عقیم کراو. ۵- پتیرستیه کانی دوورینه وه و پتیرچانه وه ی برین. ۶- ده مامکی کاغه ز «Mask». ۷- شووشه یه ک بو کو کردنه وه ی شله. ۸- ماده ی ته عقیم کردن.

هه نگاره کان:

۱- نه م ته کنیکه بو نه خوشه که راقه بکه. ۲- بو لبردنی هه ناسه برکت، نه خوشه که له باری نیمچه دانیشتن «Fowler's position» دابنی. به لām بو پشکینی شله ی سک واته بو ناسینه وه ی نه خوششی، نه خوشه که له سه ر پشت درتژ بکه. ۳- ناوچه یه کی فراوان له پیست ناماده بکه. ۴- ناوچه یه کی بچوک به شتیه ی بازنه له خواره وه ی هیلای ناوه راستی سک سربکه (له نیوان ناوک و کوتابی ناوچه ی میزلداندا «عانه» «Pubis»). چونکه نه و ناوچه یه واته به شی خواره وه ی سک زوتر هه لده ناوست، چینیکی ته نکه، لوله خوتنی گه وری تیادانیه، هیچ نه ندامیک له ناوچه که دا به یه کتره وه نانو سین. هه زووها نه و ناوچه یه چه وریشی که م تیاداهیه. دوور بکه وه له هه ر شق کردنیکی پیشو له به ریته که وه لکان «Adhesions». هه وره ها دوور بکه وه له و ناوچه یه ی که ریخوله ی تیاده یه سکه وه نووساوه.

نه گهر هات و نه خوشه که نه شته رگه ری گه وری له ناوچه ی هه وزدا بو کرابو، ناوچه ی سه ره وه ی سک به کار به یته، نه که ی ریخوله کون بکه یته. ۵- دوا ی شق کردنی پیست به چه قویه ک، نیدلیکی پتیرانه ۲۰ یان ۲۲ به کار به یته. یان قه سته ره یه ک که نیدلیکی تیادابی یا خود نیدلیک قه سته ره یه کی تیادابی بو قه باره یه کی گه وره له شله مه نی ناوسکدا «هه روه ک نه وه ی که بو شورینی گورچیه به ریگای پرتونه وه» به کار دیت. ۶- تیویکی سی لایه ن به نیدله که وه چه سپ بکه. ئنجا شله ی ناوسک هه لکیشه ده ره وه بی نه وه ی ریگا به هه و به دیت به یته ناو بو شایی پرتونه وه. ۷- هه ره وه لیککی سه رکه وه تو ده بیته هوی وون کردنیکی پر له مه ترسی له شله ی له شی نه خوشه که. خیرا هه لکیشانی «۱-۲» لیتر، ده بیته هوی وون کردنی قه باره یه کی گه وره له شله ی ناوه وه ی له ش. بویه زیاتر له یه ک لیتر

ههلمه کیشنه بۆ ئهوهی پاله په ستوی خوتین دانه به زۆی. یاخود دواى تپیه پر یوونى ۱-۲ کاتر میتر له سهر ده رکیشانی شله مه نیه وه، ئینجا به شیکى دى ده رکیشنه ده ره وه. ده رکیشانی شله ی رۆژانه بۆ ماوه ی ۲-۳ رۆژ، باشتره له لابر دنى گشت قه باره که ی به یه ک جار. نیدلی گه وره ش به کار مه هینه چونکه بۆ ماوه ی چهند رۆژیک شله ی لی ده چۆریتسه وه «Leakage» و ده بیته هۆی هه وکردنى پریتۆن.

Fig. 9-8. Paracentesis. A, Placement of the needle in the lower midline. An over needle cannula technique is best. B, Ideal position of patient, with drainage technique.

ده رکیشانی شله له بۆسایى پریتۆنه وه:

«Peritoneal Lavage»

پریتیه له ته کنیکى ناسینه وه ی برینی ناو سک دواى لیدانیکی ناوچه ی سک بى ئه وه ی بریندار بووین. که له مهیدانى نه شته رگه رى دا به مه به سى ناسینه وه ی خوتین به ربوونى ناو سک له ههنگاوێکى زوودا (وینه 9-9) پيش ئه وه ی خوتیه ربوونه که بیته هۆی پهیدا بوونى نیشانه ی نه خوشی. ئهم ته کنیکه لهم حاله تانه ی خواره وه نه نجام ده درت:

- ۱- دواى لیدانى سک «Abdominal trauma».
- ۲- دارین و دامالینی دیوارى سک «Abrasions and contusions».
- ۳- ئه وه نه خوشانه ی که له هۆش خویان چۆنه «Comatose patients» و سکيان لیدراوه.
- ۴- پەک که وتنى ده مار «Neurologic deficits» که نیشانه گانی سک به شاریته وه.
- ۵- شکانى په راسوه گانی خواره وه «Fracture of the lower ribs».
- ۶- شکانى ناوچه ی هموز «Fracture of the pelvis».
- ۷- بۆ ئه وه نه خوشانه ی که له چهند شویتیکدا سکيان لیدراوه، که پیوستیان به

فرياکه وتنى نهشته رگه رى ده بټټ بۆ ريگاگرتن له دابه زينى سوورى خوين که له ژيړسېکردندا له نه نجامى خويندې ريونى ناو سکدا رووده دات.

۸- ههروهه ده رکيشانى شله له پريتونهوه له کاتى روودانى برينى کونکهرى سکدا نه نجام ده درټټ به مەرچيتک برينه که به روون و ناشکرايى و به ته واويى به ديارنه که وتبى.

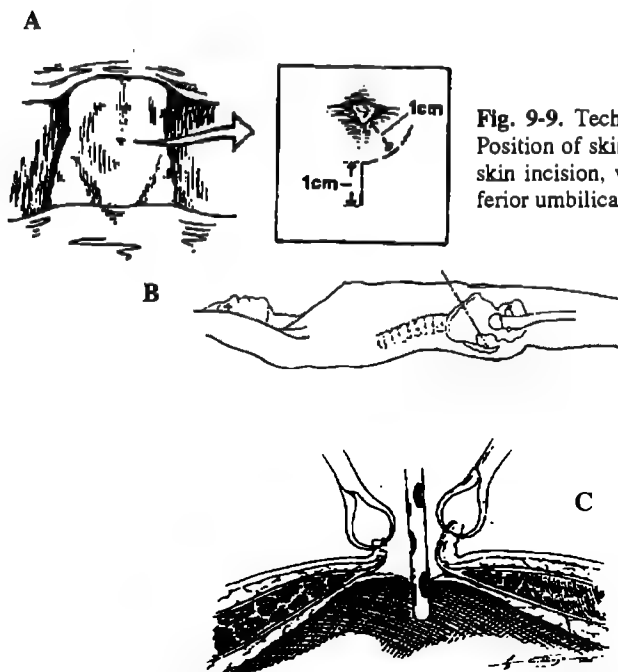

Fig. 9-9. Technique of peritoneal lavage. A, Position of skin incision. Inset shows detail of skin incision, which is intended to expose inferior umbilical ring and lower midline fascia.

Fig. 9-9 cont'd. B, Insertion angle. The object is to direct the catheter into the pelvis. C, Placement. After exposing the fascia, make a short (3-4mm) incision in lower midline fascia just at inferior umbilical ring. Grasping edges of incision with towel clamps, push dialysis catheter with trocar through peritoneum. Although a moderate amount of force is required to puncture the peritoneum, care must be taken that trocar does not penetrate more than two or three centimeters into abdomen. Then, remove trocar and advance catheter into pelvis along angle shown in B. Instill 1000 ml of lactated Ringer's solution into the abdomen, and allow it to drain out into the bottle.

ئهو حاله تانه ي که نابى شله ي پريتۆن ده ربه يئيرټ:

«Contraindications»

۱- ميزگيران «Urinary retention» ي هاوکات له گه ل پريوون ياخود هه نشاوسانى ميزلدان.

۲- سک پريى «Gravid uterus» .

۳- شين هه لگه پانى سک له نه نجامى نازارگه يشتن به ديوارى سک.

۴- نيشانه ي نهشته رگه رى له مەوهر له به شى خواره وى سکدا.

هه‌نگاوێه‌کانی ده‌رکێشانی شله له پریټۆنه‌وه:

- ١- پشکینی سکی نه‌خۆشه‌که بۆ قه‌قاغدی «Scar» برینی نه‌شته‌رگه‌ری و سک پیری.
- ٢- به‌تال کردنی میزڵدان به‌هۆی قه‌سته‌ریه‌که‌وه. ٣- ئاماده‌کردن و سێکردنی پیتستی سک «تاشینی پیتستی سک به‌قه‌ده نه‌شته‌رگه‌ری والا کردنی سک. ٤- شه‌قی‌ک به‌ره‌و بازنه‌ی خواره‌وه‌ی ناوک ده‌کریت له‌سه‌ر شێوه‌ی که‌وانه‌یه‌ک. ٥- برینه‌که هه‌لده‌ر تاهه‌کو هیتلی ناوه‌راستی سک «Linea alba». ٦- خۆین پێژان له‌ناوچه‌که‌دا قه‌ده‌غه بکه بۆ نه‌هیتستنی خۆیناوی بوونی ناوچه‌که. ٧- «١» سم ٣ لیدۆکه‌ین تیکه‌ل به‌ ئیپینفرین ده‌کرئ و له‌چینی خواره‌وه‌ی ژێر پیتستی ده‌دریت «Fascia». ٨- چینی خواره‌وه‌ی ژێر پیتستی به‌هۆی گیره‌یه‌که‌وه به‌رزده‌کرته‌وه. ٩- چینی خواره‌وه‌ی ژێر پیتستی ده‌بردئ و ده‌خریته ناو پریټۆن.
- ١٠- برینیکی بچوک دروست ده‌کرئ و قه‌سته‌ره‌که به‌جولانه‌وه‌یه‌کی بازنه‌یی ده‌خریته ناو بۆشایی پریټۆنه‌وه به‌مه‌رجیک قه‌سته‌ره‌که به‌ره‌و پیری ئیسکی سێ به‌نده‌وه «Sacrum» ئاراسته‌ بکریت ئینجا به‌ره‌و چالایی سێ به‌نده‌وه. ١١- پتکه‌ها‌توه‌کانی هه‌لبکیشه‌ ده‌ره‌وه به‌لام نه‌گه‌ر ها‌تو خۆتینیکی ساف بوو، به‌زه‌رداو ره‌نگین بوو، میز بوو، یان پاشه‌پۆ بوو، بیگی‌په‌وه شوینه‌که‌ی خۆی. نه‌گه‌ر ها‌تو هیچ شتی‌ک نه‌بوو، قه‌سته‌ره‌که به‌نامی‌تری شله به‌خشینه‌وه چه‌سپ بکه‌و یه‌ک لیتر گیراوه‌ی خۆی سروشتیی «١٥ مل/کگم» له‌ماوه‌ی «٢٠» ده‌قیقه‌دا له‌ بۆشایی پریټۆن بکه. ١٢- له‌وکاته‌ی که‌ هیتشتا شله له‌ناو تیویه‌که‌دا مابن، شووشه‌ی شله به‌خشینه‌که له‌سه‌ر نه‌رز دا‌بنئ و به‌شێوه‌ی سیفۆن شله‌ی ناو سک ده‌ریکیشه‌ ده‌ره‌وه له‌نه‌نجامدا به‌لایه‌نی که‌م ده‌بێ «٧٠٠» مل بکه‌پێته‌وه. نه‌گه‌ر ها‌تو که‌متر بوو، نه‌وه ده‌گه‌یه‌نئ که‌ لیکۆلینه‌وه‌که راست نیه (وتنه 9-10). ١٣- نه‌و شله‌یه‌ی گه‌راوه‌ته‌وه پیتوسته‌ تا‌قی کردنه‌وه‌ی : ١- چاندن و چه‌سایه‌تی بۆ بکری «Culture and sensitivity». ب- تا‌قی کردنه‌وه‌ی نه‌مایله‌یز. ج- بۆیه‌ی گرام. د- ژماردنی خانه‌کان بکری. ١٤- دوا‌ی به‌سیفۆن کردنی گشت شله‌ی پریټۆن، قه‌سته‌زه‌که ده‌ریه‌ینه‌ ده‌ره‌وه پیتستی سک به‌ده‌زوویه‌کی پیتوانه «4-0» ی نایلۆن ده‌هۆرتیه‌وه. په‌یدا‌بوونی خڕۆکه سووره‌کان له‌ناو شله‌ی پریټۆن له‌هه‌موو شتی‌ک گرنگ‌تره. به‌م شێوه‌یه‌ی خواره‌وه:
- نه‌گه‌ر ها‌تو ژماره‌ی خڕۆکه سووره‌کان زیاتر بیت له «١٠٠.٠٠٠» خڕۆکه له‌ لیتریکی شله‌ی پریټۆن، نه‌خۆشه‌که پیتوستی به‌ نه‌شته‌رگه‌ری ده‌بیت. نه‌گه‌ر ها‌تو له «٥٠.٠٠٠» که‌متر بوو به‌نیگه‌تیف له‌قه‌له‌م ده‌دریت. له‌نه‌نجامی برینی کونکه‌ری ناوه‌راست و به‌شی خواره‌وه‌ی سکدا، ژماره‌ی خڕۆکه سووره‌کان له «١٠٠.٠٠٠» خڕۆکه / لیتر زیاتر ده‌بیت. نه‌مه‌ش نه‌وه ده‌رده‌خات که‌ نه‌خۆشه‌که تووشی برینی ناوسک بوه. له‌نه‌نجامی برینی نزیک لیتواری په‌راسوه‌کانه‌وه له‌ناوچه‌ی نیتوان گۆی مه‌مک و ناوکدا ژماره‌ی خڕۆکه سووره‌کان له «٥٠.٠٠٠» خڕۆکه / لیتر زیاتر ده‌بیت و پیتوست به‌ والا کردنی ناوچه‌که ده‌کات چونکه نه‌و دیارده‌یه به‌هۆی برینی ناویه‌نچک رووده‌ات. که‌چی له‌برینی گولله‌ی ته‌قه‌مه‌نیدا ژماره‌ی

خروجی که سووره کان له «۵۰۰» خروجی / لیتر زیاتر ده بیت و پتویست به نهشته رگه ری ده کات. نه گهر هاتو ژماره ی خروجی سپیه کان W.B.C له «۵۰۰» خروجی / لیتر زیاتر بیت، پتویست به والا کردنی سک ده کات. زیاد بونی نه مایلیتزو هه بونی به کتیا له بویه ی گرام و په یدابونی به کتیا له چاندندا، پتویست به والا کردنی سک ده کات. به لام ده رکتشانی شله ی ناو پریتون دوو سوودی سهره کی هه یه که بریتین له یه که م که م کرده ی ریژه ی نهشته رگه ری والا کردنی سک. دووهم زوو ناسینه وه ی برینی سک.

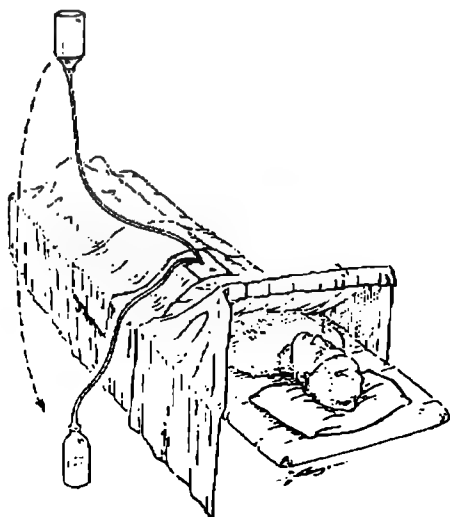

Fig. 9-10. Peritoneal lavage. After all the fluid has drained into the abdomen, lower the bottle to siphon out the fluid.

کون کردنی برپه ی که له که

«Lumbar Puncture»

بریتیه له تپیه رکردنی نیدلیک به ره و ناوچه ی ژیر عه نکه بووتیی Subarachnoid space بو وه رگرتنی نمونه ی شله ی درکه موخ C.S.F به مه به ستی ناسینه وه و چاره سه رکردنی نه خوشیی (وینه 9-11).

مه به سته گان «Indications» :-

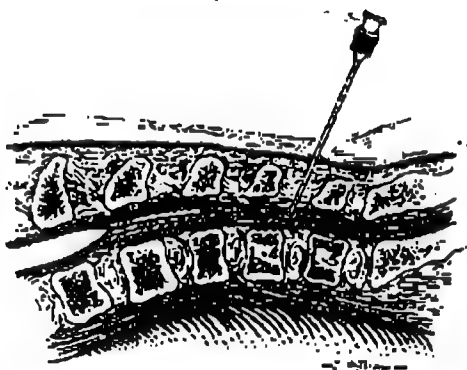
- ۱- ناسینه وه ی هه و کردنی په رده ی دهماغ «Meningitis».
- ۲- پشکنینی خوین به ریوونی ژیره وه ی ناوچه ی عه نکه بووتیی.
- ۳- سپکردن «Anaesthesia» له کوتایی درکه موخدا «Epidural» نه و جوژه سپکردنه له ناوچه ی ژیره وه ی عه نکه بووتیه وه ناکریت. که چی سپکردنی شوینه وار Local an-aesthesia له کلکه ی «په شی خواره وه ی» درکه موخدا «Epidural space» ده کریت.
- ۴- به خشینی دهرمان «Medication».

- ۵- پیتوانی پالّه به ستوی شلهی درکه موخ.
- ۶- به خشینی بویه رهنگین کردنی وینه تیشکاو «Radiopaque dyes».

هنگاه کان:

- ۱- ته کنیکه که بۆ نه خوشه که راقه بکه. ۲- نه خوشه که له باری دانیشن دانینی به مهرجیک لای سهری به ره و نه ژنوی بچه مینیتته وه یا خود له باری پال که وتنی سهر ته نیش و چه مانده وی لای سهری به ره و نه ژنکانی به مه بهستی فراوان بوونه وی نیتوانه بریره کان.
- ۲- پیستی ناوچهی پشت له ناوچهی نیتوان بریره ی پهراسوی دوازه مه وه تا وه کو لیواری سهره وی سیته ندهی نه خوشه که «Upper margin of the sacrum». ۳- واپه سند ده کری ناوچه که دوا ته عقیم کردن، سپکردنی شوینه واری بۆ کری. ۴- بی نه وهی نه خوشه که بچولیتته وه، نیدلیکی ده رکه وانه (۲۱-۲۴) و درژی (۲.۵). ئینج به گوشه ی «۲۰-۳۰»
- پله ده خریته نیتوان بریره ی که له که «Lumbar» ی سی یه و چواره م یا خود نیتوان چواره م و پینجه م. چونکه درکه موخ له ناوچهی به شی سهره وی بریره دووم کوتایی دیت. ۵-
- نامیری پیوه ری پالّه به ستوی شلهی درکه موخ «Obturator» له سهر نیدله که چه سپ ده کرت بۆ پیتوانی پالّه به ستوی شله که. ۶- تیبینی نه خوشه که ده کرت بۆ نیشانه کانی بوورانه وه «Shock»، هیلنج «Nausea»، پشانه وه «Vomiting». ۷- نمونده ی شلهی درکه موخ ده خریته ناو تیوی تاییه تیه وه به ره و تاقیگه ره وانه ده کرت. نه گهر هاتو رهنگی شله لیل بوو، وادیاره نه خوشه که تووشی هه وکردنی پهرده ی دماغ بوه «Meningitis». نه گهر زرد بوو، مانای وایه تووشی خورنیه ریونیتی کون بوه. ۸- دوا ته کنیکه که، نه خوش له سهر پشت درژ ده بیت «Dorsal positon».

نه و حاله تانه ی که نابین کون کردنی بریره ی که له که نه انجام به ری:

- ۱- هه وکردنی شوینه واری نزیک کون کردنی بریره.
- ۲- به ژه وراوی بوونی خوین «Septicemia».
- ۳- ههر نیشانه یه کی به رزیوونه وی پالّه به ستوی شلهی درکه موخ هه بیت.

Fig. 9 -11. Lumbar puncture.

قه‌سته‌ره‌ی میزلدان

«Bladder catheterization»

هه‌رچه‌ند له‌توانادا هه‌بێ پیتۆسته نه‌خۆش له‌ قه‌سته‌ره‌ی میزلدان دووربخه‌رتیه‌وه‌ چونکه‌ نه‌گه‌ر هاتو نه‌خۆش له‌توانایدا هه‌بێت، میزکردنی ئاسایی باشتترین پێگایه‌ بۆ به‌تال بوونی میزلدان. ئه‌مه‌ش نه‌ک ته‌نها له‌به‌رئه‌وه‌ی قه‌سته‌ره‌ ناڕه‌حه‌تی و برینداربوونی لیتوه‌ سه‌ره‌له‌ده‌دات. به‌لکویه‌که‌مێن هۆتووش بوونی نه‌خۆشه‌که‌یه‌ به‌ میزێکی باسیلایی «Bacilluria» که‌ له‌وانه‌یه‌ به‌ته‌نها یه‌ک جاری قه‌سته‌ره‌کردن، روویدات، به‌جۆرێک که‌ «۹۵٪»ی نه‌خۆشه‌کانی که‌ به‌رده‌وام قه‌سته‌ره‌یان بۆ ده‌کریت، دووچاری ده‌بن. ئه‌مه‌ش چاره‌سه‌رکردنه‌که‌ی گه‌لی زه‌حمه‌ته‌.

مه‌ده‌سته‌کانی قه‌سته‌ره‌کردنی میزلدان:

- ۱- نه‌بوونی توانای میزکردن له‌ئه‌نجامی :- ۱- میزگیران «Urinary obstruction» .
- ب- خاویوونه‌وه‌ی میزلدان یه‌کسه‌ر دوا‌ی نه‌شته‌رگه‌ریی. ج- نه‌خۆشیه‌کانی ده‌مار «Neurologic diseases» .
- ۲- بۆ ناسینه‌وه‌ی نه‌خۆشیه‌کانی ده‌مار. ۳- پێوانی هێندێ ده‌رچوو له‌میزی نه‌خۆشه‌که‌ له‌حاله‌تی: ۱- چاره‌سه‌رکردنی بوورانه‌وه «Shock» . ب- گه‌یروگرفته‌کانی چاره‌کردن به‌ شله‌.
- ۴- وه‌رگرتنی غوونه‌ی میز «Urine specimen» ئه‌گه‌ر زۆر پیتۆسته‌ بیت.

ئه‌و حاله‌تانه‌ی که‌ نابێ قه‌سته‌ره‌ی میزلدان بکریته‌:

گشت جاریک ئه‌گه‌ر هاتو نه‌خۆش ناوچه‌ی هه‌وزی کوتراپوو «Pelvic trauma» ده‌بێته‌ هۆی هه‌لپه‌چرانی بۆری میز. بۆیه‌ له‌هه‌ر کاره‌ساتیکدا که‌ ناوچه‌ی هه‌وز ناواری پێ گه‌یشتی، پیتۆسته‌ وینه‌یه‌کی تیشکی ئێکسی رهنگین بۆ نه‌خۆشه‌که‌ وه‌ریگیریت به‌مه‌به‌ستی ناسینه‌وه‌ی داپه‌چرانی بۆری میز.

هه‌نگاوه‌کانی قه‌سته‌ره‌ی میزلدانی پیاوان:

- ۱- نه‌خۆشه‌که‌ له‌سه‌رپشت درێژ ده‌بن و هه‌ردوولاڵی نه‌ختیک به‌ره‌و ده‌ره‌وه‌ ده‌کرینه‌وه‌.
- ۲- ناوچه‌ی بۆری میز به‌شله‌یه‌ک یاخود به‌گیراوه‌ی سابووناو به‌هۆی پارچه‌ لۆکه‌ پاک ده‌کرته‌وه‌.
- ۳- نه‌ندامی نی‌یرینه «Penis» به‌رزده‌کرته‌وه‌و ئه‌گه‌ر نه‌خۆشه‌که‌ خه‌ته‌نه‌ نه‌کراپوو، پیتسه‌که‌ی وه‌رده‌گێردی و شله‌یه‌کی روونی دژ به‌ هه‌وکردنی به‌سه‌ردا ده‌کریت.
- ۴- قه‌سته‌ره‌که‌ به‌چاکیی به‌ماده‌یه‌کی نه‌رم که‌ره‌وه‌ چه‌ور بکه‌و به‌ئه‌سپایی رهنه‌پیشی بکه‌ تاوه‌کو میزی پێدا ده‌گه‌یته‌وه‌ «بێگومان پیتۆسته‌ ده‌ستکێشی ته‌عقیم کراو به‌کاربه‌یتری و گشت ته‌کنیکه‌که‌ به‌ ته‌عقیمه‌وه‌ نه‌نجام بدریت و نابێ قه‌سته‌ره‌که‌ به‌ توندو تیشیه‌وه‌ رهنه‌پیش

بخريت له بهر نه گهري بريندار بوونی کوته ندامی مين». ههروهها به تال کردنى ميزل دانيکى به تين هه لساوسايى، نابى به يه ک جارو کت و پر به تال بکريت چونکه به خيرا به تال کردن ده بيه هوى خوين به ربون و سه ريارى خراپى دى. بويه له سه ره تادا ۳۰۰ مل به تال ده کړئ، ئينجا هه چاره گيتک ۱۰۰ مل به تال ده کريت.

قهستهرى ميزل داند بؤ نافرته:

ههردو لاقى نه خوشه که به ته و او بى ده کرينه وه و نه ژنوکانى دهنوشتي نه وه. ئنجا هه مان ته کنیکى قهستهرى پياوان نه نجام ده دريت. جوړه کانى سوندهى قهستهره: (وينه 1,2-10)

Fig. 10-1. straight French catheter.

Fig. 10 -2. Coude catheter.

ده رکيشانى ميز به شيويه کى به ردهوام

«Continuous drainage»

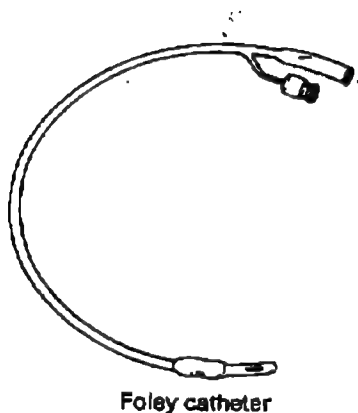

Fig. 10-3. Foley catheter.

بؤ نه و مه به سته قهستهرى له جوړى «Foley» «ژماره ۱۸» به کار ده هينرى که بالونى کى ۱۰ مل له نزيک لووتکه يه وه چه سپ گراوه. (وينه 10-3) به جوړى ک مسوگه رى نه وه بکه که بالون که له بؤرى ميزدا نه مينيتسه وه به لکو ده بى بگاته ميزل داندى نه خوشه که. ئنجا ۸ مل گيراوهى خوئى سروشتى به هوى سرنجيکه وه ناراستهى ناو بالون که بکه. نه و جوړه قهستهره نوئ يانهى که له ماددهى سيلاستيک «Silastic» ي نه رم دروست کراون، نازارى بؤرى ميز که متر ده که نه وه.

قهسته‌ره‌ی ناله‌بار

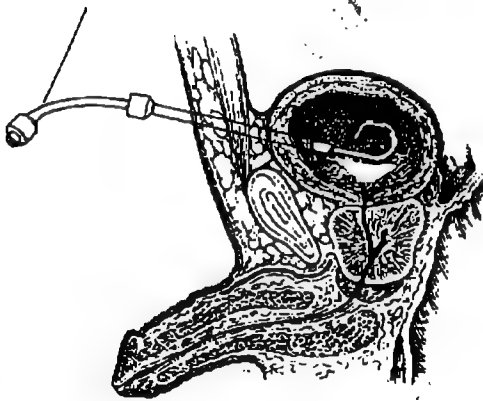
«Difficult catheterization»

نه‌گه‌ر هاتو ته‌کنیکی قهسته‌ره‌کردنی می‌زلدان زه‌حمت بوو، په‌یره‌وی نه‌و خالانه بکه:

- ۱- مسؤگه‌ری نه‌وه بکه که قهسته‌ره‌که باش چه‌ورکرایب و دیسان هه‌ولتی له‌گه‌ل بده‌وه.
- ۲- «۱۰-۵» مل له‌ماده‌ی نرم که‌ره‌وه‌ی موعه‌قه‌م به‌هۆی سرنجیکه‌وه ناراسته‌ی کونی می‌ز بکه. ۳- نه‌گه‌ر نا قهسته‌ره‌ی جو‌ری کو‌د «Coude» به‌کاربه‌ینه (وینه 2-10) ۴- نه‌گه‌ر نا پی‌ویسته له‌سه‌رووی ناوچه‌ی «عانه» وه پی‌ست کون بکری و نی‌دلیکی گه‌وره بخ‌ریته می‌زلدانه‌وه. نه‌مه‌ش ته‌نها له‌و کاته‌ی که ری‌گای قهسته‌ره‌ی ناسایی له‌توانادا ته‌بی‌ت و می‌زلدانی‌ش هه‌لئاوسایی‌ت یاخود به‌ده‌ست هه‌ست به‌می‌زلدان بکری‌ت. به‌لام له‌دوو حاله‌تدا نابیی نه‌م کاره نه‌نجام بدری‌ت: ۱- نه‌گه‌ر هاتو شتی‌وه می‌زلدان شتی‌وایی‌ت **Bladder abnormalities**. ۲- می‌زه خوین «Haematuria». ده‌رکی‌شانی می‌ز به‌ری‌گای چوارم پی‌ی ده‌ووتری کون کردنی می‌زلدان له‌ری‌گای پی‌سته‌وه له‌ناوچه‌ی سه‌رووی «عانه» وه «Pericuteaneous suprapubic cystostomy».

نه‌م ته‌کنیکه‌ش به‌م هه‌نگاوانه‌ی خوا‌ره‌وه نه‌نجام ده‌دری‌ت:

- ۱- ناوچه‌ی سه‌ره‌وی «عانه» ناماده بکه. ۲- ری‌گا خو‌شکه‌ریکی بچوک **Small trocar** له‌گه‌ل کانیا‌یه‌ک یاخود له‌گه‌ل نی‌دلیکی گه‌وره‌ی ژماره «۱۴» له‌سه‌ره‌ی‌لی ناوه‌راستی سک و ۲ سم له‌سه‌ره‌وی ئی‌سکی «عانه» دا به‌ری‌گای پی‌سته‌وه ده‌خ‌ریته ناو حه‌وز به‌ناراسته‌ی کلینجه «Coccyx» ی نه‌خ‌شه‌که.
- ۳- کاتی که گه‌ی‌شته می‌زلدان ترۆکاره‌که ده‌ری‌کیشه ده‌ره‌وه قهسته‌ره‌یه‌کی بچوک به‌نی‌و کانیا‌لکه یاخود نی‌دله گه‌وره‌که دا ناراسته‌ی ناو می‌زلدان بکه.
- ۴- دوا‌ی نه‌وه کانیا‌لکه یاخود نی‌دله‌که ده‌ری‌هینه ده‌ره‌وه.
- ۵- قهسته‌ره‌که به‌سکه‌وه بلکینه و به‌ده‌زگای ده‌رکی‌شانی می‌زه‌وه‌چه‌سی بکه.

ده‌بی ناگاداری نه‌وه‌بین که نه‌و ته‌کنیکه مه‌ترسیی هه‌وکردنیکی زۆری لی ده‌کری‌ت، بۆیه ری‌گای ته‌عقیمی ته‌واو له‌نامی‌ترو له‌کاتی کارکردندا ره‌چاو‌بکری‌ت و هه‌رچه‌ند له توانادا هه‌بی‌ت، ده‌بی به‌زووترین کات، قهسته‌ره‌که ده‌ری‌هینری‌ت. هه‌روه‌ها پی‌ویسته نه‌و ته‌کنیکه له‌لایه‌ن پزشکیکی کارامه‌وه نه‌نجام بدری‌ت وینه (4-10).

Fig. 10-4. Bladder catheterization via percutaneous cystostomy.

چەسپ کردنى سۆندەي گەدەو ريخۆلە

«Gastrointestinal intubation»

بريتيه له خستنه ژووره‌وى تىبىي گەدە ياخود ريخۆلە، كه نه‌خۆش و پزىشكى پىن نارەحەت دەبێت. مەبەستەگان:

- ۱- ناسينە‌وى نه‌خۆشىي «Diagnosis»: ھەروەك ناسينە‌وى خۆتین بەريوون «Bleeding» لەبەشى سەرە‌وى كۆنەندامى ھەرس.
- ۲- دەرکيشان «Lavage»: ھەروەك لەكاتى گومان كردن لە قووتدانى شتێك. ياخود بۆ پشكنينى شلەمەنى گەدە، ھەروەھا دەرکيشانى ئەو ژەھراڤەى كه لە جۆرى سووتەمەنى نەبن.
- ۳- بۆ نەهيشتنى ھێلنج و رشانە‌وى نه‌خۆش.
- ۴- بۆ كەم كردنە‌وى پالەپەستۆ ياخود فراوان كردنە‌وى كۆنەندامى ھەرس «بۆ نمونە لەكاتى داخستنى دەرچەي خوارە‌وى گەدە «Pyloric obstruction»، شەلەلى ريخۆلە، دواى نەشتەرگەريى. ھەروەھا لەكاتى ھەناسە بەخشينى ميكانيكىي».
- ۵- بەخشينى خۆراك «Feeding».

بۆرى (سۆندە)ى لوتوت بۆ گەدە

بۆ ماوھىەكى كورت

«Short nasogastric tube»

بريتيه لەو جۆرە بۆرەي كه بەشپۆھەكى سەرەتايى بۆ بەتال كردنى گەدە «Stomach» بەكار دەھێنرێ. چەشنەگانى بریتين لەوانەى خوارە‌و: ۱- بۆرى گەورە بۆ دەرکيشانى شلە لەگەدە‌و «Ewald tube»: بەتايەتى بۆ مەبەستى لا بردنى خۆتینى مەيىو «لەئەنجامى خۆتنبەريوونى گەدە‌و» بەكار دێت ئەم چەشنە لەرێگای دەمە‌و دەخريته ناو گەدە‌و بەھۆى گەورەيى قەبارەكەيە‌و بۆ ئەو مەبەستە بەكار دەھێنرێت.

۲- تاكه بۆرى ناسايى «Levin tube» كه لەلاستىك ياخود پلاستىك دروست كراو. نه‌خۆش بەرگەي جۆرى پلاستىك زياتر دەگرێ وەك لەجۆرى

Fig. 11-1. Sump tube.

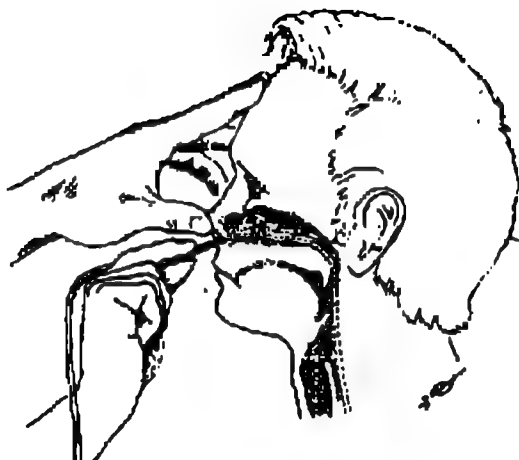

Fig. 11-2. Method of inserting nasogastric tube.

لاستىك چۈنكى جۈرەكە كۈتايى دەپتە ھۆى دارووشان «Irritation». قەبارەى ئەم جۈرەيان «۱۴» يەو تىرەكەى «۵» ملىم دەپتە. ناوہ ناوہ پىوست بە ھەلمىن دەكات «Suction» ياخود بەرتىگى ھىزى راكىشانى زەمىن، پىوست بەدەركىشان دەكات. چۈنكى فشارى نىگەتقى جىگىر دەپتە ھۆى مژنى لىنجە شلە «Mucus» ى گەدە بەرەو كۈنى چۈنە ژوررەوى بۆپەكە، لەنەجامدا زىان بە ناوپۇشى گەدە دەكات.

۳- ئەو جۈرە بۆپەكە بەرگى ھەيە «Sump tube»: لەپلاستىك دروست كراوہ دوو لوى ھەيە. بەچەشنىك بۆپەكەى دووم كە بچۈكە، رىگى چۈنە ژوررەوى ھەوا دەدات. ئەم جۈرە لەگەل ھەلمىننى جىگىر «Constant suction» بەكاردەھىنرى، چۈنكى ھەوا لە بۆپەكەدە دىتە خواروہ ناھىتلى بۆپەكە بگىرى ياخود زىان بە لىنجە شلەى گەدە بگات. بەلام لەگەل ئەوہشدا ھەندى جار دووچارى گىران دەپتە «block» (۱۱-۱، ۲) (۱۱-۱، ۲)

تەكنىكى چەسپ كىردنى بۆرى لوت بۆ گەدە

۱- تەكنىكەكە بۆ نەخۈشەكە راقەبەكە دلى بدەرەو. ۲- درىزى بۆپەكە بىتەو. پىوانەكەش بەجۈرىك دەپت كە لەپىرى لوتى «Nose bridge» نەخۈشەكەو دەست پىن بىكەيت تا وەكۈشلىكى گۈى «نەرمە گۈشتى گۈى» «Earlobe» نىچا درىزى بۆپەكە كۆپەكە لەگەل درىزى ماوہى نىوان سەرى لوت تاوہكە چەكە كۈتايى زىادە نىسكى خواروہى كۆلەى سىگ «Xyphoid process». ۲- پارچە مەندىلى كاغەزو قاپتىكى پشانەوہ ئامادە بىكە. ۳- بەدرىزى «۴» نىنج و بەھۆى جۈرە ماددەيەكى نەرم كەرەو «كە تواناى توانەوہى ناو ناو ھەپتە»، كۈتايى بۆپەكە چەور بىكە. ۴- بەھىواشى بۆپەكە بەرتىگى كۈنەلووتەوہ ئاراستەى قورگى نەخۈشەكە بىكە. لەم كاتەدا نەخۈشەكە كۆخە دەكات و فرمىسك لەچاوانى دپت. ۵- نىكەى «۱» نىنج بۆپەكە راكىشە دەرەوہ نەخۈشەكە ھان بدە بۆ ئەوہى خاو بىتەوہ نىچا بۆپەكە بەكەمترىن ھىزەوہ پال بدە ئاراستەى ژوررەوى بىكە. ئەگەر رىگى بۆپەكە گىرا، بىسۈرپنە. بەلام ئەگەر ھاتو ھەرتىپە نەبو نەكەى بەھىزەوہ پالى بدەيت. بەلكو بۆپەكە بگوازەوہ بۆ كۈنە لووتەكەى دى. ۶- ماوہى نەخۈشەكە بدە خاوپىتەوہ داواى لىن بىكە چەند جارىك قوت بدات و ھەندى ناو بەررى

به‌ریت‌گای لولوله‌یه‌کی له‌کاغز دروست کراو، بۆ‌ئه‌وه‌ی چهند قومیتکی بچوک له‌ناو بخواته‌وه. ئه‌گهر هاتو نه‌خۆشه‌که زۆر تیتیک بچیت و تووشی کۆخه‌ی به‌تین و هیتلنج هاتنیتکی به‌تین بیت، ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نتی که بۆ‌یه‌که له‌ناو سورتنچکدا چه‌ماوه‌ته‌وه به‌ره‌و سه‌ره‌وه. له‌وکاته‌دا سه‌ری بۆ‌یه‌که رابکیتشه‌وه بۆ ناوچه‌ی لووته‌گه‌رووی «Naso pharynx» نه‌خۆشه‌که. دیسانه‌وه ماوه‌ی بده‌که میتیک پشوویدات. ویزه‌ی هه‌ناسه یاخود هه‌ناسه برکی‌ی نه‌خۆشه‌که، ئه‌وه ده‌رده‌خات که بۆ‌یه‌که به‌شێوه‌یه‌کی هه‌له‌ چووه‌ته ناو بۆ‌ی هه‌ناسه‌وه.

له‌ چ کاتیکدا نایه‌ ته‌کنیکی بۆ‌ی لووت بۆ‌گه‌ده‌ نه‌نجام بدریت؟

ئه‌گهر هاتو بنکه‌ی لووت «Cribiform plate» به‌لای که‌له‌ی سه‌ره‌وه تووشی شان کات بوو، بۆ‌ی لووت به‌شێوه‌یه‌کی هه‌له‌ ده‌چیتته ناو که‌له‌ی سه‌ره‌وه. ئه‌مه‌ش نایه‌ت. بۆ‌یه له‌کاتی شانیتکی به‌تین له‌ناوچه‌ی رووی نه‌خۆشدا، پتووسته‌ بۆ‌ی گه‌ده‌ به‌نیو ده‌مدا تیه‌په‌ر بکرت نه‌ک به‌ریت‌گای لووته‌وه.

پشکنینی بۆ‌ی لووت بۆ‌گه‌ده‌ بۆ‌ئه‌وه‌ی بزانی نایا به‌چاکیی کارده‌کات، ئه‌مه به‌دوو‌ریت‌گا نه‌نجام ده‌دریت: ۱- به‌هۆی هه‌لکێشانێ پتکه‌هاتوکانی ناو گه‌ده. ب- به‌هۆی

سرنجیکه‌وه ۵-۱۰

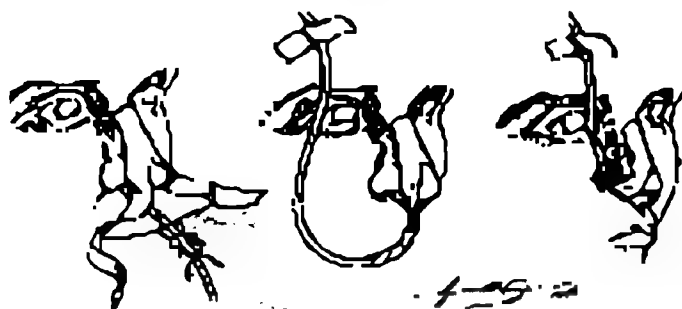

Fig. 11-3. Method used for securing nasogastric tube. Too tight a curve can cause pressure necrosis of the nares.

مل له‌هه‌وا ئاراسته‌ی ناو بۆ‌یه‌که بکه. ئنجا بیسته‌کی پزیشکی «Stethoscope» له‌سه‌ر ناوچه‌ی گه‌ده‌ دا‌بنی، بیستنی ده‌نگی بلقی هه‌وا «Gargle» بۆمان ده‌رده‌خات که بۆ‌یه‌که له‌ناو گه‌ده‌یه.

۷- بۆ‌یه‌که به‌هۆی سارغی‌یه‌وه «Plaster» له‌سه‌ر روومه‌ت و له‌نزیک کونه‌ لووته‌وه چه‌سپ بکه. به‌لام زۆر قه‌چاندنه‌وه‌ی بۆ‌یه‌که، پاله‌په‌ستۆ ده‌خاته سه‌ر کونه‌ لووت و ده‌بیتته هۆی مردنی شانێکانی ئه‌وناوچه‌یه. له‌کاتی گواستنه‌وه‌ی نه‌خۆشه‌که‌دا، له‌توانادا هه‌یه بۆ‌یه‌که له‌ملی نه‌خۆشه‌که چه‌سپ بکرت بۆ‌ئه‌وه‌ی زۆر نه‌جولیتته‌وه (وتنه‌ 3-11)

چۆنیه‌تی گرنگی دان به‌ بۆ‌ی لووت بۆ‌گه‌ده

۱- هه‌ر «۱-۲» کاتژمێر جارێک بۆ‌یه‌که به‌هۆی ۳۰ مل گیراوه‌ی خوێی سروشتی «N.S» ته‌ریکه. هه‌رکاتیک بۆ‌یه‌که بگێریت، به‌هۆی تیه‌په‌رکردنی ۲۰ مل له‌هه‌وا، ده‌کرتته‌وه. ۲- هیتندی نایۆنه کاره‌بایی‌یه‌کان «Electrolytes» له‌جۆری وه‌رگیراو له‌جۆری

دەرچوو کۆنترۆل بکه به مه به سستی قهره بۆ کردنیان. ههروهها نهم کاره چۆنیه تی کارکردنی بۆپیه کهش دهرده خات. ۳- پتویسته گرنگیه کی چاک به پاک و خاوتینی ناو ده می نه خوشه که بدریت، بۆ قه دهغه کردنی هه و کردنی گلانه کانی لیک «Parotid gland». نه گهر هاتو نه خوشه که رتگیای پین درابو، با پارچه به فر بمژی. ۴- نه گهر ناو قورگی نه خوشه که زۆر دارووشابو، پتویسته غه رغه ره به شله یه کی سړکه ر، واته لیدۆکه یین «زایلۆکاین» بکات. ۵- هه و کردنی گوئی به هۆی نه و جوړه قه تره یه «Drop» قه دهغه بکه که سوک و ئاساییه و دژ به سوور هه لگه رانی ناو لووته «Mild nasal decongestant». چونکه دارووشانی که نالی ئۆستاکیی له ناوچه ی بۆشایی لووت بۆ گه روو، ده بیته هۆی داخستنی ناوچه که. ۶- ده بین ناگاداری نه وهش بین که بۆری لووت بۆ گه ده ده بیته هۆی روودانی نه و دیارده خراپانه ی خواره وه:

۱- دارووشانی ناو پۆشی گه ده «Irritation of gastric mucosa». ب- خـوـتـن به رـیـوون «Bleeding». ج- بـیـ تـوـاـنـا بـوونـی مـاـسـوـلـکـه ی گـوـشـه ر ی دهرچه ی گه ده «Sphincter incompetent». د- هه و کردنی سوو رتینچک له نه نجامی گه رانه وه ی پتکهاته کانی ناو گه ده بۆ سه ره وه «Reflux oesophagitis». له به ر نه و چوار دیارده یه پتویسته گرنگیه کی چاک به و نه خوشه بدریت که بۆری لووت بۆ گه ده ی بۆ چه سپ کرابی.

بۆپیه درتیه کانی کۆنه ندای هه رس

Long gastrointestinal tubes

بۆپیه درتیه کانی ریخۆله به شتیه یه کی سه ره تایی بۆ کردنه وه ی ریخۆله به کارده هیتین. هه ندی جاریش بۆ شوتینی خوین به ربوونی ریخۆله به کار ده هیتین. به هۆی یارمه تی جووله ی شتیه کرم «Peristalsis» ی ریخۆله وه نهم جوړه بۆپیه به ره و ریخۆله تیتیه ر ده بیت. بۆیه نهم جوړه بۆپیه نه سوو دمه ند نین بۆ نه و نه خوشانه ی که جووله ی ریخۆله یان چالاک نه بیت.

چه سپکردنی بۆری ریخۆله:

بۆچه سپکردنی بۆری ریخۆله، جووله ی شتیه کرم و پتیه راکیشانی زه مین یاریده ی تیتیه ربوونی بۆپیه که ده دن به ره و دهرچه ی خواره وه ی گه ده «Pylorus» و به شتیه یه کی گشتیی به ره و کۆنه ندای هه رس. نه گهر له توانادا هه بوو پتویسته بۆپیه که هاوکات له گه ل روانینی ره نگین «Flouroscoy» تیتیه ربکریت. ده بین ناگاداری نه وه بین که بۆری ریخۆله تیتیه رنابیت، نه گهر هاتو سه ره که ی له به شی لووتکه ی چه ماوه ی «Fundus» گه ده گیربختوات. پتویسته نه خوشه که له باری نیمچه دانیشتن بیت «Semifowler's position» و به ره و لای راست خۆی بچه میتیتیه وه یاخود له سه ر ته نیشتی لای راست بیت «Right decubitus position». کاتیک بۆری ریخۆله له دهرچه ی خواره وه ی گه ده وه بچیته خواره وه، به هۆی جووله ی کرمۆله ی یه وه بۆپیه که خۆی به ره و ریخۆله باریکه ده چیته خواره وه. بۆیه لهم هه نگاوه دا نابی بۆپیه که به هۆی سارغی یه وه له لووتی نه خوشه که چه سپ

بكرت چونكه هيشبنا جووله‌ى ماوه. باشتريڻ پيگاش بۆ سەلماندى چەسپ كىردىڭى
سەرگە وتواندى بۆرى ريخۆلە بىرىتە لە وىنەى تيشكى ئىكس «X ray».

چۆنىەتەى گىرنگى دان بە بۆرىە درىژەكان «Care of long tubes»

پىتويستە ھەرەك بۆرى لوت بۆگەدە گىرنگى بە بۆرى ريخۆلە بدريت دەتوانى ھەمان
بۆرى بەكاربەيتىت بەجۆرىك كە ۋەكوفتيلە تواناى بەرزو نزم بوونەۋى ھەيە. بەلام
پىتويستە زۆر زياتر گىرنگى بەپاك و خاۋىنى بۆرى ريخۆلە بدريت. پىگا بە بۆرى درىژ بە
بۆئەۋى پىش بکەۋى تاۋەكو دەگاتە خالىكى داخراۋ. كاتى كە ھەۋلى كىردەۋى ئەو خالە
داخراۋ دەدەيت، يەكسەر بۆرىەكە پىرەۋى كۆنەندامى ھەرس دەگىت يەكسەر نەخۆشەكە
غازات فىرئ دەداتە دەرەۋە ريخۆلەى جوولە دەكات و لەوانەيە پاشەپۆ فىرئ بداتە دەرەۋە.
ئەمەش نىشانەى ئەۋەيە كە دەپت لەم ھەنگاۋەدا بۆرىەكە رابگىريت و بەلووتى نەخۆشەكە
چەسپ بکىت.

چۆنىەتەى دەرەڭانى بۆرىە درىژەكان «Removal of long tubes»

ئەو جۆرە بۆرىە پىتويستە بەھىۋاشىي و ھەنگاۋ بەھەنگاۋ دەرەڭانى. لەسەرەتادا
«۸-۱۲» ئىنجى بۆرىەكە رابكىشەۋ بۆ ماۋەى «۱۲» كاتىمىر بەتوندى لەلووتى
نەخۆشەكە چەسپى بکە. ئىنجا دواى «۱۲» كاتىمىر دىسانەۋە رابكىشە دەرەۋە. ئەم كارە
دوۋبارە بکەۋە. تاۋەكو لووتەكەى بۆرىەكە دەگاتە گەدەى نەخۆشەكە. دواى ئەۋە بەتەۋاۋىي
رابكىشە دەرەۋە. بەجۆرىك ئەو دەرەڭىشانە ھەنگاۋ بەھەنگاۋە ماۋە نادات بۆرىەكە لەناو
ريخۆلەدا گىر بخواۋ. بەلام ئەگەر ھاتو بۆرىەكە لەزمانەى ژىرەۋەى پىكەۋە لىكان
«Ileocecal valve» تىپەرىۋو، زەحمەتەش بوو بەپىگاي لووتەۋە دەرەڭانى، بۆرىەكە لە
لووتەۋە بىچىرەنەۋى ۋازى لى بىتە تاۋەكو خۆى بە شىۋەيەكى سىرۋىشىي لىپىگاي كۆمەۋە
دەردەچىتە دەرەۋە.

بۆرى بەخىنى خۇراك

«Feeding tube»

ئەم تەكنىكە بۆ نەخۆشەكە ئەنجام دەدەيت كە لەتوانايدا نەبىت رادەيەكى پىتويست
لەخواردن بخواۋ. بەمەرجىك دەپت جوولەى ريخۆلەۋ كارى ريخۆلەى سىرۋىشىي بىت.

ھەنگاۋەكان:

- ۱- بۆرىەكى ژمارە «۸-۱۲» بەكاربەيتە كە لووتەكەى بە جىۋە قورس كرابى بۆ
ئەۋەى نەخۆشەكە بەرەۋ گەدە ياخۇد ريخۆلە قىۋىتى بدات. ۲- بۆرىەكە بەكەمىك «جەلى»
«Jelly» چەۋرىكە كە تواناى لەناو وتوانەۋەى ھەبىت. ۳- بۆرىەكە بخسەرە ناو لووتى

نه‌خۆشه‌که‌و داوای لښ بکه که قووتی بدات چونکه بۆریه‌که زۆر نه‌رمه‌و به‌ناسانیی به‌ناو کوټه‌ندامی هه‌رسدا تیپه‌ده‌بیت. ۴- شوټنی لووتکه‌ی بۆریه‌که به‌هۆی پالډانی نه‌ختن هه‌واو به‌کاره‌یتانی بیسته‌ر دیاری بکه. ۵- نه‌گه‌ر هاتو بۆریه‌که ناراسته‌ی ریخۆله بکریټ، نه‌خۆشه‌که له‌سه‌ر ته‌نیشته‌ی راسته‌یدا درټښ بکه بۆ نه‌وه‌ی به‌ناسانیی به‌نیو دوانه‌گرئ «Duodenum» دا تیپه‌ریټ. ۶- وینه‌ی تیشکی ئیکس گرنگه بۆ دیارکردنی دواپین شوټنه‌واری بۆریه‌که.

پارێزگاری کردنی هه‌ناسه‌دان

«Airway maintenance»

له‌زه‌مانی کۆندا نه‌گه‌ر هاتو نه‌خۆشیک توانای هه‌ناسه‌دانی نه‌بوايه، له‌مه‌رگه‌ساتی نزیک ده‌کرده‌وه، هه‌ندئ جار پزیشکه‌کان بۆری هه‌ناسه‌یان کون ده‌کرد «Tracheostomy» به‌لام ده‌بوايه نه‌خۆشه‌که خۆی توانای هه‌ناسه‌دانی هه‌بوايه. دواي نه‌وه‌ی سڤکردن واته به‌نج کردنی نه‌خۆش هاته کایه‌وه، به‌کاره‌یتانی تیوی بۆری هه‌ناسه «Endotracheal intubation» هاته کایه‌وه. هه‌روه‌ها چاره‌سه‌رکردنی ئیفلجیجی ته‌کنیکی هه‌وا به‌خشیانی به‌دوادا هات. تاقی کردنه‌وه‌ی زانیانی قه‌باره‌ی هه‌وا به‌خشین «Volume cycled ventilation» سوډیکی وای به‌ئیمه به‌خشی که ته‌نانه‌ت نه‌گه‌ر هاتو سی‌یه‌کانی نه‌خۆشیک بۆ ماوه‌یه‌کی که‌م خایه‌ن په‌کیشیان که‌وتب «Acute failure»، نه‌خۆش به‌زیندوی می‌نیته‌وه.

هه‌وا پێچکه‌ی گه‌رو

«Pharyngeal airway»

له‌نه‌نجامی بوورانه‌وه به‌هۆی کاره‌ساته‌کانه‌وه، زمانی مړۆڤ ده‌گه‌رپته‌وه دواوه بۆ ناوچه‌ی هاوبه‌شی دهم و گه‌رو «Oropharynx». بۆیه هه‌واپێچکه‌ی گه‌رو له‌ناوچه‌ی ناو دهم و ناوچه‌ی هاوبه‌شی دهم و گه‌رودا چه‌سپ ده‌کریټ. نه‌مه‌ش به‌می‌په‌سشی پالښت کردنی زمان و قه‌ده‌غه‌کردنی داخستنی پیره‌وی هه‌وا نه‌نجام ده‌دریټ. به‌زۆری هاوڤیک له‌گه‌ل تیویکی بۆری هه‌ناسه به‌کارده‌هینئ که‌چی له‌کاتی فریاکه‌وتندا خۆی له‌خۆیدا رزگارکری ژیانه.

چه‌سپ کردنی تیوی دهم بۆ بۆری هه‌ناسه

«Orotracheal intubation»

ئه‌م ته‌کنیکه له‌کاتی سڤکردنی گشتیدا به‌کاردیټ. تیوی بۆری هه‌ناسه فراوان بوونه‌یه‌کی له‌شێوه‌ی بالتۆن له‌کو‌تاییه‌که‌یدا هه‌یه بۆنه‌وه‌ی له‌پیره‌وی هه‌ناسه‌دا جیگیریت. ئه‌م فراوان بوونه‌وه‌یه‌ش پتی ده‌ووتری بالتۆنی پاله‌په‌ستۆ نزم «Low pressure cuff». به‌جۆرێک که هه‌رکاتیک بالتۆنه‌که پڕ هه‌وابکریټ، گه‌لیک له‌بۆری هه‌ناسه گه‌وره‌تر ده‌بیت.

که چي نه گهر هاتو به شتيکي بالټونه که هه وای تی بکړیت به مه به ستي دابین کردنی پاله په سټوډيکي نیمچه نرم، هیشتا بالټونه که هر له بوري هه ناسه دا گیر ده بیت. به لام بالټونه که ده بیت هوی دارووشانی لینچه په رده ی بوري هه ناسه. به جوریک نه گهر هاتو پاله په سټو بالټونه که نرم بیت، زیانه که ی که متر ده بیت. به کارهینانی نهو بالټونه بو مندالی شیرخوړ «Infant» پټیست ناکات. چونکه نر مه شان هی ژیره ووی گهرو به یه که وه له گهل قورگ «Larynx» ړتگای هه و له ده ورو به ی تیو به که دا ده گرن.

جوره کانی تیوی بوري هه ناسه, Types of endotracheal tubes

جوره کانی تیوی بوري هه ناسه له (وینه 1-12) دا پروون کراونه ته وه و بریتین له مانه ی خواره وه:

- ۱- تیوی بوري هه ناسه بو گه وړان «Adult endotracheal tube».
- ۲- تیوی بوري هه ناسه بو شیرخوړ «Infant endotracheal tube».
- ۳- هه و رتچکه ی گهرو «Pharyngeal airway».

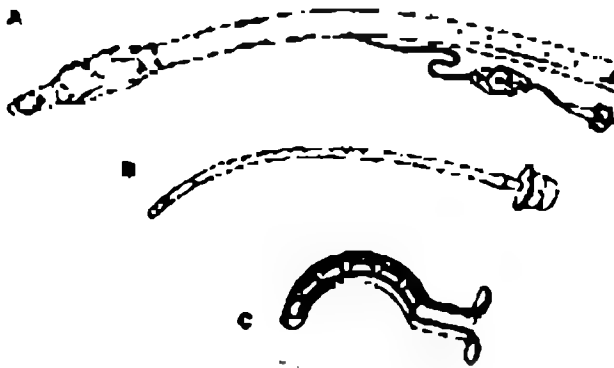

Fig. 12-1. Endotracheal tubes. A, Adult. B, Infant. C, Pharyngeal airway.

جوره کانی رووانینی قورگ, Types of Laryngoscopy

- ۱- رووانینی قورگ له جور ی نوک پدی چه ماوه «Curved blade laryngoscope» (وینه 2-12).

- ۲- رووانینی قورگ له جور ی نوک پدی راست و ړتک «Straght blade laryngo-scope» (وینه 3-12)

پزیشکه سپکاره کان جور ی چه ماوه ی نوک پدل په سند ده که ن. به لام لای پزیشکانی دی به کارهینانی جور ی ړتک ناسانتره. پروانه (وینه 4-12) که چه سپ کردنی تیوی هه ناسه به پرووی نه خوشه که وه پروون ده کاته وه.

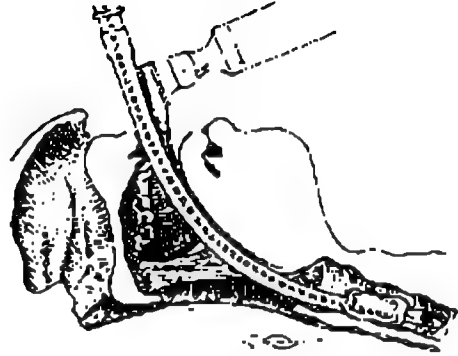
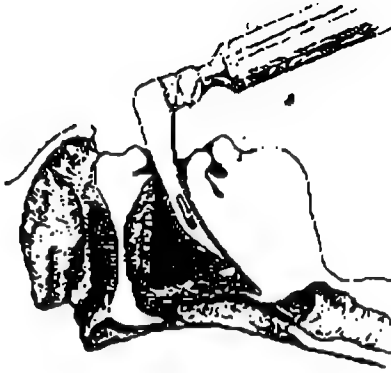

Fig. 12-2. A, Curved blade technique. B, Placement of tube with curved blade laryngoscope.

Fig. 12-3. Straight blade technique.

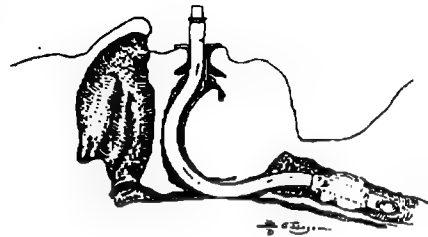
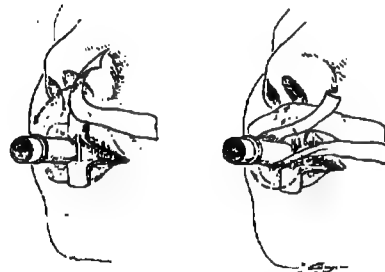

Fig. 12-4. Endotracheal tube in place, with pharyngeal airway, showing details of securing the tube and airway with adhesive tape.

چەسپ کردنی تیوی بۆی هەناسە ھاوڕێک لەگەڵ

پروانینی قورگ (Laryngoscopy) لەجۆری چەماوە

ئەم تەکنیکە بریتییە لە چەسپ کردنی جۆری ژمارە « ۱ » لەجۆرەکانی پروانینی قورگ ھاوڕێک لەگەڵ ھەریەکێک لە سێ جۆرەکەی تیوی بۆی هەناسە. چونکە بەکارھێنانی نامیری پروانینی قورگ یارمەتی چوونە ژوورەوێ تیوی بۆی هەناسە دەدات. ئەویش بەپەڕەوی کردنی ئەم ھەنگاوانەی خوارەو:

- ۱- لووتکە خڕەکەی نامیری پروانینی قورگ ئاراستەی بەشی خوارەوێ گەرو بکە. بە جۆرێک بکەوێتە سەر بئەگەر زمان پێک و راست لەپێشەوێ زمانە بچکۆلە.
- ۲- بەشێوەیەک پێک نامیرەکە بەرزیکەرەو بۆ پاکیشان و دوورکەوتنەوێ زمان لەپێرەوێ هەناسە. بەدرێژایی نامیرەکە سەپێکی خوارەو بکە کە لە توانادا ھەیە زمانە بچکۆلە بپێرێ، ھەرەھا لە توانادا ھەیە کێکراگە ئەریتینۆید بپێرێ. ۳- تیوی بۆی هەناسە بەگۆرەوێ تەمەنی نەخۆشەکە بپێرێ پێک لەگەڵ نووکی نامیری پروانینی قورگدا تێپەری بکە. بەمەرجێک لووتکە تیوێکە بکەوێتە بەشی پێشەوێ کێکراگە ئەریتینۆید و بەنیو تالەکانی دەنگەو «Vocal cord» بەرەو بۆی هەناسە بپروات. پێرەوێ تیوێکە بەھۆی میتالی نامیری پروانینەو دەکریتەو. چونکە تیوی پلاستیکی نەرم دەچەمێتەو. ھەرەھا میتالەکە یارمەتی ئاراستە کردنی تیوێکە دەدات بەنیو تالەکانی دەنگەو. ھەندێ جار تالەکانی دەنگ بەتوندیی دادەخەن. ئەمەش دەبێتە ھۆی کورژبوونەوێ قورگ «Laryngospasm» ھەرکاتێک ئەم دیاردە پێرەو بپروات، بەھێواشی تیوێکە بەرەو سەرەو دژ بە تالەکانی دەنگ ئاراستە بکە و کوتاییە باریکەکەی بەکاربێتە بۆ تێپەڕێشانی بەنیو تالەکانی دەنگەو. بەلام ناگادار بە پالەپەستۆی بەھێز دەبێتە ھۆی ئازارگەیاندن بە کێکراگە ئەریتینۆید.

چەسپ کردنی تیوی بۆی هەناسە ھاوڕێک

لەگەڵ نامیری پروانینی قورگ لەجۆری پاست و پێک

ئەم تەکنیکە بریتییە لە چەسپ کردنی ھەریەکێک لەجۆرەکانی تیوی بۆی هەناسە «Endotracheal tube» بە یارمەتی نامیری پروانینی قورگ لەجۆری پاست «Straight blade laryngoscope» نەک جۆری چەماوە کە لەسەرەو باسمان کرد. ھەنگاوەکانی ئەم تەکنیکەش بریتین لە:

- ۱- بەھۆی نووکی نامیری پروانینەو زمانە بچکۆلە بەرز بکەو. بەم جۆرە لە توانادا ھەیە تالەکانی دەنگ بپێرێ. ۲- تیویک بەگۆرەوێ تەمەنی نەخۆشەکە ھەلبێژەو ھاوڕێک لەگەڵ نامیرەکەدا ئاراستە قورگی نەخۆشەکەی بکە. بەلام دوا ئەرەو کە تیوێکە بەرەو قورگ ئاراستە دەکریت، تالەکانی دەنگ لەبەرچاوت وون دەبن. کەچی فیر

بوونی تهکنیکی نهو ئیشه له بهرکارهیتنانی نامیری پروانینی چهماوه ناسانتره. ۳- پاش تیپهکردنی تیویه که بهره و قورگ. تیویه که توند به دهستیک بگهوه به دهستیکه دی نامیری پروانین دهرههته دهرهوه. ۴- پیرهوی هه ناسه ی گهرو «Pharyngeal airway» چهسپ بکه بهمه بهستی گازنه گرتن له تیوی بۆی هه ناسه. ۵- تیویه که بههوی سارغی یهوه له شوتینی خۆیدا چهسپ بکه.

چهسپ کردنی بۆی لووت بۆ هه ناسه, Nasotracheal Intubation

نهم تهکنیکه زۆر جیاوازه له گه له چهسپ کردنی بۆی دهم بهره و بۆی هه ناسه. تهنها بۆ نهو که سانهش به کاردههتیری که جارجار تووشی هه ناسه تهنگیی دهبن. دواي چهورکردنی بۆیه کی ژماره (۷) له گه له کونه لووتی نهخۆشه که بههوی مادهی سپهری زایلۆکان به شتیهی جهلی (Jelly)، ئنجا دریتی بۆیه که به دوری نیوان سهری لووت و نه رمایی گوی نیشان دهکرت و بۆیه که به دیوی خوارهوی کونه لوتوهه تیپه دهکرت ئنجا بهره و گهرو قورگ. کاتی که بۆیه که دهگاته بهشی نیشانه کراو، سهری بۆیه که له بهشی خوارهوی قورگ جیگیر دهییت. ئنجا بههتووشی و به سووکه پاله پهستویه کهوه بۆیه که پال ده تاوه کو به چاکیی هه ناسه ی نهخۆشه که له کونی بۆیه کهوه بیستراو دهییت. بهرده و امبه له سهر پالدانی بۆیه که بۆ ژوره وه به نیوژییه کانی دهنگه وه. نه گه هاتو بۆیه که تیپه نه بییت و بههستی، ههلی بکیشه دهره وه دیسانه وه ههول به ره وه. بهلام نه گه هاتو ههوله کان بی سوود بوون و نهخۆشه کهش لههوش خۆی چوو، نامیری نۆرینی قورگ «Laryngoscope» به کارهیتنه بۆ بینینی قورگی نهخۆشه که و به بۆیه کهش بههوی گیره ی رۆنسن «Robinson forceps» بهخه ره نیو قورگه وه. باشتین لایه نه چاکه کانی بۆی لووت بۆ هه ناسه نه وه یه که نهخۆشه به خه به ره کان به شتیه یه کی چاک بهرگه ی دهکرت. که چی گه وره ترین گیروگرتی نهو رتگایه نه وه یه که بۆیه که به ناسانی دهگرت نه مهش له بهر نه وه ی بۆیه که دریتو باریکه. بهلام له گه له نه وه شدا باشتین پیرهوی هه ناسه تهنه بۆ نهخۆشیکه به ناگا یاخود نیمچه ناگا (وتنه 5-12).

Fig. 12-5. Nasotracheal intubation.

کون کردنی بۆری هه‌ناسه

«Tracheostomy»

بریتیه له کون کردنی بۆری هه‌ناسه له ناوچهی کپکراگه‌ی ده‌ره‌قی‌یه‌وه بۆ ماوه‌یه‌کی کاتیی و فرباکه‌وتنی خنکانی نه‌خۆش که پێی ده‌ووتری ته‌کنیکی «Cricothyroidotomy» (وێنه 6-12) یاخود به‌ به‌رده‌وامیی تیویی بۆری هه‌ناسه ده‌خړیته ناوچهی خالی سه‌ره‌وه‌ی ئیسکی کۆله‌ی سنگ که پێی ده‌ووتری ته‌کنیکی «Low Tracheostomy» (وێنه 7-12) مه‌به‌سته‌کانی ئه‌نجامدانی ته‌کنیکی کون کردنی بۆری هه‌ناسه ئه‌مانه‌ن:

۱- ئه‌م ته‌کنیکه بۆ ئه‌و نه‌خۆشانه ئه‌نجام ده‌درێت که بۆ ماوه‌ی «۱-۲» هه‌فته پتووستیان به‌ هه‌وا به‌خشین هه‌یه. یاخود ئه‌وانه‌ی که بۆ ماوه‌یه‌کی درێژ له‌هۆش خۆیان چوینه. چونکه کون کردنی بۆری هه‌ناسه لای نه‌خۆشه‌که خۆشتر و ئاسانه‌تر له‌ هێشتنه‌وه‌ی تیویی بۆری هه‌ناسه بۆ ماوه‌یه‌کی درێژ.

۲- کرداری هه‌لمژینی شله «Suctioning» و کوخه «Cough» له‌و نه‌خۆشانه‌ی که ئه‌م ته‌کنیکه‌یان بۆ ده‌کریت، کاریگه‌رت‌تره. چونکه کون کردنی بۆری هه‌ناسه و چه‌سپ کردنی تیویکی کورت و فراوان زیاتر یارمه‌تی ده‌رچونی شله و کوخه کردن ده‌دات. به‌تایبه‌تی بۆ ئه‌و نه‌خۆشانه‌ی که شله‌یه‌کی زۆر له‌بۆری و بۆریچه‌کی هه‌ناسه‌یاندا ده‌رده‌چیت.

۳- داخرانی «گیرانی» قورگ پتووست به‌م ته‌کنیکه ده‌کات. چونکه دوا‌ی چوار ده‌قیقه له‌ وه‌ستانی هه‌ناسه‌دان زیانی گه‌وره به‌ میتشک ده‌گات.

خالتیکی گرنه‌گ هه‌یه ئه‌ویش ئه‌وه‌یه که کون کردنی بۆری هه‌ناسه ته‌نها له‌و کاته‌دا ده‌کریت که به‌خشیانی هه‌وا به‌ هۆی تووره‌گه «Bag» و ده‌مامک «Mask» به‌مه‌حال بیت. یه‌که‌م جار پتیه‌وه‌ی واته پتیه‌که هه‌وا‌ی گه‌رو «Pharyngeal airway» بۆ نه‌خۆشه‌که چه‌سپ ده‌کریت. دووهم جار تیویی بۆری هه‌ناسه «Endotracheal tube» ئێنجا ئه‌گه‌ر هاتو یه‌که‌م و دووهم سوودیانی نه‌بو، ئه‌وجا سه‌یه‌م جار له‌و کاته‌ی که تیویی بۆری هه‌وا هێشتا هه‌ر له‌جیگای خۆی بیت، ئه‌وجا بۆری هه‌ناسه‌ی نه‌خۆشه‌که کون ده‌کریت. ته‌نانه‌ت له‌کاتی داخرانی قورگی‌شدا «Laryngeal obstruction» و اچاکه به‌هۆی نیدله‌وه کرکه‌ی مل کون بکریته‌ هاوکات له‌گه‌ڵ هه‌وا به‌خشیانی له‌چه‌شنی «نافوره». ئه‌مه‌ش له‌به‌کاره‌یتانی چه‌قو زیاتر په‌سند ده‌کریت.

ئهو حاله‌تانه‌ی که نابێ بۆری هه‌ناسه کون بکریته

«Contraindications of tracheostomy»

۱- له‌کاتی سووتاندا «Burns»: ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر هاتو پتستی ناوچه‌ی کون کردنه‌که‌ش نه‌سووتابێ. چونکه ده‌بیته هۆی هه‌وکردن.

۲- ئه‌و نه‌خۆشانه‌ی که به‌رگریی جه‌سته‌یان گه‌م بۆته‌وه‌و به‌رگریی ئه‌و ته‌کنیکه ناکه‌ن.

ریگ‌گاکانی کون کردنی بۆری هه‌ناسه

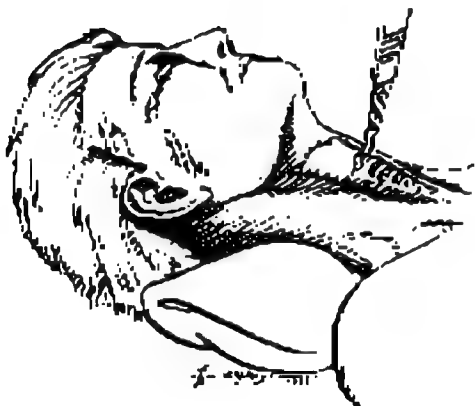

Fig. 12-6. Cricothyroidotomy. A, Incision.

١- کون کردنی بۆری هه‌ناسه
له‌ناوچه‌ی کرکراگه‌ی ده‌ره‌قیه‌ره واته
«Cricothyroidotomy»:

هه‌نگاهه‌کانی نهم ته‌کنیکه نه‌وانه‌ن:
١- ناماده‌کردنی پیتستی ناوچه‌ی
مل و داپۆشتنی به‌قوماشتیکی بێ
میکرۆب. ٢- به‌ده‌ستیک قورگی
نه‌خۆشه‌که بگه‌ره و به‌ناو له‌پی
ده‌سته‌که‌ی دی یه‌کسه‌ر له‌ژێره‌وه‌ی
قورگ هه‌ست به‌کرکراگه‌ی ده‌ره‌قیی
ده‌که‌یت. ٣- شق کردنی پیتستی
ناوچه‌که به‌هۆی چه‌قۆیه‌کی ژماره

«١٥» ی به‌ده‌سک، به‌شێوه‌یه‌کی ناسۆی و به‌ره‌و قورگ. پیتۆسته درێژایی شق کردنه‌که
«٦» یان «٧» ملم بیت. ٤- مه‌قه‌ستیک نووک پهل په‌وانی ناو برینه‌که ده‌کری و
لیواره‌کانی به‌شێوه‌یه‌کی ناسۆی له‌یه‌کتر جیا‌ده‌کریته‌وه. ٥- تیویکی «٨» ملم چه‌سپ بکه
«که‌چی له‌مندا لاندای تیویکی بچوکتر به‌کارده‌هێنری». پزیشکیکی کارامه ده‌توانی نهم
ته‌کنیکه به‌ماوه‌ی «٣٠» چرکه ته‌واو بکات. به‌لام نهم ته‌کنیکه پر له‌مه‌ترسیه‌و ته‌نها
له‌کاتێ فریاگه‌ریداو بۆماوه‌یه‌کی کورت نه‌نجام ده‌دریت. که‌چی ساده‌ترو ناسانتره‌و بێ
دوودلی و شتوان نه‌نجام ده‌دریت و پیتۆست به‌که‌ل و په‌لیکی زۆر ناکات (وتنه 6-12).
ب- کون کردنی بۆری هه‌ناسه به‌شێوه‌یه‌کی ستونی «Standard tracheostomy»:

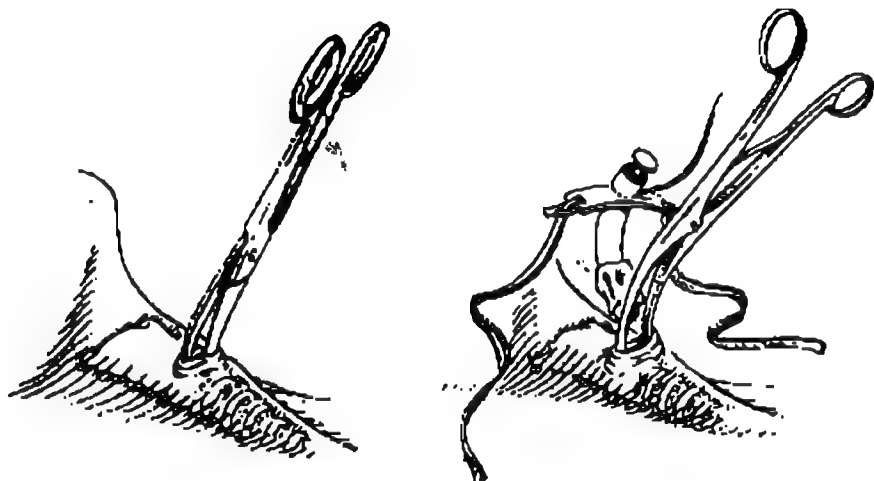

Fig. 12-6. cont.d. B, Spreading the opening. C, Placing the tube.

۱- ناوچه که وه کو ته کنیکی پیشو ناماده ده کرت. ۲- پارچه قوماشتیکی قه د کراو له ژیر شانی نه خوشه که دابنن. ۳- برینتیکی کورتی ستونیی له ناوه راستداو ریک له سه ر خالی سهره وی کوتله ی سنگ «Suprasternal notch» بکه. هه رچنده بریندارکردنیکتی ناسویی دوا ی چاک بوونه وه، شپوه ی ناوچه که ناشیرن ناکات وینه (7-12).

۴- برینه که به ره و خواره وه به نیتو شانه ی ناوه راستی مل و به نیتوان ماسولکه پتیکه وه لکاوه کساندا «Strap muscles» ناراسته بکه. بیگومان بهر له دروست کردنی برینه که، پیوسته گیره یه ک به کار به یترن بۆ هه لگرتنی شانه کان. ننجا به ناو له پی ده ست هه ست به بۆری هه ناسه ده کرت و یه که م نه لقه ی بۆری هه ناسه ده و ژر تته وه. بۆته وه ی بۆریه کی هه و «Tracheostoy tube» له ناستی دووه م و س یه م نه لقه ی بۆری هه ناسه دا چه سب بکرتت. به رزه خ «Isthmus» بیینه وه که له سه ر یانه وه راکشاه و به هۆی هه ردو نوکی گیره یه که وه بیکه به دوویه ش و په داوی نه شته رگه ریه وه بیبه سته وه. یاخود به رزه خ به ره و سهره وه لایده ننجا له هیتلی ناوه راستدا دووه م و س یه م نه لقه به ره. نه م برینه ش بالۆنی تیوی هه و کون ده کات. ۵- به هۆی گیره که وه برینه که ی بۆری هه ناسه فراوان بکه و گه وره ترین تیوب بخه ره ناو بۆری هه ناسه که ریک به قه ده ر فراوانیی برینه که بیت. بۆته وه ی به رگری هه و له و په ری که میدا بن، هه لمرینی شله «Suction» ی کوته ندای هه ناسه دان ناسانتر بیت، بالۆنه که به که متر هه واپر بکرتت. ۶- چه سب کردنی تیوی هه و «Tracheostomy tube» به دوو رتگا نه نجام ده درتت:

۱- باله پلاستیکیه کانی تیوبه که له هه ردو لای برینه که وه به پیستته وه بدووره وه به هۆی داوتیکی «2-0» یاخود گه وره تر.

ب- نه و دوو پارچه په ته یاخود سارغیه بیه سته وه به ده وری مل که به تیوبه که لکاوان (وتنه 8-12). نه مه ش دوا ی نه وه ی که قوماشه قه د کراوه که ی ژیر شان لاده برتت. برینی ده وریه ری تیوی بۆری هه ناسه پیچیه وه بۆ پاراستنی له پیس بوون. نابج برینه که بدوور تته وه «دوا ی ده ره ینانی تیوبه که». بۆ منالی شیرخۆر «Infant» تیوی سیلاستیکی بچوکی یه ک لا «Unicuffed» به کار ده یترن (وتنه 9-12)، چونکه کار یه که ی زۆر که متره وه له گه ل جولا نه وه دا ده چه میتته وه. دیواره که شی

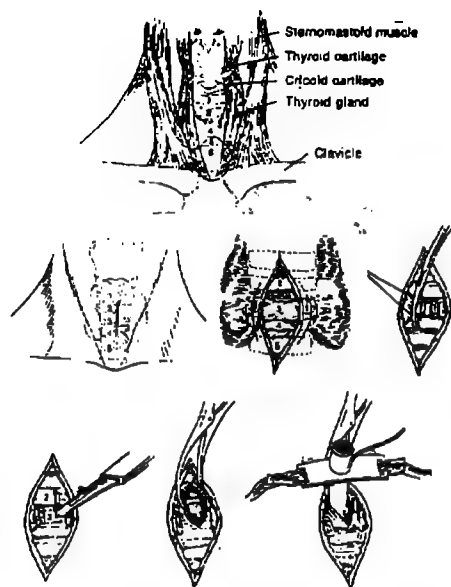

Fig. 12-7. Tracheostomy.

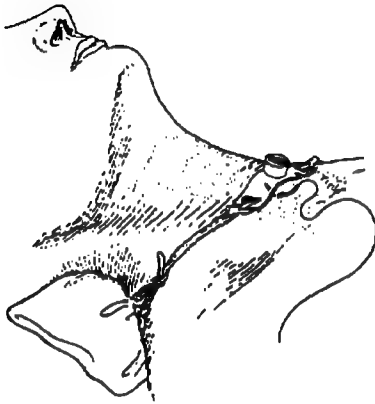

Fig. 12-8. Securing the tracheostomy tube.

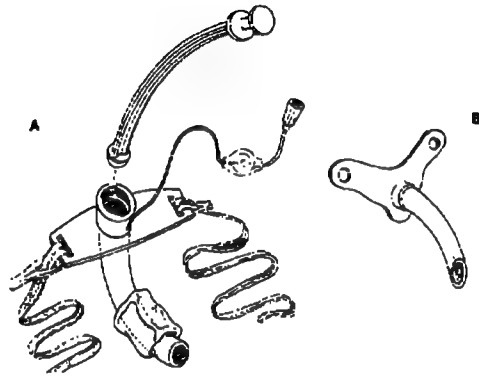

Fig. 12-9. Tracheostomy tube. A, Adult. B, Child.

له جوړی پلاستیکی گه وره تره. نابې نه وهش له بیر بکه ین که ته کنیکی کون کردنی کرکړاگی دهره قیسی «Cricothyroidotomy» له کاتی فریا گهری و بؤ ماوه یه کی که م خایه ن به کار ده یترئ. به لام ته کنیکی کون کردنی بؤی هه ناسه «Tracheostomy» بؤ ماوه یه کی به رده وام له بؤی هه ناسه دا ده مینیت هوه.

سهر باره خرایه کانی کون کردنی بؤی هه ناسه «Complications of tracheostomy»

۱- له نه نجامی نه شته رگه ریه که وه «Operative» :

ا- برینی خوتنه بری مل «Carotid artery» یا خود خوتنه یتره بری مل «Jugular vein» .

ب- برینی ده ماری قورگ «Laryngeal nerve» .

ج- خوتن به ربوونی گلاندی دهره قی «Thyroid bleeding» .

د- کون به ده رکردنی دیواری پشته وهی بؤی هه ناسه .

ه- په یدابوونی هه و له بؤشایی سنگدا «Pneumothorax» له نه نجامی برینداربوونی په رده ی بؤشایی سنگ و هه لمرینی هه و بؤ ناو بؤشایی سنگ به نیتو برینی کراوه دا. یا خود دا پچرانی ته نکه په رده ی بؤشایی سنگ. بیتگومان نه و سهر باره خرایانه ی له سهر وه دا باس کران دوو چاری نه خوش نابن نه گهر هاتو تیویه که ړتک له شوتنی خویدا چه سپ بکرت و رووناکیه کی چاک دابین بکرت، یاریده دهری چاک هه بن، نامیری چاک به کار به یترن، ناوچه که سپ بکرت و ماوه یه کی پاش هه بیت بؤ نه نجامدانی کاره که.

۲- سهر باره کانی پاش نه شته رگه بری «Indwelling complications» :

ا- سهری تیویه که ده بیت هؤی برینداربوون.

ب- هه ندی جار تیویه که ده چیت نه و بؤیچکمی هه ناسه ی لای راست.

ج- داخرانی تیوبه که به هۆی شله‌ی که نالی هه‌ناسه‌دانه‌وه، به‌جۆزیک که له‌مندالی شیرخۆردا خراپتیره‌وه‌بیتته هۆی مردن به‌تایبه‌تی له‌مندالی پێ نه‌گه‌یشتوو «Premature baby» .

د- ده‌رچوونی تیوبه‌که له‌شوێن خۆیدا ده‌بیتته هۆی مه‌رگ.

ه- هه‌لژرانی بالۆنی بۆری هه‌ناسه له‌وه نه‌خۆشانه‌ی که به‌هه‌وا به‌خشین چاره‌سه‌رده‌کری‌ن. نه‌مه‌ش قه‌یرانیکی گه‌وره‌یه.

و- ده‌بیتته هۆی هه‌وکردنی بۆشایی سنگ «Mediastinitis» .

۳- دره‌نگه سه‌ریاره‌کان «Late complications» :

ا- ته‌سک بوونه‌وه‌ی بۆری هه‌ناسه «Tracheostenosis» .

ب- شه‌له‌لی بۆری هه‌ناسه «Tracheomalacia» .

ئه‌م دوو حاڵه‌ته‌ی سه‌ره‌وه له‌ئه‌نجامی چه‌سپ کردنی تیوبی یاخود کون کردنی بۆری هه‌ناسه‌وه رووده‌دن.

ج- مردنی خانه‌کان «Necrosis» به‌هۆی پالنه‌په‌ستۆ و تیک شکاندنی کړکړاگه‌کان له‌ئه‌نجامی نازارگه‌یاندنی بالۆنه‌که به‌بۆری هه‌ناسه که له‌سه‌ره‌تادا به‌داپووشان و مردنی خانه‌کانی ناویۆشی بۆری هه‌ناسه‌وه ده‌ست پێ ده‌کات ئنجا په‌ره ده‌سینێ، به‌جۆزیک نه‌مانی کړکړاگه له‌بۆری هه‌ناسه‌دا ده‌بیتته هۆی پێ هیزبوونی بۆری هه‌ناسه که ته‌نها له‌کاتی هه‌ناسه وه‌رگرتندا پێه‌وی هه‌ناسه داده‌خړی. هه‌روه‌ها نه‌مانی کړکړاگه ده‌بیتته هۆی ته‌سک بوونه‌وه‌ی بۆری هه‌ناسه که له‌ئه‌نجامدا له‌هه‌ردوو باری هه‌ناسه وه‌رگرتن و دانه‌وه‌دا، پێه‌وی هه‌ناسه ده‌گیریت.

د- پێه‌یه‌کی به‌رز له‌ نه‌خۆشه‌کان تووشی ته‌سک بوونه‌وه‌ی بۆری هه‌ناسه ده‌بن، پێ ئه‌وه‌ی نیشانه‌کانیان لێ به‌دیار بکه‌وێ. شتدار کردنه‌وه‌ی هه‌واو به‌خشیانی هه‌وا به‌ نه‌خۆشه‌که. دووکاری به‌هه‌رتن. هه‌روه‌ها نیوه‌ی نه‌خۆشه‌کان پتویستیان به‌ پالپشت کردنی هه‌ناسه‌دان ده‌بیت «Respiratory support» ئه‌وانی دی پتویستیان به‌وه ده‌بیت ناو ناوه به‌پێگای لووته‌وه هه‌لمژینی بۆری هه‌ناسه‌یان بۆ دا‌بین بکری‌ت. چونکه ئه‌گه‌ر ها‌تو به‌شیه‌یه‌کی چاک گرنگی به‌پێه‌وی هه‌ناسه‌وه هه‌ناسه‌دانی نه‌خۆشه‌که نه‌دریت، له‌ئه‌نجامدا مه‌رگی نه‌خۆشه‌که دیتته پێشه‌وه.

بووژاندنه‌وه‌ی دڵ و سی‌یه‌کان

«Cardiopulmonary resuscitation»

بیگومان ئه‌م کاره پتویستی به‌خیرایی و توانایه‌کی چاک هه‌یه. دواکه‌وتن مه‌رگی به‌دوادا دیت. ده‌بێ به‌خیرایی هیندی پتویست له‌ ئۆکسجین بۆ شانه‌کانی له‌ش دا‌بین بکری‌ت. نه‌گه‌یشتنی ئۆکسجین به‌ شانه‌ی ده‌ماغ دوا‌ی «E» ده‌قیقه ده‌بیتته هۆی دوو

مه ترسیی گه ووره که چاک بوونه و یان بۆ نیه، نه وانیش بریتین له نازار گه یاندن به میتشک و مردن.

نیشانه کانی وهستانی دل «Cardiac arrest»

- ۱- نه مانی هه ناسه دان.
 - ۲- نه مانی لیدانی دل له ناوچهی پان و ملدا.
 - ۳- فراوان بوونه و هی بیلبله ی چاو.
 - جا له کاتی وهستانی دلدا نه گهری دووشت ده کریت:
 - یه گهم: نه خوشه که بریکی ته و او له ئوکسجینی هه بیت بۆ بهرده وام بوونی ئهرکی میتشک بۆ ماوهی «۴» ده قیقه نه مهش به دابین کردنی سووری خوتین ده کریت.
 - دووه: دل له یه کیتک له م ناواز «Rhythm» انه ی خواره وه دا خۆی ده نویت:
 - ۱- وهستانی ته وای دل «Cardiac standstill».
 - ۲- له رزینی سکۆله یی «Ventricular fibrillation».
 - ۳- خیرابوونی لیدانی سکۆله یی «Ventricular tachycardia»
- بۆ چاره سه رکردنی دووه نه گهر، چهند شیلانیتکی به هیز ناراسته ی نیوه ی کوتایی خواره وه ی ئیسکی کۆله ی سنگ «Sternum» ده کریت به هۆی قوچاندنه وه ی له بی ده ستیک و پالدا نی به ده سه که ی دی، دوا ی به رزکردنه وه ی هه ردوو ده سه کان له ماوه ی نیتوان شیلانه کاندای به دووری «۱۲-۱۸» نینج له سه ره وه ی سنگ. نه مهش پیی ده ووتری شیلانی دل «Cardiac massage» که له وانه یه خیرابوونی لیدانی سکۆله یی یاخود وهستانی دل بگۆری بۆ ناوازیکی سروشتیی «Normal rhythm».

ههنگاه کانی رزگارکردنی زیان به هۆی دل شیلانه وه

«Advanced cardiac life support= ACLS»

«Basic cardiac life support=BCLS»

- ۱- کردنه وه ی پتپه وه ی هه ناسه «Airway control»: له سه ره تادا ده ره نجامه کانی پشان وه له ناوچه ی گه روی نه خوشه که بسره وه، چه ناگه ی به رز بکه وه چه ناگه ی به ره ویتشه وه بیت «شه ویلاگی خواره وه ی به ره ویتشه وه بیت»، ننجای تیوی گه روی بۆ چه سپ بکه (وتنه 1-13).
- زۆرجار وهستانی دل له چیتشه خانه کاندای به هۆی پارچه گۆشتیکه وه رووده دات که له قورگی نه خوشه که گیر ده بیت. بۆ چاره سه رکردنی نه م حاله ته، له چه شنی نامیزگرنتی وورج هه ردوو ده سه کانت له ده وری به شی خواره وه ی سنگی نه خوشه که بشالینه و له باوه شی خۆتی بگه ننجای به خیرایی و به هیزه وه نه خوشه که له نامیزت رابگوشه. نه م گوشینه ناکاوو به هیزه نزیکه ی «۲۰۰-۴۰۰» مل هه وای سینگ پال ده داته ده ره وه و پتپه وه ی قورگ ده کاته وه.

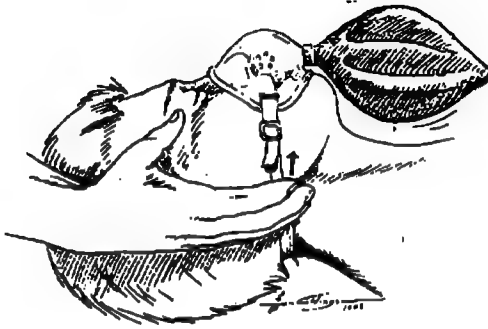

Fig. 13-1. Jaw thrust. push the angle of the mandible forward with the fingers to clear the airway. a pharyngeal airway is helpful. Use a breathing mask, as shown, if available, or use mouth-to-mouth ventilation.

۲- ههوا بهخشین «Ventilation»: نه مهش بههوی هه ناسه دانی دهم بۆ دهم یاخود به پرتگای میکانیکی یه وه نه نجام ده دریت (وینه 13-2).

۳- شیلانی دل له ده ره وهی جه سته دا «External cardiac massage»: (وینه 13-3) نار

Fig. 13-2. Mouth-to-mouth ventilation.

له پت بخه ره سهر سێ یه کی خواره وهی کۆلهی سنگ ننجاً به تیر به وه به قولا یی «۳-۵» سم ناوچه که پالده خواره وه، بۆ نه وهی ههردوو سکۆلهی دل بکه ونه نیتوان کۆلهی سنگ و بپیره ی پشته وه. بهم جوړه خوین له دله وه ده ره ده چیت به ره خوین بهری سی یه کانه وه (وینه 13-4). به مەر جیک پتو یسته له که واراندا «۶۰» پالدان له ده قیقعه که دا نه نجام بدریت. به لام له مندالی شیر خوردا ده ستیکت بخه ره پشتی و دوو په نجهت بۆ پال دانی ناوچه که به کار بهینه و «۱۰۰» پالدان له ده قیقعه که دا نه نجام به (وینه 13-5). به لام له مندالاندا نابێ زۆر به توندیی بیت چونکه ده بیته هۆی هه لزانێ جگهر. له نه نجامی شیلانی

دله وه، نهو هیندی خوینێ که له دله وه ده ره ده چیت له نیوهی تیکرای سروشتیی زیاتر نابیت. پاله په ستۆی خوین ۱۰۰/ سفر ده بیت و تیکرایه که ی «۴۰-۵۰» ملم جیوه یه. ههروه ها له نه نجامی شیلانی دله وه خوینی میتشک ده گاته ۳۰-۴۰٪ ی هیندی سروشتیی. له تواندا ههیه شیلانی دل له ده ره وهی جه سته دا به ههست پێ کردنی لیدانی دل له بنکه ی رانی نه خۆشه که وه «Femoral artery» پتوانه بکریت. چونکه لیدانی دل له بنکه ی رانه وه به راده یه کی وا ههستی پێ ده کریت که ته نانهت نه گهر هاتو هیندی ده رچووی خوین له شاخوین به ره وه «Aorta» که میش بیت.

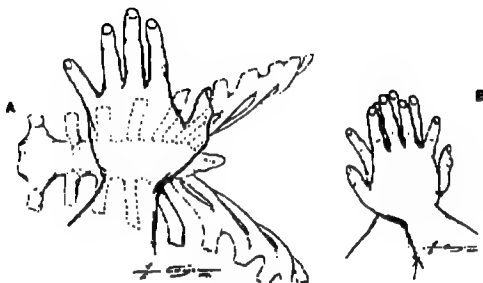

Fig. 13-3. Placement of hands for external cardiac massage.

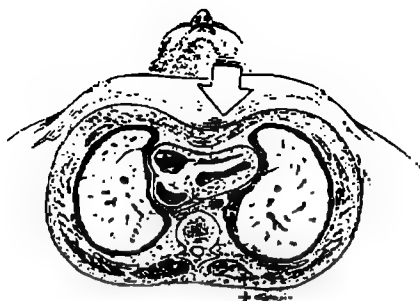
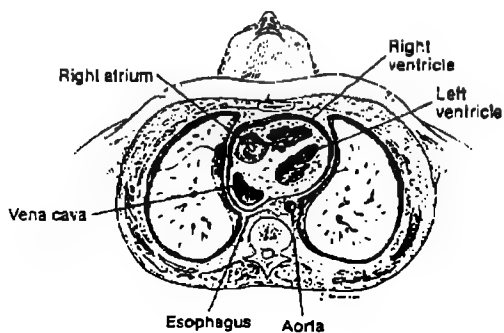
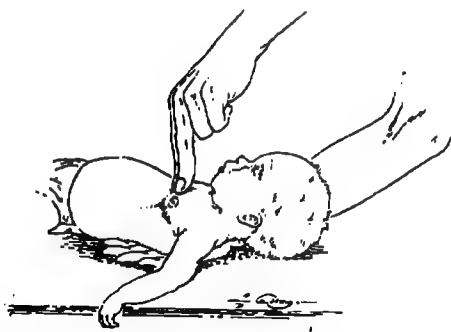

Fig. 13-4. Mechanics of external cardiac massage.

Fig. 13-5. External cardiac massage in infants.

شیلانی دل له ناوهوهی جهسته‌دا

«Internal cardiac massage»

- نهم ته‌کنیکه لهم حاله‌تانهی خواره‌ودا نه‌نجام ده‌دریت:
- ۱- ووردو خاش بوونیتکی به‌تین له‌سنگدا «Severe crushed chest».
 - ۲- کۆبونوهی خوین له‌ده‌ووریه‌ری دل «Cardiac tamponade».
 - ۳- برینه‌کانی دل «Cardiac wounds».
 - ۴- چال بونی به‌شی خواره‌وهی کۆله‌ی سنگ له‌گه‌ل ده‌رجونی به‌شی سه‌ره‌وه بو‌ده‌ره‌وه «Pectus carinatum».
 - ۵- په‌نگ دانه‌وه‌یه‌کی به‌تینی هه‌وا له‌بو‌شایی سنگدا «Severe emphysemia».
 - ۶- نه‌گه‌ر هاتو شیلانی دل له‌ده‌ره‌وهی جهسته‌دا کاریگه‌ر نه‌بیت.

هه‌نگاه‌کانی شیلانی دل له‌ناوهوهی جهسته‌دا:

- بی‌گومان نهم کاره له‌لایه‌ن نه‌شته‌رگه‌ریکی کارامه‌وه نه‌نجام ده‌دریت.
- ۱- ناوچه‌ی ژیره‌وهی مەمکی چه‌په هه‌لده‌زرتنی، هه‌ر له‌ کۆله‌ی سنگه‌وه «Sternum» تاوه‌کو هیلتی خه‌یالیی پیتشه‌وهی ژیر بال «Anterior axillary line».
 - ۲- برینه‌که به‌نیو‌نیوانه په‌راسوه‌کانه‌وه داده‌بریته ناو سنگ.
 - ۳- به‌شی سه‌ره‌وهی کرک‌پاگه‌ی په‌راسو «Upper costal cartilage» ده‌برئ واته نه‌و به‌شه‌ی که به‌ کۆله‌ی سنگه‌وه‌یه.
 - ۴- دوور له‌ ده‌ماری ناو‌په‌نچک «Phrenic nerve»، په‌رده‌ی دل «Pericardium» هه‌لده‌زرتنی به‌هۆی مه‌قه‌ستیکه‌وه.
 - ۵- ده‌ستیکه‌ی ده‌خاته ژیر دله‌وه‌و دژ به‌ کۆله‌ی سنگ ده‌یگوشی. یاخود ده‌سته‌که‌ی دی ده‌خاته دیوی پیتشه‌وهی دل نجا به‌هۆی هه‌ردوو ده‌سته‌وه ډی راده‌گوشی.
 - پیتوسته نه‌شته‌رگه‌ریی کردنه‌وهی سنگ «Thoracotomy» له‌ماوه‌ی «۱-۲» ده‌قیقه‌دا بکړئ و له‌هۆلی نه‌شته‌رگه‌رییدا سنگی نه‌خۆشه‌که دا‌بخ‌رتنه‌وه. به‌لام پیتوست به‌رپیک خستنی نیوان هه‌وا به‌خشین و شیلانی دل ناکات.

رزگارکردنی ژیان به‌شیوه‌یه‌کی پیشکه‌وتوانه

«Advanced Life Support =ALS»

نهم ته‌کنیکه پیتوست به‌تپیک ده‌کات که ژماره‌یان «۴-۶» که‌س بیت له‌گه‌ل دوو‌که‌س بو‌هه‌وا به‌خشین و شیلانی دل له‌ده‌ره‌وهی جهسته‌دا. یه‌کێک بو‌نامیری له‌رزتنه‌رو نه‌خشه‌ی کاره‌بایی دل «ECG defibrillator» و یه‌کێک بو‌به‌خشینی شله له‌رپگای خویننه‌په‌ره‌وه. یه‌کێک بو‌سه‌ره‌رشتی کردنی ده‌رمانه‌کان. نه‌و حاله‌تانه‌ی که پیتوست به‌ نه‌نجامدانی نه‌و

تهکنیکه دهکات بریتین له:

۱- له رزینی سکولې دې «Ventricular fibrillation» .

۲- خیرابوونی لیدانی سکولې دې «Ventricular tachycardia» .

ههنگاهه کانی ALS:

پیش هه موو شتیک ده بی نه خشه کاره بایی دې «ECG» بۆ نه خوشه که بکړی. ننجا رپن «Cream» ټکی گه یه نهر به سهر شوتنی هه ردو سهری نامیتری له رزینه ره که وه پهرش ده کړته وه. به جورتیک که ده بی دوو سهری نامیره که بخړته سهر ناوچه ی بنکه و لوتکه ی دې. نه نجا به هو ی نامیره که وه هیتزیک کاره بایی «۲۰۰-۳۰۰» جوول ناراسته ی دلی نه خوشه که ده کړیت (وینه 6-13). نه گهر هاتو

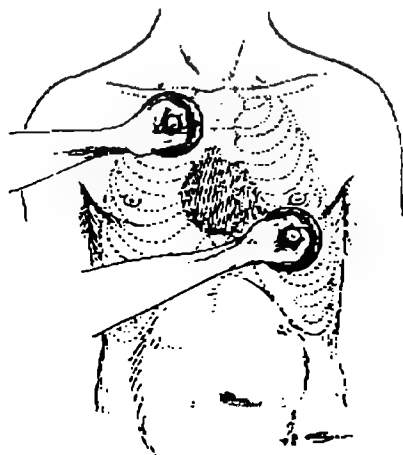

Fig. 13 -6. Placement of external defibrillator paddles.

به مه به سستی به نیش کړدنه وه ی دې، دوو لیدانی کاره بایی له دوا ی یه ک و خیرا، سهر نه که و ی، دیاره هیندی نوکسجینی دې که مه و پتو سته ته کنیکی شیلانی دې و هه و به خشین بۆ ماوه ی «۲-۳» ده قیقه دو یاره بکړته وه. دیسان هه و ی بده وه. هه روه ها پتو سته «I.V» بۆ نه خوشه که دابین بکړی. برینی خوتنه یته نهری گوزنگ «Saphenous cutdown» زور به سووده بۆ نه و مه به سته. چونکه قه سته رهی خوتنه یته نهر یه کسهر بۆ دلی نه خوشه که رپنگای نه وه مان ده دات که به خیرایی دهر مان بچیته دلوه. به لام له کاتی نه نجامدانی شیلانی دې له دهر وه ی جه سته دا

ته کنیکی قه سته ره خسته دلوه، زه حمت ده بیت.

بۆیه ده ست به جی دوا ی وه ستاندنی ته کنیکی شیلانی دې ننجا قه سته رهی دې نه نجام ده دریت. به خشین دهر مانه کانیش به م چه شنه ی خواره وه یه:

یه که م جار: نه مپولیک واته «۵۰» یه که ی پتوانه یی «MEq» له سو دیوم کار بونه یته به رپنگای خوتنه یته روه ده دریت نه خوشه که، به مه رجیک گازی خوتن دابین بوویت.

دووه: نه گهر نا «۲۵» یه که ی پتوانه یی هه ر «۱۰-۱۵» ده قیقه جارتیک. چونکه گشت نه خوشه کانی نه م حال ته خوتن مان ترشای «Acidosis» بوه.

سی یه م: بۆ له رزینی سکولې و خیرابوونی لیدانی دې «۱» ملگم/کلگم له لیدوکاین ده دریت نه خوشه که.

چواره م: «۲-۴» ملگم/ده قیقه له ماده ی لیدوکاین. چند دهر مانیتکی دیش هه ن که دژ به تیکچوونی ناوازی سکولن: پسر و کاینه ماید، بریتایلیه م، توسایلیه م،

ههروهه ئیراپامیل بۆ تیکچوونی ناوازی دڵ له سهروهی سکو له وه
«Supraventricular arrhythmias» .

ئێپینېفرین به هیندیکی ژۆر واته «۰,۵» ملگم یاخود «۵» مل به شیشه یه کی پروون کراوه
به پێژهی «۱/۱۰۰۰» له کاتی وهستانی به تهواوی دڵ «Cardiac standstill»
به کارده هینری ههروهه بۆ کاتی له رزینی دڵ به لام ناوازیکی سروشتیسی هه بیت
«Normal sinus rhythm» هاوکاتیش بۆ له گه ل کهم بونه وهی هیندی نهو خۆینه ی که
له دله وه درده چیت.

کالسیوم کلوراید «Cacl 2» به هیندی «۱» گم یاخود به شیشه ی «۱۰» مل له گیراوه ی
«۱/۱۰» کورژبونه وهی ماسولکه ی دڵ «Myocardial contractility» چاک ده کاته وه .

به کارهێنانی ئێپینېفرین به کسه ر بۆ دڵ

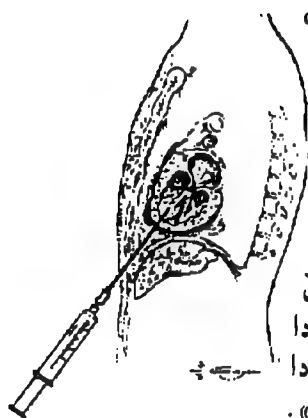
«Epinephrine directly to the heart,

«Pericardiocentesis,

چهند رتگایه ک هه ن بۆ نهو ته کنیکه :

۱- ژیره وهی زیاده ئیسکی کو له ی سنگ «Subxyphoid» : بۆ نهو مه به سه نه نیدلیکی
ده رکه وانه «Gauge» «۲۰» و دریزی «۳» ئینج به کارده هینری. به خسته ژووره وهی نیدله که
له لای چه پی ئیسکی خواره وهی کو له ی سنگ و ناراسته کردنی به ره وشانی چه پی نه خۆشه که .
۲- لووتکه ی دڵ «Apix» : نیدله که ده خرته ژیره وهی مه مکی چه پ و له سه ر هیللی
خه یایی ناوه راستی چه له مه «ته رقه وه» به سه ره وهی په راسوودا به ره وشانی راست
تیپه رده کریت. نه م ته کنیکه له خۆنبه ری تاجیی «Coronary artery» دووره به لام مه ترسی
کون کردنی سی «Lung» لیده کرئ.

۳- رتگای پتیشه وه : «Anterior» : نه م رتگایه بریتیه له خسته ژووره وهی نیدله که
له سه ره وهی په راسووی پتینجه م و به ره و پتیشه وه بۆ لای چه پی
کو له ی سنگ. نه نجا پالدانی نیدله که رتک بۆ دوا وه
(وتنه 7-13). نه مه ش مه ترسی لیدانی مه مکه خۆنبه ری
ژووره وهی لێ ده کریت. ههروهه لیدانی سی و لیدانی
به شی دابه زبوی پتیشه وه له خۆنبه ری تاجیی.

یه که م رتگای له هه مریان چاکتره به لام سی یه م رتگا پر
له مه ترسی یه چونکه ده بیته هۆی برینداربوونی دڵ و
خۆین به ریسوون و کو بونه وهی خۆین له ده ورویه ری دڵ
«Cardiac tamponade». نهو ته کنیکانه ته نها له وکاته دا
نه نجام ده درین که دڵ وه ستاین و رتگای خۆنبه ر له توانادا
نه بیت «ته نها یه ک جار نه نجام ده دریت و دووباره نا کریته وه» .

Fig. 13-7. Technique of cardiac puncture for intracardiac injection.

به‌رزکه‌ره‌وه‌کانی پالیه‌ستوی خوین

«Systemic pressor agents»

بریتین لهو ماددانه‌ی که به‌شیوه‌یه‌کی تیوری لووله خوینه‌کانی میشک و دل هه‌لده‌بژترین و کاریکی زیاتریان له‌سەر ده‌کهن یاخود ئه‌و ماددانه‌ی که قه‌باره‌ی خوین زیاتر ده‌کهن و هیندی ئه‌و خوینه زیاتر ده‌کهن که له‌دل‌ه‌وه ده‌رده‌چیت. بیتگومان پالیه‌ستوی خوینه‌بهر گه‌وره‌ترین هۆکاره بۆسەر جووله‌ی خوین و کهم بوونه‌وه‌ی هیندی ئه‌و خوینه‌ی که له‌به‌شه‌کانی له‌شدا گوزهر ده‌کات، ده‌بیتسه هۆی په‌یدا‌بوونی چهند حاله‌تیکه نه‌خۆشیه‌ی هه‌روه‌ک تیک چوونی کاری ئه‌ندامه‌کان، هه‌ست کردنیکه ناسروشتیه‌ی، کارنه‌کردنی ماسولکه‌ی دل به‌شیوه‌یه‌کی چاک، کهم بوونه‌وه‌ی میز «Oliguria» چهند گۆرانکاریه‌ک له‌لووله خوینه‌کانی چیه‌وه له‌ش «Peripheral vesseles». بۆیه پالیه‌ستوی خوین به‌هۆی «هیندی ئه‌و خوینه‌ی که له‌دل‌ه‌وه ده‌رده‌چیت له‌گه‌ل به‌رگری لووله خوینه‌کانی چیه‌وه له‌ش» ژمیره ده‌کریت. واته:

پالیه‌ستوی خوین = هیندی خوینی ده‌رچو له‌دل‌ه‌وه \times به‌رگری لووله‌ی چیه‌وه له‌ش.

$$PVR \text{ "Peripheral vascular resistance"} \times CO \text{ "Cardiac output"} = BP$$

هیندی خوینی ده‌رچو له‌دل‌ه‌وه بریتیه له به‌ره‌مه‌ی تیکرای لیدانی دل له‌گه‌ل قه‌باره‌ی چه‌مکی لیدانی دل. دیسانه‌وه چه‌مکی لیدانی دل چهند هۆکاریکی هه‌یه. بۆیه له‌توانادا هه‌یه که دابه‌زینی پالیه‌ستوی خوین به‌چهند ڕێگایه‌کی جیا‌جیا چاره‌سەر بکریته هه‌روه‌ک له‌سه‌روه باس‌مان کرد به‌هۆی کورژکه‌ره‌وه‌ی لووله‌خوینه‌کان «خوینه‌بهر یاخود خوینه‌بهره‌کان»، زیادکه‌ره‌وه‌ی قه‌باره‌ی خوین، هه‌روه‌ها ئه‌و ماددانه‌ی که له‌کاتی بوورانه‌وه‌دا له‌گه‌ل ئه‌وانه‌ی سه‌روه به‌کار ده‌هێنرین و کارده‌کهنه سەر دگی مرۆڤ.

چهند نمونه‌یه‌ک بۆ به‌رزکه‌ره‌وه‌کانی پالیه‌ستوی خوین:

۱- نۆرئینتفرین.

۲- ئیتینفرین.

۳- دۆپامین.

به‌لام مادده کورژکه‌ره‌وه‌کانی چیه‌وه له‌ش ترسانکن، چونکه خیرایی گوزهری خوین کهم ده‌کهنه‌وه.

۴- «۵۰۰-۱۰۰» مل له‌گیراوه‌ی خوینی سروشتیه‌ی N.S یاخود ڕینگه‌ر لاکته‌یت، قه‌باره‌ی سووری خوین زیاتر ده‌کهن و هیندی خوینی ده‌رچو له‌دل‌ه‌وه زیاتر ده‌کهن.

هه‌روه‌ها گه‌لێ ده‌رمانی تر هه‌ن بۆ به‌رزکردنه‌وه‌ی پالیه‌ستوی خوین له‌کاتیکدا که پتۆسته‌گشت ئه‌و جوژه‌ ده‌رمانانه به‌زانایی و به‌ناگاداری‌یه‌وه به‌کاربه‌هێنرین چونکه لایه‌نی چاک و لایه‌نی خراپه‌شیان هه‌یه هه‌روه‌ک: ئه‌درینالین، ئیتیلینفرین هایدروکلۆراید، نایزۆپرینالین هایدروکلۆراید، میتارامینۆل تارتره‌یست، میثۆکزامین هایدروکلۆراید،

نۆر ئەدرىنالىن ئەسىد تارتىرىت، ئۆكسىدلىرىن تارتىرىت. ھەروەھا گىرووپى كۆرتىكۆستىرۈيدەكان ۋەكو دىئوكسى كۆرتۈن ئەسىتەيت، فلودرۆكۆرتىزۆن، مەئىل پرىدنىزۆلۇن سۇدېۆم سەكسىنەيت.

ھەندى لەو ماددانەى سەرۋە بۆ چارەسەر كىردنى بوورانەو بەكار دەھىتەرتىن ۋە ھەندىكىشىان لەبارى ئاسايى دابەزىنى پالەپەستۆى خوتىن بەكار دەھىتەرتىن. بەلام پىتووستە زۆر بەزانايى ۋ ناگادارىيەو بەكار دەھىتەرتىن ۋ دەبى لەلايەن پىزىشكى لىتھاتوۋەو نامازەيان بۆ بىرتىت. چۈنكە لايەنى چاك ۋلايەنى خراپىشىان ھەيە.

لىرەدا پىتووستە ئەو ھەش بزانىن كە ھەموو بوورانەو ەيدەك «Shock» مەرج نىيە ھۆيە سەرەكەكەى شىوانى بارى دل بىت بەلكو بوورانەو سى جۆرى سەرەكەى ھەيە كە برىتىن لەمانە: ۱- بوورانەو لەئەنجامى كەم بوونەو ە قەبارەى خوتىن «Hypovolaemic Shock». ۲- لەئەنجامى بەرەھراوى بوونەو «Endotoxic Shock». ۳- بوورانەو بەھۆى دلەو «Cardiogenic Shock».

بەھماكانى گىرنگى دان بەكوترانى جەستە

«Principles of trauma care»

مەبەستمان لە كوتران «Trauma» لىدانى جەستەى مرۆشە لەئەنجامى ھەر كارەساتىكەو ەبىت. لەكاتى فرىاكەوتنى كوترانى جەستەدا كاتىك ھەيە كەپىنى دەووترى كاتەمىرى زىرتىن «Golden hour». ئەمەش گىرنگەكەى لەو ەدايە كە ماو ەيەكى زىرتىنە بۆ ناسىنەو دەست نىشان كىردىكى چاپوكانەى بارە نا ئاسايىيەكانى جەستەو برىتە لەيەكەم ھەنگاوى چارەسەر كىردن كە پارىزگارىيى ژيانى زۆرىيە قوربانىيەكان دەكات. بايەخدان ياخود چارەسەر كىردنى كوترانىكى توند «Acute trauma» بەم ھەنگاوانەى خوارەو ەدا تىدەپەي:

۱- پىشكىنى سەرەتايى «Primary survey»: بۆ ديارى كۆرۈنى ئەو ھالەتانەى كە ژيانى نەخۆشەكە دەخەنە مەترسىيەو. ھەروەك گىرانى ھەناسە «Airway obstruction» ۋ بوورانەو «Shock».

۲- بوواندەو «Resuscitation».

۳- دوو ەمىن پىشكىن واتە «Secondary Survey»: كە برىتە لە پىشكىننىكى تىكرايى ۋ بەدەرتىي.

۴- پىشكىن ۋبايەخدانى كۆتايى «Definitive survey» بەگىشت برىنەكانى نەخۆشەكە.

۱- پىشكىنى سەرەتايى

ياخود پىنى دەووترى «ھەلسەنگاندنى سەرەتايى» ئەو ەش برىتە لە چارەسەر كىردنى نەخۆشەكە بە پىرەوى كىردنى پىرۆتۆكۆلىك بۆ ئەنجامدانى ئىشى گىرنگىر بەر لە گىرنگى.

«A» واته «Airway» بریتیه له پارټیزگاری کردنی پټیه وی هه ناسه و پاراستنی مۆخی ملی نهخۆشه که.

گیرانی هه ناسه به وه دهناسریتته وه که گۆرانی جیاجیا له ناستی هۆشی نهخۆشه که دا پرووده دات:

۱- وورووژان «Agitation» که له نهنجامی کهم بوونه وهی پټیهی ئوکسجین «Hypoxia» پرووده دات.

ب- خه والتوبون «Obtundation» که له نهنجامی زیاده بونی پټیهی دوهم ئوکسیدی کاربۆن «Hypercarbia» پرووده دات. ههروه ها بیتجگه له «ا» و «ب» گیرانی هه ناسه به هۆی کوتران و نازار گه یشتن به مل و پرووی نهخۆشه که دهناسریتته وه «Diagnosed».

پتویسته وینهی تیشکی نیکس بۆ حهوت برپه کانی ملی نهخۆشه که بگیریت چونکه له نهنجامی کاره ساته وه گومان له شکانی برپه ی مل «Cervical fracture» دهکرت. هیمای شکان له راپۆرتی پزشکییدا بریتیه له «#» بۆیه نه گهر هاتو سه ره وهی ئیسکی چه له مه «ته رقه» بریندار بوو به تایبه تی برینی گه وه له سه ردا، پتویسته وینهی تیشکی نیکس بۆ برپه کانی مل بگیریت. کاتی که برپه ی مل شکایت، نابج جووله به سه ری نهخۆشه که بکرت. ههروه ها پتویسته برپه کانی مل له سه ریه ک هیلدا بن و نابج ملی نهخۆشه که بقوچیتته وه.

• به مه به ستی قه ده غه کردنی گیرانی هه ناسه، پټیه وی هه ناسه ی نهخۆشه که به جوژیک بکه وه شه ویلاگ پال بده و چه ناگه ی به رزیکه وه. ههروه ها تیوی لووت بۆ گهر و پتیا یه کی چاکتره بۆ هه ناسه دانی ئه و نهخۆشه ی که هۆشی له خۆی بیت و خۆی لئی بیتار نه بیت. به لام نه گهر هاتو له توانادا نه بیت تیوی هه ناسه دان بخریتته بۆی هه ناسه وه، پتویست به ته کنیکی کون کردنی بۆی هه ناسه ده کات له پتیا ی کپراگه ی مله وه «Cricothyroidotomy». یاخود نه گهر هاتو نازاریکی به تین دوو چاری شه ویلاگی سه ره وه و پرووی نهخۆشه که هاتب، یان گومان له بریندار بوونی مۆخی مل «Cervical spine» بکرت، ئه م دوو هۆیه پتیا له چه سپ کردنی تیوی هه ناسه دان ده گرن.

«B» مه به ست «Breathing» واته هه ناسه دان: ئه م هه نگاه بریتیه له ناگادار بوون له میکانیزمی هه ناسه دان. شکانی په راسوه کان زوو به زوو مه رگی نهخۆشه که ی به دوا دادیت. چونکه کارده کاته سه ر کار نه ندای دڵ و هه ناسه دان، بۆیه پتویست به ته کنیکی نه شته رگه ری ساده ده کات «Simple surgical technique». ده رباره ی هه ناسه دان هه وه پتویسته زانیاریه کی چاکت هه بیت ده رباره ی نیشانه کای ئه م باره نااسایانه ی خواره وه:

۱- په نگدانه وهی هه و له بۆشایی قه فه زه ی سنگدا «Tension pneumothorax»: نه ویش بریتیه له په یدا بوونی ده رچه یه کی یه ک زمانه ی یه ک لایه ن له نیوان سی «Lung»

نه‌خوښه‌که ياخوډ دهره‌وې له‌ش له‌گه‌ل بوشايي سنگدا. به‌جوړتیک که‌له‌کاتې هه‌ناسه وهرگرند ا هه‌وا ده‌چته ناو بوشايي سنگ به‌لام له‌کاتې هه‌ناسه‌دانه‌وه‌دا دهرناچیت. هه‌واش له‌ژیر پاله‌په‌ستودا بوشايي سنگ پرده‌کات و ده‌بیته هوې:

۱- به‌ناویدکدا شیلانی سی‌یه‌کان «Lung collapse» .

ب- قه‌ده‌غه‌کردنی رویشتی خوین به‌ره‌و دل.

په‌نگدانه‌وې هه‌وا له‌بوشايي قه‌فه‌زې سنگدا به‌م خالانه‌ی خواړه‌وه دهناسریته‌وه:

۱- نه‌خوښه‌که تروشی هه‌ناسه ته‌نگی «Respiratory distress» ده‌بیته.

۲- لادانی بوړی هه‌ناسه له‌شوینی خوې «Tracheal deviation» .

۳- دهنگی هه‌ناسه له‌لایه‌کی سنگ نامین و دهنگی سنگ به‌هوې په‌نجه‌کانه‌وه زیاتر

ده‌بیته «Hyper resonance» .

۴- نرم بوونه‌وې پاله‌په‌ستوې خوین «Hypotension» و فراوان بوونه‌وې

خوینهنه‌ره‌کانی مل.

چاره‌سهرکردنی په‌نگدانه‌وې هه‌وا له‌قه‌فه‌زې سنگدا:

بریتیه له‌وې که‌ده‌ست به‌جی و به‌خیرایی نیدلیکی گه‌وره ده‌خرته ناو بوشايي سنگ «Pleural space» به‌ناو نیوانه پهراسووی دووه‌مه‌وه له‌سهر هیلای ناوه‌پاستی نیسکی چه‌له‌مه «ترقه‌وه» «Midclavicular line» . دوا هه‌نگای چاره‌سهرکردنی بریتیه له‌خسته ژوره‌وې تیوبی سنگ «Chest tube» .

۲- په‌نگه هه‌وای سنگ له‌جوړی کراوه «Open pneumothorax» :

ياخوډ پی‌ی ده‌ووتری برینی هه‌لمزین له‌سنگدا «Sucking chest wound» که‌ده‌بیته هوې کم بوونه‌وې «کز بوونه‌وې» هه‌ناسه و کم بوونه‌وې نوکسجین «Hypoxia» . چونکه له‌کاتې هه‌ناسه‌وهرگرند هه‌وای دهره‌وه ده‌وروژته ناو بوشايي سنگ و سی‌یه‌کش ناتوانی فراوان بیته‌وه. چاره‌سهرکردنی هم جوړه کراویه له‌په‌نگه هه‌وای سنج به‌جی به‌جی کردنی هم خالانه ده‌کریته:

۱- پیچانه‌وې برینه‌که زور به‌ریک و پیکیی به‌هوې سارغی‌یه‌وه له‌سی‌لایه‌نه‌وه

به‌جوړتیک ته‌نها ریگای دهرچوونی هه‌وا بدری له‌کاتې هه‌ناسه وهرگرند.

۲- ههرچند له‌توانادایی زو به‌زو تیوبی سنگ یو نه‌خوښه‌که چه‌سپ بکریته.

۳- په‌یدابوونی توپه‌لی خوین له‌سنگ دا «Massive Haemothorax» ده‌بیته هوې

شیوانی باری دل و هه‌ناسه‌دان. نه‌مه‌ش له‌نه‌نجایی به‌ناویدکدا شیلانی سی‌یه‌که

«Lung collapse» و خوین به‌بوونه‌وه. توپه‌لی خوین له‌سنگدا به‌تیوبی سنگ

«Chest tube» چاره‌سهر ده‌کریته.

۴- داسوکی سنگ «Flail chest» : بریتیه له‌جوړه شکانیکی پهراسوه‌کان که‌هردو

سهری پهراسو ده‌پچریته. نه‌مه‌ش به‌دوورپگدا ده‌بیته هوې شیوانی باری هه‌ناسه‌دانی

نه خوښه که:

۱- وون کردنی پټکها توه ئیسقانه کانی برگه ی دیواری سنگ که له نه نجامدا له کاتی هه ناسه وهرگرتن و هه ناسه دانوه دا دیواری سنگ شتیه یه کی پټچه وانیه ی وهرده گرت. ب- هه لزانای سیه کان له ژیره وه ی ناوچه ی برنی سنگدا.

چاره سه رکردنی داسو وکی سنگ

۱- دابین کردنی پټره وه ی هه ناسه. ۲- به خشیانی ئوکسجین. ۳- قهره بۆکردنه وه ی قه باره ی خوین. ۴- نه گهر هاتو چهند برگه یه کی زۆر له دیواری سنگ کون بوو، نه خوښه که پټیوستی به چه سپ کردنی تیوی بۆری هه ناسه «Endotracheal intubation» ده بیت له گه ل هه وا به خشیانی یاریده دراو به مه رجیک قه باره ی هه وا دیاری بکرت. ۵- گۆبونه وه ی خوین له ده وره وه ی دل «Cardiac tamponade» نه مه ش زوو ده بیت هه ی مردن چونکه هیندیکی باش له خوین بۆ تووره گه ی پرده ی دل «Pericardial sac» دابین نابیت بۆ پټیگا گرتن له پریوونی سکۆله ی دل به م جوژه ش بۆ پټیگا گرتن له هیندی نه و خوینه ی که له دل هه وه ده رده چیت.

نیشانه کانی گۆبونه وه ی خوین له ده وره وه ی دلدا بریتین له:

۱- دابه زنی پاله په ستۆی خوین له چه شنی به رزبونه وه ی پاله په ستۆی خوینه یته ر. ۲- نزم بوونه وه ی ده نگه ی ئاوازی دل. ۳- لیدانی دل به شتیه یه کی پټچه وانه «Pulsus paradoxus».

چاره سه رکردنی نه م نیشانانه ی سه ره وه بریتیه له ده رکیشانی شله ی پرده ی دل «Pericardiocentesis» به لام نه م چاره یه ش ته کنیکیتی کاتی و یه گجاره کیی نه و له دوا جاردا نه خوښه که به زووترین کات پټیوستی به نه شته رگه ری کردنه وه واتا والا کردنی سنگ ده بیت «Open thoracotomy».

«C» مه به ست «Circulation» واته سووری خوین یاخود بوورانه وه و خوینه ریوون: بریتیه له قهره بۆکردنه وه ی پاریزگاری کردنی قه باره یه کی پټیوست له خوین و زانیی چۆنه تی به رنه گاریوونه وه ی باری کارنه ندامه کانی نه خوښه که. هه ره ها دیار کردنی هیندی خوینی وون بو.

پۆله کانی خوینه ریوون «Classes of haemorrhage»

پۆلی ژمهاره یه ک «Class I»: بریتیه له وون کردنی «۱۵٪» ی قه باره ی خوین یاخود «۷۵۰» مل له که سیکی پټیگه یشتو «Adult» که ته مه نی مام ناوه ندیی بیت، نه م جوژه

خوټنبه رېوونه که مترین نیشانه ی لی به دیار ده که ویت. له توانادا هه یه که به هو ی به خشینى شله ی کریستالی یه وه چار سه ریکریت.

پولی ژماره دوو «Class II»: « 15% » - « 30% » خوټن وون ده بیت یا خود « $750-1500$ » مل ته نانهت وون بوونی یه ک لیتریش له خوټن نیشانه کانی که من. به جوړیک که پاله په ستوی خوټن پاریزراو ده بیت به لام:

۱- کهم بوونه وهی پاله په ستوی لیدانی دل «Decreased pulse pressure» رووده دات که بریتیه له جیاوازی نیوان ژماره ی گه ورو ژماره ی بچوکی پاله په ستوی خوټن.

۲- زیاد بوونیکي کهم له ژماره ی لیدانی دل «Mild tachycardia» که ده گاته نزیکه ی « 100 » لیدان/ده قیقه.

۳- هیواش پر بوونه وهی مولو له خوټنه کان «Slowed capillary refill».

۴- تنه ا دوو دلپه کی کهم «Mild anxiety».

۵- هیندی میزکردن له « 30 » مل / کاتژمیر که مترده بیت.

پولی ژماره سه «Class III»: « 30% » تا « 40% » ی خوټنی له ش وون ده بیت یا خود « $1500-2000$ » مل خوټن. نه مهش هه ر خوی له وه دا ناشکرا ده کات که: ۱- ده بیت هوی کهم بوونه وهی قه باره ی خوټن نه نجامه که شی دابه زینی پاله په ستوی خوټن. ۲- خیرابوونی لیدانی دل. زیاتر له « 120 » لیدان/ده قیقه. ۳- کهم بوونه وهی پاله په ستوی لیدانی دل «Pulse pressure». ۴- ژماره ی جاره کانی هه ناسه دان ده گاته « $30-40$ » هه ناسه / ده قیقه. ۵- دوو دلپي «Anxiety» به تایبه تی شتوانی نه خو شه که «Confusion». ۶- کهم بوونه وهی هیندی میزی ده رجوو له له شه وه.

پولی ژماره چوار «Class IV»: زیاتر له « 40% » ی خوټن وون ده بیت. یا خود له سه رووی « 2000 » مل ده بیت. نه مهش ژبانی نه خو شه که ده خاته مه ترسیه وه و ده ست به جی پیوست به بوو ژانده «Resuscitation» ده کات. نه م پوله ده بیت هوی دابه زینی پ. خ «پاله په ستوی خوټن». ۲- خیرابوونی لیدانی دل زیاتر له « 140 » لیدان/ده قیقه هه روه ا تیبینی خیرابوونی هه ناسه دان ده کریت. ۳- شتوانی باری ده روون «Confusion» و خه والو بوونی «Lethargy» نه خو شه که. ۴- هیندی میزکردن نه وه ند کهم ده بیت هوه تا راده یه کی پشت گو ی خراو.

چاره سه رکردنی خوټنبه رېوون

- ۱- قه ره بو کردنی قه باره ی خوټنی کو نه ندای سووران.
- ۲- به خیرایی و به لایه نی کهم دوو کانسیولا بو نه خو شه که چه سپ بکه. به لایه نی کهم

پټوانه دهرکه وانه دکانیولاکان «۱۶» بیت.

۳- خوټن له نه خوښه که وهریگره بۆ زانینی جوړ «Group» و جسوت بوونی «Cross match» له گهل خوټنی خوټنیه خسه که دا یاخود بۆ زانینی جوړو پشکنینی خوټنه که به گوتړه ی ماوه ی پټویست و تینی په له کردن له نیشه که دا.

۴- گیراوه ی رینگه ر لاکته یت به هیندی «۳۰-۳۵» مل/کگم بده به نه خوښه که «۲ لتر بۆ که سټکی پټگه یشتو که تمه نی مام ناوه ندیی بیت» نه مه ش هیندی کی گه وره یه «Bolus» و پټویست شه. و اچاکه بۆ هر «۱۰۰» مل له خوټنی وون بو «۳۰۰» مل له شله ی کریستالی بدری به نه خوښه که.

۵- نه گهر نه خوښه که دوا ی به خشین «۳-۴» لیتر خوټنی کریستالی هیشتا هر نه بووژته وه، پلازما له رټیمه که دا به کار بهینه.

شله ی کریستالی له پۆلی یه که م و دووهم له جوړه کانی خوټن به ربون، قه باره ی خوټن ده گټر ټه وه بۆ باری سروشتی. که چی پۆلی سټیهم و چوارهم پټویست به خوټن ده که ن. هه روه ها بۆ پۆلی چوارهم و کاتیک که خوټن به ربونه که به رده وام بیت و جوړی خوټنی نه خوښه که ش «O-ve» بیت، پټویست به پشکنینی جووت بوون ناکات.

۶- بۆ راگرتنی خوټن به ربوونی دهره وه ی جهسته ی نه خوښه که «External haemorrhage»، پاله په ستوی راسته وخوځه ر سهر ناوچه ی خوټن به ربونه که. یاخود برینه که به توندی بپیچیه وه که چی نابټ تورنیک او گیره «Clamp» به کار به نرټن. هه روه ها چه سپ کردن و قه دهغه کردنی جوولاندنه وه ی هر شکانیتیک، یارمه تی که م بوونه وه ی خوټن به ربون ددهات.

۷- به ز له گه یشتنی نه خوښه که بۆ نه خوښخانه له گهل نه خوښخانه کانی جیهاندا به رگی هه وایی دزی بوورانه وه «P.A.S.G» واته «Pneumatic antishock garmment» به کار دهینرئ. به جوړتیک کاتی که پاله په ستوی گوزهری خوټن سروشتی بیت، به ربه ر «P.A.S.G» به تال ده کرتیه وه. له سه رتادا پارچه ی ناوچه ی سک به تال ده کرتیه وه ننجا هر لاقیتیک. نه گهر هاتو تټبینی داپه زینی «پ.خ» بکرتیت، به تال کردنه وه ی هه و را ده گیرئ و شله ی زیاتر ده درټه نه خوښه که.

۸- لیّدانی دل له ناوچه ی ملدا «Carotid pulse» له «پ.خ» ی «۶۰» ملم. جیوه ههستی پټ ده کرتیت. که چی هه سټی کردنی لیّدانی دل له ناوچه ی مه چه کدا «Radial pulse» به لگه یه بۆ گه یشتنی «پ.خ» به «۸۰» ملم. جیوه.

«D» مه به ست «Disability» واته په ک که وتن:

بریتیه له پشکنینی که م خایه نی کوته ندای دهمار «Brief neurologic examination». ناستی هوشمه ندیی نه خوښ به رټیگای «AVPU» بریاری له سه ر ده درتیت. به م شټیوه ی خواره وه:

A مدهست «Alert» واته هوشمەند.

V مدهست «Vocal stimuli» واته توانای ههیه وهلامی دهنگ بداتهوه؟

P مدهست «Painfull» واته توانای وهلامدانهودی ووروژاندنی نازار بهخش.

U مدهست «Unresponsive» واته هیچ وهلامیکی نهی. لهم کاته دا پتیهسته
پشکینی بیلبلهلی چاو «Pupil examination» بۆ نهخۆشه که بکریت بهمدهستی زانیی
قهبارهی بیلبله وهلامدانهودی تیشکی روونایی.

E مدهست «Exposure» واته چارهسهکردنی باری گشتی نهخۆشه که:

۱- بهخشینی ئۆکسجین. ۲- چهسپ کردنی دووکانیولای گهروه. ۳- نهخشه
کاره بایی دل «ECG». ۴- تیوی لووت بۆ گهده چهسپ دهکریت بهمهرجیک بنکهی لووت
نهشکابی «چونکه تیوی لووت دهچته ناو چالی کهللای سهرهوه». ۵- قهستههه میز بۆ
نهخۆشه که چهسپ دهکریت بهمهرجیک نهگه هاتو بۆری میزههته زرابی: نههش بههوی نهو
نیشانانای خوارهوه ناشکرا دهی: ۱- پهیداوونی خۆین لهکوئایی بۆری میز. ب- خۆین
بهریونی توورهکهی گون «Scrotal hemorrhage». ج- ههست پی نهکردنی پروستات
دوای نهجمدانی پشکینی کۆم بهپهنجی دهست «P.R». دواچار دهبی پشکینی گشتی «Complete examination» نهجم بدریت.

پشکینی دووهمین «Secondary survey»:

نیمه ووتمان ههنگاوهکانی چارهسهکردنی کوتران «Trauma» چوارن: ۱- پشکینی
سهرتایی. ۲- بووژاندنهوه. ۳- دووهمین پشکین. ۴- گرنگی دانی کوئایی.
کهواته پشکینی دووهمین بریتیه له ههنگاوی بهر لهکوئایی و بهپهیرهوی کردنی نهو
خالانهی خوارهوه نهجم دهدریت:

۱- پشکینی سهر «Examination of the head». ۲- پشکینی بهدیقهتی چاو که بریتیه له: ۱- دوویاره ههتسهنگاندنهودی بیلبله
چاوی نهخۆشه که بۆ زانیی قهباره وهلامدانهودی تیشکی روونایی. ب- سهیری
ناو قوولایی چاو بکهو سهیری خۆین بهریونی پیتووی چاوو سهیری لاچوونی
هاوتنهی چاو لهشوین خۆی بکه. ۳- تیبینی شکانی شهویلاگ و رووی نهخۆشه که یاخود شکانی کهللای سهر بکه.
برینی شهویلاگی خوارهوه رووی نهخۆشه که ههروهک شکانی پرپهی مل چارهسه:
دهکریت، تاوهکو وینهی تیشکی ئیکس بۆ ههر ههوت برپهکانی مل دهگیریت.
۴- پشکینی مل که بریتیه لهشوینهواری بۆری ههناسه، ناوسانی پر له خۆین
«Haematoma» یاخود ههوا لهژیر پیتستدا، باری خۆینهینهرهکانی مل. ههروهها

تیبینی کردنی برینی کوبه‌دهر له‌چه‌مکی ملدا. به‌لام نابین برینه‌که له‌و کاته‌دا والا بکریته‌وه.

۵- پشکنینی سنگ: جوولانه‌وه‌ی دیواری سنگ، جوولانه‌وه‌ی پیچه‌وانه‌یی له‌گه‌ل هه‌ناسه‌داندا، شیتوه‌کاری هه‌ناسه‌دان، پشکنینی سنگ به‌ناو له‌بی ده‌ست «Palpation of the chest» بۆ زانینی باری په‌راسوه‌کان و ئیسه‌کی چه‌له‌مه و شکانی په‌راسوه‌کان. هه‌روه‌ها پشکنین به‌هۆی بیسته‌کی پزیشکی یه‌وه «Auscultation» بۆ هه‌لزیانی سی‌یه‌کان و هه‌وا یاخود خوین له‌پۆشایی سنگدا.

۶- پشکنینی سک: ناسینه‌وه‌ی برینی سک زه‌حه‌مه‌ته‌وه‌که‌م وا پێ ده‌که‌وێ که‌ بیته‌هۆی نازارو خوین به‌ریوونێکی راڤه‌نه‌کراو. نازاری سک به‌لگه‌یه‌کی به‌سه‌ بۆ نه‌ج‌امدانی نه‌شته‌رگه‌ری و الاکردنی سک. هه‌روه‌ها ده‌رکیشانی شله‌ی پریتون له‌کاتی برینه‌کانی ده‌مار یاخود نه‌مانی هه‌ست کردن. به‌لام ده‌رکیشانی شله‌ی پریتون نابێ به‌ر له‌ نه‌شته‌رگه‌ری سک نه‌ج‌ام بدریت. هه‌روه‌ها ته‌نها دوا‌ی به‌تال بوونی می‌زلدان نه‌ج‌ام ده‌دریت.

۷- پشکنینی کۆم «Rectal examination»: بۆ زانینی بێ خه‌وشیی دیواری کۆم، شوینه‌واری پرۆستات، هه‌بوونی خوین.

۸- پشکنینی هه‌یکه‌لی نه‌خۆشه‌که «Skeletal injury»: هه‌روه‌که دامالین و تیک چوونی شیتوه‌ی نه‌ندامه‌کان و پشکنینی ئیسه‌که درێژه‌کانی ناوچه‌ی هه‌وز نه‌گه‌ر نه‌خۆشه‌که دو‌جاری شکانی ئیسه‌ک ببو، یتوسته‌ داره‌ست «Splint» ی بۆ بکری. له‌دوا‌ییدا ده‌بێ وینه‌ی تیشکی ئیسه‌کی بۆ بگیری.

۹- پشکنینی ته‌واو زیاتر بۆ کۆنه‌ندامی ده‌مار.

۱۰- زانینی می‌ژووی را‌بردووی نه‌خۆشه‌که «Past history» به‌هۆی په‌یره‌وی کردنی نه‌م پرۆتۆکۆله: AMPLE Past history

A مه‌به‌ست «Allergies» واته‌ هه‌بوونی هه‌ستیاریی «حه‌ساسیه».

M مه‌به‌ست «Medications» واته‌ ئایا نه‌خۆشه‌که چ ده‌رماتی‌ک به‌کارده‌هێتی.

P مه‌به‌ست «Past illness» واته‌ له‌مه‌وه‌ر تووشی چ نه‌خۆشه‌یه‌ک بوه.

L مه‌به‌ست «Last meal» واته‌ دوا‌ ژهمی خواردنی نه‌خۆشه‌که چی بوه.

E مه‌به‌ست «Events» واته‌ نه‌ج‌امه‌کان.

تیبینی: پیتوسته‌ پشکنینی سه‌ره‌تایی و پشکنینی دووه‌مین که‌ هه‌نگاوی یه‌که‌م و دوهمی بایه‌خدان به‌کو‌تران «Trauma» ن له‌ماوه‌ی نزیکه‌ی «۲۰» ده‌قیقه‌دا نه‌ج‌ام بدرین. بایه‌خدانی کۆتایی به‌کو‌ترانی جه‌سته: بریتیه‌ له‌ دوا هه‌نگاوی گرنگیدان به‌ نه‌خۆشه‌که «Definitive care» نه‌مه‌ش مه‌به‌سته‌که‌ی گرنگیدانه‌ به‌گشت برینه‌کانی نه‌خۆشه‌که یاخود گواسته‌وه‌ی نه‌خۆشه‌که بۆ شوینێکی جی‌گیر.

ناوه پۆک

بابه ت	لایمه
پیشه کی	۳
پیشه کی وه رگتیر	۴
ته کنیکی پاکژ کردنه وه	۵
ناماده کردنی پیست	۶
ناماده کردنی ده ست	۸
ته کنیکه کانی بێ میکرو ب کردن	۱۰
ناوچه ی بێ میکرو ب	۱۱
جلی نه شته رگه ری و سه ریوش و ده مامک	۱۲
چه ند جزه نامیترکی نه شته رگه ری بچووک	۱۴
داوو ده رزی و دوورینه وه ی برین	۲۱
قه باره کانی داوی دوورینه وه ی برین	۲۲
قه باره کانی ده رزی که وانه یی	۲۴
قه باره کانی ده رزی راست (ریک)	۲۴
جوئیه تی گرتدانی داوی دوورینه وه ی برین	۲۴
سپ کردن	۳۶
به کارهیتانی کورژ که ره وه ی لوله خوته کان له گه ل ماده ی سپ که نه وه ی	۳۶
چاره سه رکردن	۳۷
چۆن گرنگی به برینیکی توند پوهت ده دهیت ؟	۳۸
جوئیه تی داخستنی برین	۳۸
جوئیه تی دوورینه وه ی برین	۳۸
جوژه کانی برین دوورینه وه	۳۸
جوئیه تی فریا که وتنی سووتان	۴۰
جوئیه تی هه لقاچینی «لابردنی» ده زووی دوورینه وه ی برین	۴۰
جوژه کانی هه وکردنی برین	۴۱

٤٢	هه وکردنی خانه یی غوونه یی
٤٢	ئو جزو برین هه وکردنانه ی که به نه شته رگه ری چاره سه ر ده کرتین
٤٤	ته کنیکی به خشین شله به پتگای خوتنه پته ره وه
٤٥	کون کردنی خوتنه پته ره کانی چیره ی له ش
٤٥	هویه کانی بی که لک بوونی شوتنی کون کردنی خوتنه پته ره
٤٥	شوتنه کانی ته کنیکی خوتنه پته ره
٤٦	هه نگاوه کانی ته کنیکی خوتنه پته ره
٤٨	ته کنیکی خوتنه پته ره ناوه ندیی
٤٩	هه نگاوه کانی ته کنیکی خوتنه پته ره مه لبه ندیی
٤٩	برینی خوتنه پته ره
٥٢	کون کردنی خوتنه پته ره
٥٤	ته کنیکی بایو پسی
٥٦	ده رکیشانی شله له بو شایی قه فزه ی سنگه وه
٥٧	سۆنده ی سنگ
٦٠	ده رکیشانی شله له په رده ی دلّه وه
٦١	ده رکیشانی شله له سک وه
٦٣	ده رکیشانی شله له بو شایی پریتۆنه وه
٦٤	ئو حاله تانه ی که نابّی شله ی پریتۆن ده ربه پتریت
٦٥	هه نگاوه کای ده رکیشانی شله له پریتۆنه وه
٦٦	کون کردنی پرپه ی که له که
٦٨	قه سته ره ی میزلدان
٦٩	ده رکیشانی میز به شتیه یه کی به رده وام
٧٠	قه سته ره ی ناله بار
٧١	چه سپ کردنی سۆنده ی گه ده و ریحۆله
٧١	بۆری (سۆنده) ی لووت بۆ گه ده بۆ ماوه یه کی کورت
٧٢	ته کنیکی چه سپ کردنی بۆری لووت بۆ گه ده
٧٤	بۆریه درتیه کانی کوته ندامی هه رس
٧٥	چۆنیه تی گرنگی دان به بۆریه درتیه کان

٧٥	چۆنیه تی ده رهتانی بۆریه درێژه کان
٧٥	بۆری به خشی نی خۆراک
٧٦	پاریزگاری کردنی هه ناسه دان
٧٦	ههوا رێچکه ی گهرو
٧٦	چه سپ کردنی تیوی ده م بۆ بۆری هه ناسه
٧٧	جۆره کانی تیوی بۆری هه ناسه
٧٧	جۆره کانی پروانی نی قورگ
٧٩	چه سپ کردنی تیوی بۆری هه ناسه هاو رێک له گه ل پروانی نی قورگ له جۆری چه ماوه
	چه سپ کردنی تیوی بۆری هه ناسه هاو رێک له گه ل نامیری پروانی نی قورگ
٧٩	له جۆری راست و رێک
٨٠	چه سپ کردنی بۆری لووت بۆ هه ناسه
٨١	کون کردنی بۆری هه ناسه
٨١	ئه و حاله تانه ی که نابێ بۆری هه ناسه کون بکرت
٨٢	رێگاکانی کون کردنی بۆری هه ناسه
٨٤	سه رباره خراپه کانی کون کردنی بۆری هه ناسه
٨٥	بووژاندنه وی د ل و سی یه کان
٨٦	هه نگاوه کانی رزگار کردنی ژبان به هۆی د ل شیلانه وه
٨٩	شیلانی د ل له ناوه وی جه سته دا
٨٩	رزگار کردنی ژبان به شیه یه کی پیشکه وتوانه
٩٠	هه نگاوه کانی ALS
٩١	به کارهتانی ئیپی تیفرین یه کسه ر بۆ د ل
٩٢	به رزکه ره وه کانی پاله په ستوی خوتن
٩٣	بنه ماکانی گرنگی دان به کوترا نی جه سته
٩٥	چاره سه رکردنی په نگدانه وی ههوا له قه فزه ی سنگدا
٩٦	چاره سه رکردنی داسو کی سنگ
٩٦	پۆله کانی خوتنه ریوون
٩٧	چاره سه رکردنی خوتنه ریوون

ژماره‌ی سپاردن به کتبخانه‌ی نیشیمانی هەریم
ژماره (١٨٣) ی سالی ٢٠٠١ ی دراوه‌تی